

Väkivallaton lapsuus 2020–2025

– toimeenpano ja viestintä

Väkivallaton lapsuus 2020–2025

- toimeenpano ja viestintä

Ulla Korpilahti (toim.)

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

© 2021 tekijät ja sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN pdf: 978-952-00-5406-9

ISSN pdf: 2242-0037

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Helsinki 2021 Finland

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 – toimeenpano ja viestintä

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:17

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Toimittaja/t Ulla Korpilahti

Kieli suomi **Sivumäärä** 201

Tiivistelmä Marraskuussa 2019 julkaistun Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 tavoitteena on ehkäistä monialaisesti 0–17 vuotiaisiin lapsiin kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa sekä seksuaaliväkivaltaa eri kasvu- ja toimintaympäristöissä. Suunnitelma sisältää 93 toimenpidettä. Vuosien 2020–2021 aikana laadittua julkaisua toimeenpanosta ja viestinnästä on ollut laatimassa laaja joukko asiantuntijoita eri organisaatioista, ministeriöistä ja järjestöistä.

Toimenpiteiden toimeenpano vuosina 2020–2025 on kirjattu lukuihin 2–5. Ensisijaisesti siitä vastuussa oleva taho/t ovat näkyvillä taulukoiden vastuutaholistauksessa ensimmäisenä. Toimeenpanoa edistetään pääosin osana eri organisaatioiden omaa työtä. Lisäksi erilaiset ohjelmat ja hankkeet sekä ministeriöiden sekä eri organisaatioiden rahoitushaut tukevat toimeenpanoa. Luku käsittelee 7 viestintää eri näkökulmista.

Ydinviestit koko toimenpidesuunnitelman toimeenpanoa koskien perustuvat YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 13 vuodelta 2011: Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus väkivallattomaan lapsuuteen ja nuoruuteen. Kaikkea lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voidaan ja pitää ehkäistä. Lapsi ja nuori voi selvitä vaikeastakin tilanteesta hyvään elämään, jos aikuiset kantavat vastuunsa ja tukevat (myönteisyys). Toimenpidesuunnitelman väliarviointi tehdään ohjausryhmän alaisuudessa vuonna 2022.

Asiasanat lapset, nuoret, väkivalta, ehkäisevä työ, lapsen oikeudet, monialainen yhteistyö, toimeenpano

ISBN PDF 978-952-00-5406-9

ISSN PDF 2242-0037

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9>

En barndom utan våld 2020–2025 – genomförande och kommunikation

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2021:17

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Redigerare Ulla Korpilahti

Språk finska **Sidantal** 201

Referat Åtgärdsplanen En barndom utan våld 2020–2025, som publicerades i november 2019, syftar till att på ett sektorsövergripande sätt förebygga psykiskt och fysiskt våld samt sexuellt våld mot barn i åldern 0–17 år i olika uppväxtmiljöer och under olika förhållanden. Åtgärdsplanen innehåller 93 åtgärder. Under 2020–2021 utarbetades publikationen om genomförande och kommunikation av ett stort antal sakkunniga från olika organisationer och ministerier.

Genomförandet av åtgärderna 2020–2025 behandlas i kapitel 2–5. Den aktör/de aktörer som i huvudsak ansvarar för detta syns överst på listan över ansvarsparter i tabellerna. Genomförandet av åtgärderna främjas i första hand som en del av de olika organisationernas eget arbete. Dessutom stöds genomförandet genom olika program och projekt samt ministeriernas och de olika organisationernas ansökningar om finansiering. I kapitel 7 behandlas olika perspektiv på kommunikation.

Huvudbudskapen för genomförandet av hela åtgärdsplanen baserar sig på den allmänna kommentaren nr 13 från FN:s kommitté för barnets rättigheter från 2011: Varje barn och ung person har rätt till en barndom och ungdom utan våld. Allt våld mot barn kan och ska förebyggas. Barn och unga kan klara sig ur en svår situation och uppnå ett gott liv, om de vuxna bär sitt ansvar och erbjuder stöd (positiv inställning). År 2022 görs en halvtidsutvärdering av åtgärdsplanen under ledning av en styrgrupp.

Nyckelord barnets rättigheter, unga, våld, verkställande, barn, förebyggande arbete, sektorsövergripande samarbete

ISBN PDF 978-952-00-5406-9

ISSN PDF 2242-0037

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9>

Non-Violent Childhoods 2020–2025 – implementation and communication

Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2021:17

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Editor Ulla Korpilahti

Language Finnish **Pages** 201

Abstract The Action Plan for the Prevention of Violence against Children 2020–2025, entitled Non-Violent Childhoods, was published in November 2019. The objective of the Action Plan is to prevent emotional and physical violence against children aged 0–17 across different sectors and sexual violence in different growth and operating environments. The action plan includes 93 measures. A broad group of experts from various organisations, ministries and NGOs were involved in preparing an implementation and communication plan for the Action Plan between 2020 and 2021.

The implementation of the measures between 2020 and 2025 is included in chapters 2–5 of the implementation and communication plan. The party or parties primarily responsible for implementation are given first on the lists of responsible parties in the tables. The implementation of the measures are, as a rule, promoted as part of different organisations' own work. Various programmes and projects and the calls for funding applications organised by ministries and different organisations also support the implementation. Chapter 7 discusses various aspects of communication.

The core messages concerning the implementation of the whole Action Plan are based on General Comment No 13 (2011) of the UN Committee on the Rights of the Child. Every child and young person has the right to non-violent childhood and youth. All forms of violence against children can and must be prevented. Children and young people can overcome even difficult situations and lead a good life if adults fulfil their responsibility towards children and young people and support them (positive attitude). A mid-term review of the Action Plan will be carried out under the supervision of the steering group in 2022.

Keywords rights of the child, young people, violence, implementation, children, preventive work, cross-sectoral cooperation

ISBN PDF 978-952-00-5406-9

ISSN PDF 2242-0037

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku	12
3	Säädökset, sopimukset, osallisuus ja tietopohjan kehittäminen	26
4	Lähisuhdeväkivalta perheessä	42
5	Seksuaaliväkivalta	79
6	Väkivallan ehkäisy ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä	105
7	Viestintäsuunnitelma	149
	Liitteet	153
	Liite 1. Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmä vuonna 2021.....	153
	Liite 2. Taustoitus Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku luku 2.....	155
	Liite 3. Taustoitus Säädökset, sopimukset, osallisuus ja tietopohjan kehittäminen luku 3.....	158
	Liite 4. Taustoitus Lähisuhdeväkivalta perheessä luku 4.....	161
	Liite 5. Taustoitus Seksuaaliväkivalta luku 5.....	167
	Liite 6. Taustoitus Väkivallan ehkäisy ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä luku 6.....	171
	Lähteet	179

1 Johdanto

Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 tavoitteena on ehkäistä 0–17 vuotiaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa erilaisissa kasvu- ja toimintaympäristöissä. Suunnitelma sisältää 93 toimenpidettä henkisen ja fyysisen väkivallan sekä seksuaaliväkivallan ehkäisystä ennaltaehkäisyyn, haittojen minimoinnin ja varsinaisen hoidon näkökulmasta, pääpainon ollessa ennaltaehkäisyssä. Marraskuussa 2019 julkaistussa suunnitelmassa tavoitteena on ehkäisevän työn lisäksi parantaa lapsiuhurin asemaa nykyisissä palvelu-, hoito- ja rikosjärjestelmissä huomioiden myös ne lapset ja nuoret, jotka ovat riskissä päätyä käyttämään tai ovat jo käyttäneet väkivaltaa. (Korpilahti ym. 2019a.)

Toimenpidesuunnitelmaa ja vuosien 2020–2021 aikana laadittua julkaisua sen toimeenpanosta ja viestinnästä on ollut laatimassa laaja joukko asiantuntijoita eri organisaatioista, ministeriöistä ja järjestöistä. Lapsella tarkoitetaan toimenpidesuunnitelmassa ja tässä julkaisussa kaikkia 0–17-vuotiaita lapsia ja nuoria.

Toimenpidesuunnitelmassa on pyritty ottamaan huomioon väkivallan suhteen erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilanteet kuten esimerkiksi vammaiset tai toimintakyvyltään rajoitteiset tai etnisiin ryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret sekä joitakin ajankohtaisia erityiskysymyksiä (esim. kunniaan liittyvä väkivalta ja ihmiskauppa). Suunnitelma korostaa lapsen oikeuksia ja monialaisen yhteistyön tärkeyttä. Se toimii samalla tutkimusnäyttöön perustuvana käsikirjana, joka on tarkoitettu lasten ja nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille ja opiskelijoille sosiaali- ja terveydenhuollossa, poliisissa, sivistys- ja nuorisotoimessa, oikeuslaitoksessa sekä järjestöissä.

Asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden toimeenpanon seurannasta ja ohjaamisesta vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asettama ohjausryhmä. Väliarviointi suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisen onnistumisesta tehdään vuonna 2022.

Säädökset ja sopimukset velvoittavat huolehtimaan, että jokaisella lapsella ja nuorella Suomessa on turvallinen kasvuympäristö. Kansainvälisistä velvoittavista sopimuksista keskeisiä toimenpidesuunnitelmassa ovat lapsen oikeuksista ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisytyötä koskeva nk. Istanbulin sopimus (VNA 53/2015) sekä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä käsittelevä nk. Lanzaroten sopimus (88/2011). Otamme huomioon myös YK:n Kestävän kehityksen 2030 tavoitteista erityisesti tavoitteet 5.2, 16.1 ja 16.2. Toimenpidesuunnitelman käsitteellisenä pohjana on Maailman terveysjärjestön WHO:n lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn seitsemän strategista linjausta (WHO 2016).

Haastavissakin perhetilanteissa elänyt lapsi ja nuori voi kasvaa tasapainoiseksi aikuiseksi, mikäli hänellä on kasvuympäristössään vähintään yksi turvallinen kiintymyssuhde ja riittävästi muita kasvua ja kehitystä suojaavia tekijöitä (esim. kokemus pärjäämisestä ja saatavilla olevasta avusta erityistä tukea vaativissa tilanteissa).

Väkivalta ja hoidon laiminlyönti lapsuudessa ja nuoruudessa aiheuttavat ruumiillisia ja henkisiä vammoja. Haitallisten lapsuuden ajan kokemusten (ACEs) vaikutukset ulottuvat tutkimustiedon mukaan pitkälle aikuisuuteen saakka (ks. esim. Sethi ym. 2013, WHO 2016, Felitti ym. 2019). Mitä enemmän lapsi tai nuori todistaa tai itse kokee väkivaltaa, sitä suuremmaksi nousee riski väkivallan uhriksi tai tekijäksi päätyemisestä ja myös ilmiön ylisukupolvisuudesta. Varhainen tuki ja apu on keskeistä. Pahimmillaan väkivalta voi johtaa kuolemaan.

Vuosina 2000–2017 henkirikoksien uhrina kuoli yhteensä 103 alle 18-vuotiasta, joista puolet (n = 51) oli alle kouluikäisiä lapsia (0–6 vuotta) (Tilastokeskus, kuolemansyytilasto). Väkivallan takia yhteensä vajaat 2 000 (n = 1 754) alle 18-vuotiasta sai vuosina 2000–2017 hoitoa sairaalan vuodeosastolla (THL, Hoitoilmoitusrekisteri). Vain osa väkivallasta päättyy viranomaisten tai ammattilaisten tietoon ja tästä johtuen kokonaisrikollisuuden ja lasten ja nuorten turvallisuustilanteen arviointiin tarvitaan myös erilaisia tutkimuksia ja kyselyitä (esim. nuorisoriikollisuuskysely, Kouluterveyskysely; ks. lisätietoa luku 3 Kaakinen ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020-2025).

Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret kuten lastensuojelun sijaishuollossa olevat tai etnisiin ryhmiin tai kielivähemmistöihin kuuluvat kokevat Kouluterveyskyselyn 2019 tulosten mukaan muita oppilaita tai opiskelijoita enemmän kiusaamista, häirintää ja muuta väkivaltaa (THL 2020).

Tähän julkaisuun on koottu tietoa asetettujen 93 toimenpiteen käytännön toimeenpanosta ja suunnitelluista toimista organisaatioittain vuosina 2020–2025 jaettuna viiteen ilmiöpohjaiseen lukuun. Toimeenpiteen toimeenpanosta ensisijaisesti vastuussa oleva taho/t on kirjattu lukujen 2–5 taulukoissa vastuutaholistauksessa ensimmäiseksi.

Kirjattujen toimenpiteiden toimeenpanoa edistetään pääosin osana organisaatioiden (erityisesti ohry) omaa työtä kirjattuna niiden strategioihin ja vuosibudjetteihin. Lisäksi toimeenpanoa tukevat erilaiset ohjelmat, hankkeet ja toimintamuodot kuten Barnahus-hanke, MARAK - parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmä, Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn torjuntaohjelma 2020–2023, Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa, monialainen poliisin koordinoima Ankkuritoiminta ja Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma. Toimenpiteiden toimeenpanoa edistävät merkittäväällä tavalla myös ministeriöiden sekä eri organisaatioiden rahoitushaut ja eri järjestöjen työ. Lukuun 7 on kirjattu suunnitelma viestinnästä ja keskeiset ydinviestit eri toimeenpanon lukuja koskien.

Liitteessä 1 on nähtävillä työtä ohjaavan THL:n pääjohtajan nimeämän Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmän kokoonpano keväällä 2021. Liitteissä 2–6 on lyhyet taustakuvaukset ja perustelut eri toimenpidekokonaisuuksista, joista tarkempaa tietoa on saatavilla vuoden 2019 julkaisusta (Korpilahti ym. 2019a).

Yleiset ydinviestit koko toimenpidesuunnitelman toimeenpanoa koskien perustuvat YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 13 vuodelta 2011 (UN 2011):

- Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus väkivallattomaan lapsuuteen ja nuoruuteen. Kaikkea lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voidaan ja pitää ehkäistä.
- Lapsi ja nuori voi selvitä vaikeastakin tilanteesta hyvään elämään, jos aikuiset kantavat vastuunsa ja tukevat (myönteisyys).

Toimeenpanojulkaisun eri lukujen ydinviestit ja toimenpiteiden määrä luvuittain:

- **Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku luku 2** (10 toimenpidettä): Lapsiin kohdistuva väkivalta vähenee, jos eri viranomaiset tekevät yhteistyötä.
- **Säädökset, sopimukset, osallisuus ja tietopohjan kehittäminen luku 3** (13 tp): Lapsiin kohdistuva väkivalta voi loppua vain, jos lainsäädäntö tukee sitä ja säädökset toimeenpannaan.
- **Lähisuhdeväkivalta perheessä luku 4** (24 tp): Vanhemmuutta tukemalla suojellaan lapsia.
- **Seksuaaliväkivalta luku 5** (19 tp): Varhainen seksuaalikasvatus ja turvataitokasvatus suojaavat lasta. Seksuaaliväkivallan haittoja voidaan vähentää, jos sen uhrin saavat tehokasta, laadukasta ja yhdenvertaista apua.
- **Väkivallan ehkäisy ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa ympäristöissä luku 6** (27 tp): Aikuisten tehtävä ja velvollisuus on taata lapsen turvallisuus kaikissa ympäristöissä.

Keväällä 2020 alkaneen COVID-19 pandemian aiheuttamia muutoksia lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyssä ja muun muassa palvelujärjestelmän toiminnassa ei ole voitu ottaa huomioon vielä vuonna 2019 asetuissa toimenpiteissä. Eri tietolähteistä kertyneet tiedot osoittavat, että vuoden 2020 aikana tehdyt rajoitustoimet, etäopetus ja ehkäisevien palvelujen voimakas supistaminen sekä kotona ja verkossa vietetyn ajan lisääntyminen kasvattivat riskiä erityyppiseen väkivaltaan ja myös viiveeseen avun tarpeen tunnistamisessa, arvioinnissa ja hoidossa (ks. esim. Gromada ym. 2020, Hietanen-Peltola ym. 2020, VN 2020a, Hakulinen ym. 2020, VN 2021a.). Toimenpiteiden toimeenpanossa nämä tulokset on otettava huomioon ja huolehdittava, että lasten ja nuorten viiveettömästi avun ja tuen tarpeen saannista huolehditaan koronapandemian jälkihoidossa.

Koronakriisin ja siihen liittyneiden rajoitustoimien kuten etäkoulun ja harrastusmahdollisuuksien kaventumisen tai puuttumisen, sosiaalisten suhteiden rajoittamisen ja taloudellisen tilanteen vaikeutumisen laajemmat vaikutukset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin, mielenterveyteen ja pärjäävyyteen tulevat näkyviin viiveellä. Tunnistamista, tukea ja viiveetöntä apua tarvitaan asiantuntijoiden mukaan pitkään. Vuonna 2021 aluehallintovirastojen yhtenä valvonnan kohteena ovat neuvolan ja opiskeluhuollon palveluiden järjestäminen kunnissa.

Kansallisella tasolla ensimmäistä kertaa laaditun Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 sisältö on hyvin laaja: väkivallalta suojaavat tekijät ja riskitekijät ja seuraukset, säädöspohja ja kansainväliset sopimukset, tilastokatsaus, monialaisen yhteistyön ja osallisuuden kysymykset, henkisen ja fyysisen väkivallan sekä seksuaaliväkivallan ehkäisy ja haittojen minimointi eri toimintaympäristöissä ml. digitaalinen media. Lisäksi suunnitelmassa huomioidaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilanteeseen liittyviä kysymyksiä sekä joitakin erityiskysymyksiä.

Väkivaltailmiön laajuudesta johtuen kaikkia näkökulmia ei ole ollut mahdollisuus kattavasti sisällyttää vuoden 2019 toimenpidesuunnitelmaan tarvittavine toimineen (esim. lasten ja nuorten keskinäinen väkivalta, seurustelu- ja katuväkivalta, kiusaaminen ja väkivalta muissa kuin liikuntaharrastuksissa). Näihin tärkeisiin näkökulmiin on mahdollisuus palata syvällisemmin väliarviointivaiheessa vuonna 2022 ja myös toimeenpanovaiheessa sekä muissa jo meneillään olevissa väkivallan ehkäisytoimissa.

Alkuvuodesta 2021 julkaistiin Kansallinen lapsistrategia, jonka visiona on Suomi, jossa lapsen oikeudet toteutuvat täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Yhdeksi painopisteeksi ja linjaukseksi lapsistrategiassa on valittu lapsen ehdoton oikeus elämään ja suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta. Lapsistrategialle laaditaan toimeenpanosuunnitelma vuonna 2021.(VN 2021b.) Lisäksi vuoden 2021 aikana laaditaan nk. Lanzaroten sopimukselle (SopS 88/2011) toimeenpano-

suunnitelma, jossa nostetaan esiin erityisesti niiden artiklojen toimeenpanoa, joista ei ole kirjauksia Väkipollaton lapsuus toimenpidesuunnitelmassa 2020–2025.

Suomi tekee kansainvälistä yhteistyötä toimenpidesuunnitelman merkeissä laajasti esimerkiksi WHO:n ja UNICEF:n kanssa ja on liittynyt vuonna 2020 maapartneriksi 32 maan muodostamaan END Violence against Children –verkoston Pathfinder-maiden verkostoon. (ENDViolence 2021, WHO 2020 & 2021). Vuoden 2019 suomenkielinen laaja tutkimusnäyttöön perustuva käsikirjatyypinen toimenpidesuunnitelma-julkaisu on saatavilla kahtena kieliversiona, englanniksi ja ruotsiksi (Korpilahi ym. 2020, Korpilahi ym. 2021).

2 Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku

Taina Laajasalo ja Rika Rajala, THL

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy vaatii poikkeuksetta toimijoiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Tässä luvussa kuvataan Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelman 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019a) keskeisimmät monialaiseen yhteistyöhön ja tiedonkulkuun liittyvät toimenpiteet ja suunnitelma niiden toimeenpanosta. Toimenpiteet liittyvät lapsen kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn monitasoisesti - niin väkivallan estämisen, selvittämisen kuin väkivallan vaikutusten vähentämisen näkökulmasta.

Tämän luvun yhteensä 10 toimenpidettä on koottu Väkivallaton lapsuus -julkaisun (Korpilahti ym. 2019a) seuraavista luvuista: Luku 6 (Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku), luku 8 (Lähisuhdeväkivalta perheessä lapsen ja nuoren näkökulmasta) ja luku 10 (Seksuaaliväkivallan ehkäisy ja haittojen minimointi). Toimenpiteiden sisältö käsittelee väkivaltaepäilyjen selvittelyprosessiin liittyviä kysymyksiä, lähisuhdeväkivaltaan liittyvän osaamisen lisäämisen toimia, jotka liittyvät vahvasti muun muassa lakisääteeseen universaaleissa palveluissa tehtävään väkivallan primaaripreventioon ja puheeksiottoon liittyviin toimiin (terveydenhuoltolaki 1326/2010 ja VNA 338/2011) sekä seksuaaliväkivallan ehkäisyssä tarvittavaan monialaiseen yhteistyöhön. Liitteessä 2 on lyhyet taustakuvaukset ja perustelut tämän luvun toimenpidekokonaisuudesta, joista tarkempaa tietoa on saatavilla vuoden 2019 julkaisusta (Korpilahti ym. 2019a).

Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku on keskeinen sote-uudistuksessa huomioitava asia. Rakenteiden tulee mahdollistaa toimijoiden aito yhdessä tekeminen. Monialainen yhteistyö on keskeinen osa sekä Väkivallaton lapsuus 2020–2025 toimenpidesuunnitelmaa että nk. Lanzaroten sopimuksen (SopS 88/2011) tavoitteita. Keväällä 2020 alkanut koronapandemia ja siitä seuranneet poikkeusolot vaikuttavat monin tavoin lapsiin ja nuoriin sekä asettavat lyhyen ja pitkän aikavälin jälkihoidolle monia haasteita. Kriisi on lisännyt tuen ja palveluiden tarvetta, mutta samanaikaisesti esimerkiksi neuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluita on monin paikoin supistettu (ks. esim. Hakulinen ym. 2020). Tässä tilanteessa yhteistyön toimivuus ja palveluiden saatavuus ovat entistäkin keskeisimmässä roolissa.

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 toimenpiteet/Luku 2

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku (Luku 6, Mäkelä ym. 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 6, tp 1. Väkivallan vastaisen työn monialainen asiantuntijaryhmä perustetaan vähintään sairaanhoitopiireittäin/alueittain ja suuriin kaupunkeihin. Mukana on väkivaltailmiön osaamista kaikilta toimialoilta ja kaikilta tasoilta. Näillä on vastuu sekä koulutuksen järjestämisestä perustasolla että yhteistyön toteuttamisesta käytännössä perustason, erityistason sekä vaativan erityistason välillä.</p>	<p>Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) Sisäministeriö (SM) Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) Sairaanhoitopiirit/ alueet Kunnat Aluehallintovirastot (AVIt)</p>	<p>Vuosina 2023–2025</p>	<p>Väkivallan vastaisen työn monialaiset asiantuntijaryhmät on perustettu vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Vastuutahot organisoivat kyselyn alueille/sairaanhoitopiireille monialaisten asiantuntijatyöryhmien toiminnasta ja koostumuksesta.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>AVIt: Aluehallintovirastoilla voi olla toimenpiteen osalta rooli koollekutsuvana ja koordinoivana tahona väkivallan ehkäisyn saralla, mutta selkeämpää roolin määrittelyä kaivataan.</p>			
<p>THL: THL toteuttaa ennen vuotta 2025 kyselyn kuntien väkivallan vastaisen työn kokonaisuudesta, sisältäen kartoituksen monialaisten asiantuntijaryhmien lukumäärästä ja kokoonpanosta kunnissa.</p>			
<p>STM ja THL: Tämän toimenpiteen toteutumismuoto riippuu sote-uudistuksen etenemisestä. Lanzaroten sopimuksen (SopS 88/2011) toimeenpanosuunnitelman laatiminen on alkanut loppuvuodesta 2020 STM:n koordinoimana.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 6, tp 2.</p> <p>Luodaan kansallisesti kattava eurooppalaisen Barnahus-laatustandardin ja LASTA/seula-mallin mukainen monialainen yhteistyö, joka varmistaisi lapsilähtöisen tutkimisen, tiedon jakamisen ja tuen mahdollisimman tasapuolisesti palvelurakenteet huomioiden, asuinpaikasta riippumatta kaikille lapsille ja nuorille, joiden epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaaliväkivallan kohteeksi.</p>	<p>STM</p> <p>THL</p> <p>SM</p> <p>Valtionsyyttäjävirasto (VKST; siltä osin, kun on kyse esitutkintayhteistyöstä ja syyttäjän osallistumisesta siihen)</p> <p>Poliisihallitus (POHA)</p> <p>Kunnat</p> <p>Yliopistosairaalat</p>	<p>Vuosina 2023–2025</p>	<p>Vastuutahot kartoittavat toimintatavan vakinaistamista poliisilaitoksille ja sairaanhoitopiireille/erva-alueille suunnatulla kyselyllä.</p> <p>Suurimmissa perhekeskuksissa on pilotoitu ja dokumentoitu malli, jossa väkivaltaa kokeneen lapsen kuuleminen ja tuki voi osassa tapauksista tapahtua perhekeskuksessa vuoteen 2023 mennessä. Pilotoinnin osana kuvataan ja lasketaan toiminnan resurssivaatimukset esitutkinta- ja syyttäviviranomaisen kannalta.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL: Lasta-seulamallin levitys Barnahus-hankkeessa vuosina 2020–2023 yhteistyössä lasten ja nuorten oikeuspsykologisten ja oikeuspsykiatristen yksiköiden kanssa. Vuonna 2021 Lasta-mallia jalkautetaan Satakuntaan ja vahvistetaan Pohjois-Karjalassa, vuonna 2022 mm. Pirkanmaalle, Hämeeseen ja Etelä-Pohjanmaalle. Taustatietojen keruun toimintatapa on vakinaistettu vuoteen 2023 mennessä. Kuuleminen ja/tai tuki perhekeskuksessa osassa tapauksista vuoteen 2023 mennessä. Varmistetaan tasa-arvoinen palvelujen saatavuus sähköisiä työvälineitä hyödyntämällä.</p> <p>THL toteuttaa vuonna 2022 kyselyn kuntien väkivallan vastaisen työn kokonaisuudesta, sisältäen kartoituksen monialaisten asiantuntijaryhmien lukumäärästä ja kokoonpanosta kunnissa.</p> <p>SM ja POHA: Barnahus-hankkeen asiantuntijat jatkavat kansallisesti kattavan eurooppalaisen Barnahus-laatustandardin ja LASTA-seula-mallin mukaisen monialaisen yhteistyön kehittämistä ja luomista.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 6, tp 3.</p> <p>Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan erityiskoulutus vakinaistetaan osaksi Poliisiammattikorkeakoulun jatkokoulutustarjontaa.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p>	Toteutunut vuonna 2020	Eryiskoulutus on osa Poliisiammattikorkeakoulun jatkokoulutustarjontaa
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Toimenpide on toimeenpantu vuonna 2020, jolloin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan erityiskoulutus on vakinaistettu pysyväksi osaksi Poliisiammattikorkeakoulun koulutusta. Vuoden mittaiselle viiden opintopisteen kurssille voidaan ottaa vuosittain 36 opiskelijaa, joista 28 tulee olla taustaltaan poliiseja.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 6, tp 4.</p> <p>Lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen tutkinta keskitetään poliisilaitoksissa ja syyttäjälaitoksissa tähän tehtävään erikoistuneille henkilöille, joita resursoidaan riittävästi. Toiminnan rakennetta täsmennetään poliisin ja syyttäjälaitoksen kanssa.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p> <p>Oikeusministeriö (OM)</p> <p>VKST</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Poliisiammattikorkeakoulun tilastot; rikosprosessien ja oikeusprosessien tilastointi, erikoiskoulutettujen poliisien määrä ja käyttö lasten haastatteluissa.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Barnahus-hanke/THL: Hankkeeseen on palkattu poliiseja ja syyttäjiä (yht. 1htv syyttäjät ja 2htv poliisit vuoden 2021 loppuun). Hankkeessa laaditaan vuosina 2020–2021 toiminnallinen käsikirja. Vuosina 2022–2025 POHA seuraa käsikirjassa esitettyjen toimenpiteiden toteutumista.

SM ja POHA: Toiminnan kehittäminen jatkuu POHA-vetoisesti. Kehittämistä tehdään Barnahus-hankkeen poliisi- ja syyttäjäasiantuntijoiden toimesta. POHA on tehnyt lapsirikostutkinnan nykytilan selvityksen ja pyytänyt poliisilaitoksia huomioimaan selvityksessä esille nousseet kehittämiskohteet.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lähisuhdeväkivalta perheessä lapsen ja nuoren näkökulmasta (Luku 8, Hakulinen ym. 2019 /Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 8, tp 4.	Sairaanhoidopiirit/ alueet	Vuosina 2020–2025	Valtakunnallinen neuvolan ja kouluterveydenhuollon palvelujen seurantatutkimuksen tulokset väkivallan tunnistamisesta ja hoito- ja palveluketjuista vuosina 2020–2025.
Laaditaan kirjallinen alueellinen kuvaus hoito- ja palveluketjusta väkivallan tunnistamisen ja puheeksi oton tueksi.	STM THL		
Laaditaan kirjallinen alueellinen kuvaus hoito- ja palveluketjusta väkivaltaa kokeneiden lasten ja perheiden hoidosta perustasolta aina erityistason palveluihin saakka, sekä seurataan tämän hoito- tai palveluketjun toteutumista.	Kunnat, sosiaalitoimi Järjestöt		Seuraava äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon seurantatutkimus tehdään vuonna 2021. Yhteisesti sovitut, kirjatut hoito- ja palveluketjut lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisesta ja hoito- ja palveluketjuista ovat valmiina vuoteen 2026 mennessä.
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
Barnahus hanke/THL: Toimenpide toteutuu jo osin hankkeen hoito- ja palvelupolkuihin liittyvän julkaisun puitteissa, jossa on sisältöjä ja kuvauksia alueellisista palveluluista (Laajasalo 2020).			
THL: Vuoden 2021 neuvolapalveluja ja kouluterveydenhuoltoa koskevaan valtakunnalliseen selvitykseen sisältyy mm. kysymyksiä väkivallan puheeksioton työvälineiden käytöstä, yhteisten käytänteiden olemassaolosta ja väkivallan uhreille käytössä olevista sovitusta palveluketjuista.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Luku 8, tp 6.	STM	Vuosina 2020–2025	Toteutuneiden koulutusten määrä 2020–2023 seurataan (mm. EPRAS, Lape- ja Barnahus-hankkeen koulutuskokonaisuudet suoritaneet). Barnahus-hankkeen verkkokoulutuksen käyneiden määrää seurataan alueittain että ammattiryhmittäin.
Lapsi- ja perhepalveluiden eri toimijoiden sekä rikosoikeuden piirissä toimivien ymmärrystä erilaisista väkivallan muodoista lisätään, mukaan lukien henkinen väkivalta sekä laiminlyönti. Samalla lisätään ymmärrystä väkivallan haittavaikutuksista ja pitkäaikaisseurauksista.	OM SM/poliisi POHA VKST THL		Lastensuojelun Keskusliiton selvitykset suomalaisten kasvatusasenteista, jotka sisältävät selvityksen myös henkiseen väkivaltaan liittyvistä kasvatuskäytännöistä.
Osaamista lisätään esimerkiksi yhteistyöalueiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian/-psykiatrian yksiköiden ja Barnahus-hankkeen koulutuksissa, ml. verkkokoulutus.	Sairaanhoitopiirit/alueet Kunnat Järjestöt		

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Barnahus hanke/THL: Barnahus-verkkokoulutus julkaistiin vuoden 2021 alussa. Maksuton koulutus on suunnattu lapsi- ja perhepalveluiden toimijoille kuten esim. terveydenhuollon työntekijät, kasvatus- ja opetusalan ammattilaiset, kolmannen sektorin toimijat ja lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuoltotyössä toimivat sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät.

- Barnahus-hankkeen henkiseen väkivaltaan liittyvä kansallinen webinaari pidettiin lokakuussa 2020, noin 1 500 osallistujaa.
- HUS-alueen lastensuojelukoulutuspilotti toteutuu vuosina 2020–2021.
- Kansallista lastensuojelun täydennyskoulutusta järjestetään vuosina 2021–2023.

SM ja POHA: Lapsiin kohdistuvat rikokset pyritään saamaan aihepiiriin erityisesti koulutettujen rikostutkijoiden tutkittavaksi. Koulutus sisältää poliisin peruskoulutuksen lisäksi kaksiviikkoisen kurssin Lapsi- ja seksuaalirikokset poliisissa ja noin vuoden kestävä lapsirikostutkinnan erityiskoulutuksen. Erityiskoulutus huomioi erityisesti lapsen kohtaamisen ja lapsiystävällisen kuulustelun.

POHA on vuonna 2020 uudistanut ja täsmentänyt perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa sekä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevaa toimintaohjeistustaan, jossa on entistä tarkemmin huomioitu uhrin oikeuksien huomioiminen kaikissa prosessin vaiheissa. Vuonna 2021 poliisin henkilöstölle järjestetään pakollista valtakunnallista koulutusta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi, puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi uusintarikollisuus huomioiden.

Lisäksi POHA toteuttaa vuonna 2021 STM:n rahoittaman MARAK-projektin. Projektilla kehitetään poliisien osaamista erilaisen perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi, puuttumiseksi, riskien arvioimiseksi sekä palveluohjauksen ja moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi. Projektin erityinen kehittämiskohde on valvonta- ja hälytystoiminnassa työskentelevien poliisien osaaminen. Suunnitteilla on valtakunnallinen verkosto osaamisen ja koulutuksen tueksi, toiminnallinen käsikirja perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapausten käsittelyyn ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvän riskinarvioinnin kehittäminen erityisesti poliisin kenttätoiminnan näkökulmasta.

VKST: Valtionsyyttäjäviraston järjestämä lapsiin kohdistuvien rikosten ja lähisuhdeväkivallan koulutus on monialaista. Jatkossa VKST korostaa koulutuksissa myös henkisen väkivallan merkitystä, koska sille on palautteiden mukaan tarvetta.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy ja haittojen minimointi (Luku 10, Joki-Erkkilä ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 10, tp 2.</p> <p>Tehdään THL:n toimesta osana Barnahus-hanketta vuoteen 2023 mennessä selvitys saatavilla olevista pedofiilisiä ja hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden hoito-ohjelmista ja niiden asiakasmääristä.</p> <p>Pedofiilisiä ja/tai hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden tehokkaiden hoito-ohjelmien saatavuutta parannetaan valtakunnallisesti tehdyn selvityksen mukaisesti.</p>	<p>STM</p> <p>Alueet ja kunnat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>THL:n toimesta on tehty selvitys saatavilla olevista pedofiilisiä ja hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden hoito-ohjelmista ja niiden asiakasmääristä vuoteen 2023 mennessä. Tehokkaiden hoito-ohjelmien saatavuutta on parannettu vuoden 2025 loppuun mennessä.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>Barnahus-hanke/THL: Toimenpiteen toimeenpano on toteutunut selvityksen osalta syksyllä 2020 osana hankkeen hoito- ja palvelupolkukyselyä (Taivaloja & Nurminen 2020). Hankkeen Tampereen yliopistosairaalan (Tays) tiimi tekee tiivistä yhteistyötä Setlementti Tampereen Välitä-yksikössä toimivan hankkeen (seksuaaliväkivaltaa ennaltaehkäisevän tekijätöiden kehittäminen 1.9.2020–30.6.2022) kanssa. Yhteistyön tavoitteena on mallintaa nuorille räätälöidyn Uusi Suunta- yksilökuntoutusohjelman soveltuvuutta seksuaalirikokseen syyllistyvän tai riskikäyttäytymistä omaavan henkilön kanssa. Hoito-ohjelmista tehdään osana Barnahus-hankkeen työtä selvitys vuoteen 2023 mennessä.</p>			
<p>SeriE-verkosto: SeriE-verkosto (lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyyn erikoistunut moniammatillinen asiantuntijafoorumi) korostaa, että keskeisenä tavoitteena tulee olla lapsikohteista seksuaalista kiinnostusta kokevien henkilöiden hoitopolkujen integroiminen osaksi kunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää sekä valmistella sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten koulutusta asiakasryhmän kohtaamiseen kolmannelle sektorille kertynyttä asiantuntijuutta hyödyntäen.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 7.</p> <p>Seksuaalirikosuhrien hoitoon ohjaaminen niiden lasten osalta, joiden viranomaisyhteistyö ei vaadi terveydenhuollon virka-apua. Luodaan poikkihallinnolliset toimintamallit poliisin, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteistyön parantamiseksi Barnahus-toimintamallin standardien mukaisesti.</p> <p>Nimetään paikalliset yhteistyötahot, tehtävät ja luodaan hoitopolut. Koulutetaan viranomaisia säännöllisesti luoduista toimintamalleista.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA (ohjaavana tahona)</p> <p>Sosiaali- ja kriisipäivystys</p> <p>STM</p> <p>THL</p> <p>AVIt</p> <p>Sosiaali- ja terveydenhuolto, erikoissairaanhoido</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Poikkihallinnolliset viranomaisyhteistyön toimintamallit poliisista tai sosiaalihuollosta terveydenhuollon piiriin ohjaamisesta on tehty vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian/ oikeuspsykologian ja somaattisten yksiköiden antama säännöllinen koulutus poliiseille ja sosiaalitoimelle paikallisesti (määrät).</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Barnahus-hanke/THL: Osana Barnahus-hanketta on käynnistynyt paikallinen koulutus lastensuojelulle 2020 (HUS) liittyen moniviranomaisyhteistyöhön, laajempi pilot-tikoulutus käynnistyy vuonna 2021.

Hankkeessa laaditaan valtakunnalliset minimikriteerit väkivaltaa kokeneen lasten ja nuorten somaattiselle terveystarkastukselle ja psykososiaaliselle tuelle vuoden 2021 loppuun mennessä ja kirjallinen väkivaltaa kokeneen lapsen terveystarkastuksen malli luodaan vuoden 2022 loppuun mennessä.

Pirkanmaan erva-alueella mallinnetaan ja pilotoitiin yli organisaatorajojen tehtävää yhteistyötä Rikosuhripäivystyksen ja alueellisen Barnahus-hankkeen välillä syksyllä 2020. Työn pohjalta laaditaan alueellinen moniportainen, monialainen viranomaisyhteistyön toimintamalli vuoden 2022 loppuun mennessä.

Alueellinen Barnahus-hanke ja lasten oikeuspsykiatrian yksikkö kouluttavat sosiaalihuollon ja poliisin alueellisia toimijoita vuosien 2021–2023 aikana. Barnahus-työ etenee pysyvänä osana ot-verkostokehitystyötä. Osana hanketyötä on tehty väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tukea ja hoitomuotoja sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevää kuntoutusta käsittelevä julkaisu (Laajasalo 2020).

SM ja POHA: Vuonna 2021 poliisille laaditaan ohjeistus moniportaisesta, monialaisesta yhteistyöstä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon kanssa (toimeenpanija: Poliisi-hallitus). SM:n ja POHAN tulossopimuksessa on tavoitteena, että kaikilla poliisilaitoksilla käytetään ennalta estävän toiminnan työmuotoja, kuten lapsiin liittyviä Barnahus-hanketyötä ja Ankkuri- toimintamalleja.

THL: Osana Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelman 2020–2025 toimeenpanoa tehdään yhteistyötä mm. Vantaan kaupungin kanssa, joka on rakentamassa omaa toimintamalliaan ”Väkivallaton Vantaa” huomioiden kansalliset linjaukset.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 10.</p> <p>Laaditaan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten alueelliset hoitopolut. Määritetään hoitopolkujen ajantasaisuuden ja toimivuuden seurantavastuut.</p> <p>Toteutetaan valtakunnallisesti Barnahus-laatustandardien mukaista hoitoa uhreille ja heidän perheilleen.</p>	<p>THL</p> <p>STM</p> <p>Erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuolto</p> <p>Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelu- ja kasvatus- ja perheneuvolat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Valtakunnallisen Barnahus-hankkeen ja yhteistyökumppanien toimesta on luotu hoitopolut vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Hanke tarjoaa maksuttomia näyttöön perustuvia koulutuksia. Hankkeen nuoruusikäisille psykososiaalista tukea tarjoavien työntekijöiden koostama raportti laaditaan vuoden 2022 aikana. Seurantakartoitus osana hanketyötä tehdään vuoden 2023 loppuun mennessä.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 13.</p> <p>Lisätään poliisi- ja syyttäviranomaisen resursseja ja yhteistyötä esitutkinta- ja oikeusprosessien nopeuttamiseksi.</p> <p>Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien rikosten tutkinta keskitetään erityiskoulutuksen saaneille tutkijoille ja syyttäjille.</p> <p>Yhdenmukaistetaan ja nopeutetaan edunvalvojien määräämiskäytänteitä valtakunnallisesti. Parannetaan tiedonkulkua perheille rikostutkinnan eri vaiheissa.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>OM</p> <p>STM</p> <p>THL</p> <p>VKST</p> <p>POHA</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Poliisien lapsitutkijoiden ja erikoissyyttäjien määrät vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyajat</p> <p>1) esitutkinnan kesto</p> <p>2) syyteharkinnan kesto</p> <p>3) oikeuskäsittelyn kesto</p> <p>esitutkintavaiheesta oikeuden päätökseen ovat lyhentyneet vuoteen 2026 mennessä verrattuna vuoden 2019 tilanteeseen.</p> <p>Tutkimus edunvalvojien määräämisten käytännöistä ja nopeudesta on tehty vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Barnahus-hanke/THL: Hankkeeseen on palkattu poliiseja ja syyttäjä(yht. 1 htv syyttäjät ja 2 htv poliisit vuoden 2021 loppuun). Laadinnassa vuosina 2020–2021 oleva toiminnallinen käsikirja sisältää myös selvityksen edunvalvonnan alueellisista käytännöistä. Käsikirjan julkaisun jälkeen vastuu keskittämisen järjestämisestä ja rakenteiden pysyvyydestä on ylemmän tahon toimijoilla.

Barnahus-hankkeessa tehdyn työn on tarkoitus edetä jatkossa pysyvänä osana ot-verkostokehitystyötä.

VKST ja POHA: Pysyvät, toimivat, viranomaisten yhdessä tekemistä tukevat rakenteet ovat edellytys resurssien riittävyydelle ja oikealle kohdentamiselle.

- Erva-alueittaiset monitoimijaiset Yhteiskehittämisspäivät pidettiin vuonna 2020.
- Syksyllä 2020 alustavasti hyväksytyssä Poliisihallituksen tulossopimuksessa vuosille 2021–2024 on määritelty tavoite, jonka mukaan lapsiin kohdistuneet rikosepäilyt tutkitaan nopeasti ja ohjataan asianosaiset rikosuhrien ja rikoksesta epäiltyjen auttamiseen tarkoitettuihin palveluihin.

SM ja POHA: Barnahus-hankkeeseen liittyen POHA on tehnyt lapsiin kohdistuvien rikosten väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnan nykytilan kartoituksen, joka valmistui maaliskuussa 2021. Poliisihallituksessa työskentelee hankkeessa kaksi poliisia vuoden 2021 loppuun asti. Tavoitteena on toiminnallisen käsikirjan laatiminen ja julkaiseminen syksyllä 2021 ja yhtenäisten ohjeiden luominen lapsiin kohdistuvien rikosten ilmoitusten käsittelyyn, esiselvittelytoimintaan, esitutkintaan ja edunvalvontaan sekä viranomaisyhteistyöhön huomioiden hankkeen tavoitteet ja poliisin toiminta sekä sen laaja-alainen kehittäminen.

3 Säädökset, sopimukset, osallisuus ja tietopohjan kehittäminen

Martta October ja Lotta Virrankari, THL

Lapsen oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen ja suojeluun kaikenlaiselta hyväksikäytöltä ja väkivallalta on Suomessa tunnustettu sekä kansallisena perusoikeutena että kansainvälisenä ihmisoikeutena. Oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja koskemattomuuteen on turvattu jokaiselle Suomen perustuslaissa (731/1999) ja useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, joihin Suomi on sitoutunut.

Lapsen oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta on lapsen tärkeimpiä oikeuksia, joita suojaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59–60/1991). Lisäksi Euroopan Neuvoston yleissopimukset naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (nk. Istanbulin sopimus, SopS 53/2015) sekä lasten lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan (nk. Lanzaroten sopimus, SopS 88/2011) ovat väkivallan ehkäisyn kannalta keskeisiä.

Tähän lukuun on koottu yhteensä 13 toimenpidettä ml. suunnitelma niiden toimeenpanosta Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019a) seuraavista luvuista: luku 4 (Lapsen oikeudet), luku 5 (Osallisuus edistää turvallisuutta ja ehkäisee väkivaltaa), luku 9 (Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa), luku 13.2 (Vammaiset ja toimintakyvyltään rajoitteiset lapset ja nuoret), luku 13.3 (Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt), luku 13.4 (Lapset kodin ulkopuolisessa lastensuojelun sijoituksissa) ja luku 13.5 (Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret). Liitteessä 3 on lyhyet taustakuvaukset ja perustelut tämän luvun toimenpidekokonaisuudesta, joista tarkempaa tietoa on saatavilla vuoden 2019 julkaisusta (Korpilahti ym. 2019a).

Toimenpiteiden sisältö tässä luvussa liittyy kansainvälisten sopimusvelvoitteiden toimeenpanoon, kansallisiin säädösmuutoksiin, osallisuuden kokemukseen väkivaltaa ehkäisevänä tekijänä sekä väkivaltaa koskevan tietopohjan kehittämiseen.

Vuonna 2020 puhjenneella koronapandemiolla on ollut selvä vaikutus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja heidän oikeuksiensa toteutumiseen. YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 59–60/1991) velvoittamat lasten oikeudet ja erityinen asema jäävät kuitenkin epidemiatilanteessa ja niiden jälkeisissä toimissa helposti liian vähälle huomiolle.

Koronakriisi ja sen seuraukset voivat lisätä eriarvoisuutta lasten, nuorten ja heidän perheidensä keskuudessa. Vaikka kriisi ja sen mukanaan tuomat rajoitteet vaikuttavat kaikkiin lapsiin ja nuoriin, niin vaikutusten kesto ja laajuus vaihtelevat. Monien lasten ja nuorten ryhmien tilanne edellyttää erityishuomiota. Kielteisten vaikutusten minimoiminen ja lasten oikeuksien vahvistaminen on huomioitava epidemiatilanteen jälkihoidossa ja myös Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelman 2020–2025 toimeenpanossa.

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 toimenpiteet/Luku 3

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapsen oikeudet (Luku 4, livonen 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 4, tp 1. Kansallisessa lapsistrategiassa huomioidaan lasten suojeleminen väkivallalta ja väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten ja heidän perheidensä tuki.	Valtioneuvosto ja sen ministeriöt THL Opetushallitus (OPH) Kunnat (hyvinvointialueet) Järjestöt, esim. Lastensuojelun Keskusliitto LSKL, Ensi- ja turvakotien liitto ETKL, Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL, Pelastakaa Lapset ry, Suomen Unicef ja Väestöliitto.	Vuosina 2020–2023	Lapsistrategia on laadittu ja siinä sekä sen toimeenpanosuunnitelmassa on huomioitu lasten suojeleminen väkivallalta ja väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten tuki (hallituskauden 2019–2023 loppuun mennessä).

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM koordinoima lapsistrategiatyö: Helmikuussa 2021 julkaistussa kansallisessa lapsistrategiassa on huomioitu lasten suojeleminen väkivallalta ja väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten ja heidän perheidensä tuki. Strategiaan on kirjattu pitkän aikavälin tavoitteet ja toimet, joita edistetään yli hallituskausien. Toimeenpanosuunnitelma laaditaan vuoden 2021 aikana. Eri hallinnonalat ja järjestöt osallistuvat lapsistrategian ja sen toimeenpanon suunnitteluun niihin nimettyjen työryhmien ja lausuntokierrosten puitteissa.

Lapsistrategian ja sen toimeenpanon tueksi on nimetty useita työryhmiä ja julkaistu raportteja: mm. lapsen oikeuksista ja lasten sekä perheiden hyvinvoinnista koronaepidemian jälkihoidossa ml. väkivaltakysymykset (VN 2020a, VN 2021a). Taustamateriaaleina työskentelyn pohjaksi on vuonna 2020 tehty lapsen oikeuksia (livonen & Pollari 2020) ja osallisuutta (Stenvall 2020a ja 2020b) koskevat julkaisut. Em. lapsen oikeuksia koskevassa julkaisussa, koronakriisin jälkihoitoraporteissa ja lapsistrategiassa (VN 2021b) viitataan Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelmaan 2020–2025 kirjattuihin sisältöihin. Vuonna 2021 julkaistaan lapsistrategian toimeenpanon tueksi selvitys lapsivaikutusten arvioinnista lainvalmistelussa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 4, tp 2.</p> <p>Valtiovallan ja kuntien päätöksenteossa arvioidaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset. Arvioinnissa yhtenä näkökulmana on lasten ja nuorten kasvuympäristön turvallisuus (ml. tapaturmien, itsemurhien ja väkivallan ehkäisy).</p>	<p>Valtioneuvosto ja sen ministeriöt</p> <p>THL</p> <p>Kunnat (hyvinvointialueet)</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten arviointi on säännönmukaisessa käytössä ministeriöissä ja kunnissa hallituskauden 2019–2023 loppuun mennessä.</p> <p>Tämän toteutumista seurataan eri selvitysten ja kyselyjen yhteydessä (mm. Krimon ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi hallituksen esityksissä - tutkimus ja kuntien hyvinvointikertomukset).</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL: Lapsivaikutusten arviointia tehdään osana laajempaa THL:n tarjoamaa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin tukea. Lisäksi eri järjestöt edistävät lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä kunta- ja valtionhallinnossa järjestämällä esimerkiksi koulutuksia ja työpajoja.</p> <p>OM: Toimenpiteen sisältö kytkeytyy säädösvalmistelun ja säädösehdotusten vaikutustenarviointien kehittämiseen laaja-alaisesti. Paremman sääntelyn toimintaohjelma (2020–2023) sisältää hankkeita mm. vaikutusten arvioinnin kehittämisestä. Lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeiden uudistamisen yhteydessä otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 4, tp 4.</p> <p>Lisätään lasten oikeuksien koulutusta ja tiedotusta. Koulutusta ja tiedotusta lisätään Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmässä/THL tehtyjen linjausten mukaisesti. Lasten oikeuksia tarkastellaan painottuen väkivallan ehkäisyyn ml. erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret.</p>	<p>OPH</p> <p>THL</p> <p>Kunnat</p> <p>Eri ministeriöt, erityisesti OKM, STM ja OM</p> <p>Lapsiasiavaltuutetun toimisto</p> <p>Järjestöt, esim. Suomen Unicef, MLL, Lasten oikeuksien viestintäverkosto, LSKL ja ETKL</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Seurataan lapsen oikeuksia koskevan koulutuksen ja tiedotuksen määrää ja laatua sekä tietoisuutta lapsen oikeuksista vuosina 2020–2025 (otanta- ja kyselytutkimukset).</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OPH: Opas koulujen ja oppilaitosten kiusaamisen vastaiseen työhön julkaistiin syksyllä 2020. OPH valmistelee verkkoportaalin em. oppaan sisällöistä osana OKM:n kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan vastaista parlamentaarista toimenpideohjelmää.

OPH tukee 500 000 euron valtionavustuksella vuoden 2021 loppuun asti kestäviä hankkeita, joissa järjestetään koulutusta perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa työskentelevän opetushenkilöstön ja opiskeluhuollon palvelujen henkilöstön osaamisen kehittämiseen lapsiin ja nuoriin kohdistuvien seksuaalirikosten vähentämisessä. Lisäksi OPH on tuottanut oppaat sekä esittely- ja tukimateriaalia lasten ja nuorten suojaamiseksi kiusaamiselta ja seksuaaliselta häirinnältä (Laitinen ym. 2020a, Laitinen ym. 2020b).

Valtionavustuksella toteutettavissa opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutushankkeissa vahvistetaan muun muassa osallisuutta, turvallisuutta ja hyvinvointia, seksuaali- ja tasa-arvokasvatusta sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmissa ja lukion opetussuunnitelmien perusteet sisältävät näiden aihepiirien käsittelyn. Ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien Työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitäminen -osassa on mm. turvallisuuteen sekä seksuaaliterveyteen liittyviä pakollisia osaamistavoitteita. Opetushenkilöstön koulutus tuottaa välineitä tämän kokonaisuuden toteuttamiseen yhdenmukaisesti ja asiantuntevasti. Hankkeet toteutetaan 31.12.2021 mennessä.

OKM/Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen ohjausryhmä: Koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen, oppilaiden osallistamisen ja opetushenkilöstön valmiuksien lisäämistä koskevien hallitusohjelmakirjausten toimeenpanon tukeminen sekä esitysten tekeminen konkreettisiksi toimenpiteiksi.

OM: Asetettu toimenpide toteutuu ainakin osittain kansallisen demokratiaohjelman (OM) ja Oikeus oppia -kehittämisohjelman (OKM) toimenpiteiden kautta.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
TIETOPOHJAN KEHITTÄMISTÄ KOSKEVAT TOIMENPITEET			
Vammaiset ja toimintakyvyltään rajoitteiset lapset ja nuoret (luku 13.2, Ahola ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 13.2, tp 1. Kun lainsäädäntöä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta sosiaali- ja terveyspalveluissa jatkossa valmistellaan, siinä huomioidaan vammaisten lasten oikeudet.	STM	Vuosina 2020–2025	Toimenpide on toteutunut, kun vammaisten lasten oikeudet on huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta koskevassa lainsäädännössä.
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
STM: Ministeriö jatkaa asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta vahvistavan lainsäädännön valmistelua vuoden 2021 aikana. Pääasiallinen valmistelu tapahtuu vuoden 2021 aikana ja tavoitteena on, että HE annettaisiin eduskunnalle vuonna 2022. Samaan aikaan valmistellaan myös vammaispalvelulakia, mielenterveyslakia ja päihdehuoltolakia, joten synkronointia on tarkoitus tehdä em. lakien valmistelussa myös asiakkaan ja potilaan oikeuksia koskevan lainsäädännön eli itsemääräämisoikeuden lainsäädännön valmistelun kanssa.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Osallisuus edistää turvallisuutta ja ehkäisee väkivaltaa (Luku 5, Isola ym. 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 5, tp 1.</p> <p>Lisätään tietoa osallisuuden kokemuksen ja turvallisuuden sekä väkivallan ehkäisyn välisistä yhteyksistä laadullisten, määrällisen ja yhdessä lasten ja nuorten kanssa tuotettujen aineistojen pohjalta, tulevaisuuden toimenpiteiden perustaksi.</p>	<p>THL/Sokra-hanke</p> <p>STM/Lapsistrategia</p> <p>OM/Demokratiayksikkö</p> <p>Kunnat</p> <p>Lapsi-, nuoriso- ja perhejärjestöt</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2022 mennessä on tuotettu katsaus osallisuuden kokemuksen, turvallisuuden ja väkivallan ehkäisemisen välisistä yhteyksistä erilaisten aineistojen pohjalta.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>THL/Sokra-hanke: Osallisuuden, turvallisuuden ja väkivallan yhteyksiä analysoidaan vuoden 2019 Kouluterveyskyselyaineiston pohjalta sekä tehdään katsaus eri aineistojen pohjalta.</p>			
<p>STM/Lapsistrategia: Poikkihallinnollisessa lapsistrategiassa on sitouduttu arvioimaan lasten ja nuorten osallisuutta, jonka pohjaksi julkaistiin kaksi raporttia: keväällä 2020 raportti Osallisuutta ja osallistumista - Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa ja syksyllä toinen raportti Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa : Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa (Stenvall 2020a & 2020b).</p>			
<p>OM/Demokratiayksikkö: Yhteistyö STM:n kanssa lapsistrategian osallisuutta koskeissa näkökulmissa.</p>			
<p>Pelastakaa Lapset ry: Toteutetaan laadullinen tutkimus pienempien lasten osallisuuden kokemuksista ja siitä, miten he sanoittavat osallisuuden kokemusta. Näin saadaan työkaluja ikätasoiseen keskusteluun turvallisuudesta ja väkivallasta. Tutkimus toteutetaan vuonna 2021, mikäli rahoitus saadaan.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapsen oikeudet (Luku 4, livonen 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 4, tp 3.</p> <p>Varmistetaan ja yhtenäistetään tietopohjaa lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta ja heidän kokemastaan väkivallasta niin, että myös haavoittuvassa asemassa olevien lasten kokemasta väkivallasta saadaan tietoa. Eri lähteistä koostuva tieto kootaan yhteen säännöllisesti.</p>	<p>THL</p> <p>STM</p> <p>Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo)</p> <p>POHA/poliisin tilastot</p> <p>Korkeakoulut</p> <p>Järjestöt</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Eri väestötutkimuksissa, rikollisuustilanneselvityksissä ja muissa selvityksissä ja tutkimuksissa selvitetään lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan esiintyvyyttä ja arvioidaan samalla tiedon riittävyyttä.</p> <p>Vuoteen 2026 mennessä on yhtenäistetty lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohjaa ja tiedonkeruuta, eri lähteistä koottavan tiedon säännöllisestä kokoamisesta yhteen on sovittu.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>THL, Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohry: Vuoden 2020 lopulla käynnistettiin keskustelu ja pohdinta tietopohjan puutteista ja kehittämismahdollisuuksista. STM kutsuu koolle vuonna 2021 kokouksen, joka etsii mahdollisuuksia ja keinoja tietopohjan kehittämiseen lapsen etu huomioiden.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa (Luku 9, Salmivalli ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 9, tp 5.	THL	Vuosina 2020– 2025	Työssäoppimista ja TET-jaksoja koskevien väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää koskevien kysymysten yläkouluikäisten ja toisen asteen opiskelijoiden vastaukset asiaa kartoittavissa kyselyissä/tutkimuksissa.
Tietopohjaa nuorten kohtaamasta väkivallasta, kiusaamisesta ja häirinnästä laajennetaan koskemaan työelämässä oppimista ja TET-jaksoja.	OPH		
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
THL: Selvitetään mahdollisuutta huomioida Kouluterveyskyselyssä ja TEA-tiedonkeruussa myös työelämässä oppimisen aikainen kiusaaminen ja epäasiallinen käyttäytyminen.			
OPH: Ammatillisen koulutuksen opiskelijapalautteen avulla seurataan opiskelijoiden tyytyväisyyttä koulutuksen järjestämiseen ja sen vaikuttavuuteen. Kyselyyn vastataan sekä koulutuksen aloitus- että päättövaiheessa. Kysymys 15: Onko opiskelija kokenut tai havainnut kiusaamista, syrjintää tai häirintää oppilaitoksessa tai työpaikalla. Selvitetään mahdollisuutta tarpeen mukaan kehittää kyselyä niin, että kysymyksessä 15 työpaikoilla koetusta tai havaitusta kiusaamisesta, syrjinnästä tai häirinnästä kysyttäisiin erikseen.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt (Luku 13.3, Castaneda & THL:n MONET-asiantuntijaryhmä 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 13.3, tp 1.</p> <p>Väkivaltaan ja turvallisuuteen liittyvässä tietotuotannossa (mm. aineistonkeruut ja rekisteritiedon käyttö), osana muuta väestön terveyden ja hyvinvoinnin seurantaan, huomioidaan etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt sekä niiden erityiskysymykset (esim. syrjintä).</p>	<p>THL</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM)</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä osana muuta väestön terveys- ja hyvinvointiseurantaa tuotettu uutta tietoa väkivallasta ja turvallisuudesta etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt sekä näiden erityiskysymykset huomioiden.</p> <p>Neljän vuoden välein julkaistaan Kotoutumisen kokonaiskatsaus, joka sisältää seuranta- ja tutkimustietoa maahan muuttaneiden työllisyydestä, koulutuksesta ja osaamisesta sekä hyvinvoinnista ja osallisuudesta.</p> <p>Kotouttamisen osaamiskeskuksen seurantajärjestelmän indikaattorit mitaavat mm. koettua turvallisuutta ja koettua syrjintää.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>THL: Osana muuta väestön terveys- ja hyvinvointiseurantaa tuotetaan uutta tietoa väkivallasta ja turvallisuudesta etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt sekä näiden erityiskysymykset huomioiden.</p>			
<p>TEM: Neljän vuoden välein julkaistaan Kotoutumisen kokonaiskatsaus, seuraavan kerran vuonna 2023.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.3, tp 2.</p> <p>Suunnitellaan, kehitetään ja mahdollisuuksien mukaan toteutetaan katveeseen jäävien eri etnisten ryhmien ja kieli- ja kulttuurivähemmistöjen (kuten turvapaikanhakijat ml. yksintulleet, saamelaiset, romanit, paperittomat, rodullistetut) väkivaltaan ja turvallisuuteen, osana muuta hyvinvointia, liittyvää tietotuotantoa (mm. aineistonkeruut ja rekisteritiedon käyttö).</p>	<p>THL</p> <p>Eri etnisten ryhmien parissa työskentelevät järjestöt ja maahanmuuttajajärjestöt</p> <p>OPH</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä tiedonkeruiden suunnittelu, niihin rahoituspohjan hakeminen sekä mahdollinen toteutus ja raportointi.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL: Vuosina 2020–2022 toteutuvassa PALOMA 2-hankkeessa vahvistetaan kotoutumisen seurantajärjestelmän tietopohjaa ja tuotetaan tietoa Suomeen muuttaneiden terveydestä ja hyvinvoinnista.</p> <p>Järjestöt: Eri etnisten ryhmien parissa työskentelevät ja maahanmuuttajajärjestöt ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita ryhmien tavoittamiseksi ja viestinnän ja suunnitelmien kulttuurisensitiivisen toimivuuden varmistamisessa.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapset kodin ulkopuolisissa lastensuojelun sijoituksissa (Luku 13.4, Pösö ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 13.4, tp 1.</p> <p>THL tuottaa tietoa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnista. Osana tiedonkeruuta (esim. Kouluterveyskysely) saadaan tietoa sijoitettujen lasten väkivaltakokemuksista.</p> <p>Sijoitettujen lasten hyvinvointia tutkiva, THL:n vuosina 2019–2021 toteuttama Kysy ja kuuntele -hanke tuottaa tietoa sijoitettujen lasten väkivalta- ja hoidon laiminlyönnin kokemuksista sijaishuoltopaikoissa. Tulokset raportoidaan vuonna 2021.</p>	<p>THL</p> <p>Kunnat (hyvinvointialueet)</p> <p>STM</p> <p>Järjestöt</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tuottanut kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja väkivaltakokemuksista tutkimustietoa sekä käytäntösuositukset vuosina 2020–2025.</p> <p>Käytäntösuositukset on otettu käyttöön vuoteen 2026 mennessä.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>THL: Eri tiedonkeruissa ja hankkeissa (Kouluterveyskysely, Kysy ja kuuntele) tuotetaan tietoa sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Lisäksi THL tuottaa eri tietolähteisiin perustuvan käytäntösuosituksen väkivallan ja hoidon laiminlyönnin tunnistamiseksi osana lastensuojelutyötä.</p> <p>Vuonna 2021 työpajasarjaa <i>A Systemic Approach to Child Protection and Complex Risk</i> – tarjotaan systeemisen lastensuojelun ydintoimijoille ja alueiden avaintoimijoille. Työpajan kautta tuotetaan materiaalia käytäntösuositusta varten.</p> <p>Pesäpuu ry: Järjestö työskentelee ja tuottaa aktiivisesti laadullista tietoa sijaishuollossa asuvien lasten (3-5v, 6-10v), nuorten (13-29v) ja aikuisten (18+) hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvistä kokemuksista. Aikuisten parissa tehtävä työ (X-ketju –hanke, 2019-2021) kohdentuu sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden ihmisten auttamiseen ja turvallisen sijaishuollon kehittämiseen.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret (Luku 13.5 Telakivi ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 13.5, tp 3.</p> <p>Suomessa tuotetaan kansallista kohdennettua tietoa sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnista, heidän kokemastaan seksuaaliväkivallasta ja häirinnästä.</p>	THL	Vuosina 2020–2025	Kouluterveyskyselytiimi THL:ssä on selvittänyt mahdollisuutta lisätä kyselyyn kysymys kiusaamisesta, joka perustuu sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten kohtaamasta seksuaaliväkivalta vuoteen 2022 mennessä.
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
THL: Kouluterveyskyselyssä on aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja niiden tulosten pohjalta tuotetaan julkaisuja.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Kunniaan liittyvä väkivalta (Luku 14.6, Grans ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 14.6, tp 5. Laaditaan kunniaan liittyvän väkivallan yleisyyttä mittaava kysymys, joka voidaan tulevaisuudessa mahdollisesti lisätä osaksi Kouluterveyskyselyä. Mahdollisen kysymyksen oheen liitetään tieto auttavista tahoista.	THL Järjestöt Tutkijat	Vuoteen 2026 mennessä	Kouluterveyskyselyssä selvitetään mahdollisuutta lisätä kunniaan liittyvän väkivallan yleisyyttä mittaava kysymys. Mahdollisen kysymyksen oheen liitetäisiin tieto auttavista kansallisista tahoista.
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
THL: Vuonna 2020 tehtiin päätös, että toistaiseksi aihepiirin sensitiivisyydestä ja aineistonkeruun haasteisiin ja raportointiin johtuvista syistä toimenpiteen edellyttämää kysymystä ei tulla lisäämään Kouluterveyskyselyyn ainakaan vuoden 2021 kyselyn kohdalla.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.6, tp 6</p> <p>Selvitetään kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyvien rikosten tilastointimahdollisuuksia.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p> <p>Krimo/HY</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2022</p>	<p>Vuoteen 2023 mennessä on selvitetty tilastointimahdollisuuksia kunniaan liittyvästä väkivallasta.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>STM: Luvun 14.6 tp 6 sisällöstä ja tilastointimahdollisuuksista keskustellaan STM:n koollekutsumassa poikkihallinnollissa lapsiin kohdistuvan tietopohjan kehittämisen kokouksessa (ks. aiempi kohta luku 4 tp 3.).</p>			

4 Lähisuhdeväkivalta perheessä

Tuovi Hakulinen ja Jaana Tervo, THL

Lapsella on universaali oikeus saada kokea turvaa ja hoivaa (YK:n lapsen oikeuksien sopimus, UN 1989, 19 artikla, "LOS"). Lapsen oikeudesta terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta edistäviin palveluihin ja oppimisympäristöihin säädetään muun muassa terveydenhuoltolaissa (1326/2010), perusopetuslaissa (628/1988), varhaiskasvatuslaissa (540/2018), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ja lastensuojelulaissa (417/2007).

On olemassa jo melko runsaasti tutkimusnäyttöä siitä, että vanhemmuuden tuella voidaan vähentää erityisesti lapsen kohdistuvan fyysisen väkivallan riskiä (esim. Chen & Chan 2016). Toistaiseksi ei ole saatavilla tutkimusnäyttöä toimenpiteistä, joissa olisi mitattu nimenomaan henkisen väkivallan ja hoidon laiminlyönnin loppumista ja sen seurauksia. Väkivallan pitkäaikaisseurauksia, erityisesti henkisen väkivallan muotoja ja haittavaikutuksia, ei tunneta riittävästi oikeusasteissa, eikä sosiaali- ja terveydenhuollon tai muun eroauttamisen piirissä.

Universaalin, kaikille tarjolla olevan tuen vaikuttavuudesta on tutkimusnäyttöä. Vanhemmuustaitojen (esim. positiivinen huomio ja lämpö) laaja-alainen tukeminen sekä vanhemmuuteen liittyvän tiedon jakaminen koko väestölle muun muassa median ja eri palveluiden työntekijöiden kautta johtivat tulosten mukaan siihen, että lapsen sijoitukset kodin ulkopuolelle ja väkivalta- sekä hoidon laiminlyöntitapaukset vähenivät (Prinz ym. 2009).

Keväällä 2020 alkanut koronapandemia on vaikuttanut sekä palveluiden saatavuuteen että lasten, nuorten ja perheiden tilanteeseen ja avuntarpeeseen. Ammattilaiset ovat tuoneet esiin huolensa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kahdessa vuonna 2020 tehdyssä kyselyssä. Alle kouluikäisten kohdalla neuvolan terveydenhoitajista joka kymmenes ja kouluterveydenhoitajista sekä -lääkäreistä viidennes arvioi huolensa lasten ja nuorten hyvinvoinnista huomattavasti suuremmaksi kuin vuonna 2019. Opiskeluterveydenhuollossa 40 prosenttia toimijoista katsoi huolen opiskelijoiden hyvinvoinnista olevan merkittävästi suurempi. Neuvolahenkilöstöstä 59–90 prosenttia arvioi, että perheiden taloudelliset

vaikeudet, yksinäisyys ja turvattomuus, vanhemmuuden haasteet ja parisuhde- sekä mielenterveysongelmat olivat kasvaneet huomattavasti edellisvuoteen 2019 verrattuna. (Hakulinen ym. 2020, Hietanen-Peltola ym. 2020.)

Lastensuojelun Keskusliiton (LSKL) selvitysten mukaan koronakriisin aiheuttama poikkeustila lisäsi perheissä koettua stressiä ja taloudellista niukkuutta. Tilanteesta ovat kärsineet erityisen paljon perheet, joiden asema kriisin alkaessa oli heikoin sekä ne perheet, joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia tai nuoria tai sairauden kannalta riskiryhmiin kuuluvia jäseniä. (Paju 2020 ja 2021.) THL:n ja LSKL:n lastensuojelun johdolle suunnatun kyselyn (n = 85 kuntaa ja 18 kuntayhtymää) mukaan kunnista 40 prosenttia arvioi lastensuojelun asiakkaiden määrän lisääntyneen koronan takia ja lähes puolet (47 %) kertoo lastensuojeluilmoitusten määrän kasvaneen (Eriksson ym. 2021).

Tähän lukuun on koottu yhteensä 24 toimenpidettä mukaan lukien suunnitelma niiden toimeenpanosta Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019a) seuraavista luvuista: luku 8 (Lähisuhdeväkivalta perheessä lapsen ja nuoren näkökulmasta), luku 10 (Seksuaaliväkivallan ehkäisy ja haittojen minimointi), luku 13.3 (Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt), luku 13.4 (Lapset kodin ulkopuolisessa lastensuojelun sijoituksissa), luku 14.3 (Tyttyöjen ja naisten sukuelinten silpominen), luku 14.4 (Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus), luku 14.6 (Kunniaan liittyvä väkivalta) ja luku 14.7 (Väkivalta uskonyhteisöissä - kokemusasiantuntijanäkökulma). Liitteessä 4 on lyhyet taustakuvaukset ja perustelut tämän luvun toimenpidekokonaisuudesta, joista tarkempaa tietoa on saatavilla vuoden 2019 julkaisusta (Korpilahti ym. 2019a).

Toimenpiteiden sisältö tässä luvussa liittyy perheessä ja sen lähisuhteissa tapahtuvaan erityyppiseen väkivaltaan, taustansa vuoksi erityisen haavoittuvassa olevien lasten ja nuorten kokemaan väkivaltaan (lastensuojelun sijaishuolto, etniset ryhmät ja kielivähemmistöt) sekä joihinkin erityiskysymyksiin (FGM, poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus, kunniaan liittyvä väkivalta ja uskonyhteisöissä ilmenevä väkivalta).

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 toimenpiteet/Luku 4

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lähisuhdeväkivalta perheessä lapsen ja nuoren näkökulmasta (Luku 8, Hakulinen ym. 2019 /Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 8, tp 1.</p> <p>Lapsi- ja perhepalveluissa (neuvola, varhaiskasvatus, koulu ml. opiskeluhoolto, sosiaalihuolto, lastensuojelu, kasvatus- ja perheneuvola, erikoissairaanhoido, järjestöt ja kirkon perheneuvonta)</p> <ul style="list-style-type: none"> Otetaan järjestelmällisesti puheeksi lapsen turvallisen kasvun ja kasvu-ympäristön edellytykset. Huomioidaan maahanmuuttaja- ja pakolais-taustaisten vanhempien kulttuurisensitiivisen tiedon tarve ja tuki hyvään vanhemmuuteen. Selvitetään yhdessä perheen kanssa väkivallan riskitekijöitä. 	<p>THL</p> <p>OPH</p> <p>Kunnat</p> <p>Järjestöt, esim. LSKL, ETKL, MLL, Väestöliitto ja Maria-Akatemia</p> <p>STM ja OKM ohjaavat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<ul style="list-style-type: none"> Valtakunnallinen neuvolan ja koulu-terveydenhuollon palvelujen seuranta tutkimus 2020–2025: puheeksi ottaminen ja seulonta terveyskeskuksissa (%-osuus). Lastensuojelun Keskusliiton selvitykset vuosina 2020–2025 kasvatustasenteista ja asenteista muun muassa kurinpitoväkivaltaa kohtaan.

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL ja OPH: Neuvolapalveluissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluterveydenhuollossa sekä muissa opiskeluhuollon palveluissa edistetään turvallista ja myönteistä kasvatustapaa tarjoamalla vanhemmille toimenpiteen aihealueista psykoedukaatiota lapsen iän ja kehitysvaiheen mukaisesti.

Opetushallitus valmistelee verkkoportaalia kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän vastaiselle työlle, jonka osana vahvistetaan opetushenkilöstön ja opiskeluhuollon palvelujen henkilöstön osaamista väkivallan eri muotojen tunnistamisessa (ml. lähisuhdeväkivalta) ja puheeksiottamisessa.

THL: Väkivallan suodatin- ja kartoituslomaketta käytetään järjestelmällisesti molempien vanhempien kanssa neuvolapalveluissa eri käyntikertoina ja kouluterveydenhuollossa lomakkeen käyttöönottoa tehostetaan. Lapsen ja nuoren kanssa käytettävien puheeksioton tueksi kehitettyjen välineiden, esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liitossa kehitetyn Turva10 -menetelmän jalkauttamista jatketaan.

Barnahus-hankkeessa on tuotettu *Vanhempana Suomessa : Ulkomaalaistaustaisille suunnatun psykoedukaatiivisen pilottiryhmän käsikirja* (Skogberg & Laajasalo 2020). Työskentely koostuu kolmesta tapaamiskerrasta, joiden aikana käsitellään muun muassa suomalaista palvelujärjestelmää, lasten oikeuksia, lapsen kehitystä ja hyvinvointia tukevia kasvatuskäytäntöjä, vanhempien hyvinvoinnin merkitystä sekä kahdessa kulttuurissa kasvamista lapsen näkökulmasta.

Väestöliitto ry: Järjestö on tuottanut työ- ja elinkeinoministeriön tilaamana seksuaalioikeuksien omakielisten aineistojen työkalupakin sekä puheeksi ottamisen ohjausvideosarjan suomeksi ja ruotsiksi maahan muuttaneiden parissa työskenteleville eri alojen ammattilaisille. [Aineistot on koottu Väestöliiton verkkosivuille](#). Väestöliitto kouluttaa kotouttavaa työtä tekeviä eri puolilla maata järjestettävissä koulutuksissa vaikeiden teemojen puheeksiottamisessa.

Pesäpuu ry: Lasten kuulemisesta on tuotettu ammattilaisille erilaisia materiaaleja.

Maria-Akatemia: Järjestö tukee ottamaan vastuuta omista tunteista ja käyttäytymisestä. Mikäli henkilön oma sisäinen pahoinvointi aiheuttaa väkivaltaisuuksia tai sen pelkoa lähisuhteissa tai suhteessa itseen, niin STEAN rahoituksella järjestetään erityyppistä maksutonta tukea ja apua keskusteluihin ja erilaisten ryhmätyömenetelmien kautta. Eri-ikäisille, lähinnä naisille on tarjolla esim. chat-palveluita (Naisen väkivalta -chat, Keijun varjo -chat nuorille naisille, Tunne voimavarasi chat ikääntyville omaishoitajanasille) ja Avoin-linja puhelinpäivystys. Chatin ja päivystyspuhelimien ollessa kiinni voi jättää viestin osoitteeseen tuki@maria-akatemia.fi. Järjestö tarjoaa ammattilaisille koulutusta väkivaltakysymyksissä.

Lyömätön linja Espoossa: Lyömätön Linja on tarkoitettu pääosin espoolaisille ja kirkkonummelaisille miehille, jotka ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa perheessään tai muussa läheisessä suhteessa. Järjestöllä on kohdennettua työtä (Miehen Linja) kaikille Suomeen muuttaneille miehille. Järjestön maksuttomiin palveluihin voi varata ajan soittamalla, chatin tai sähköpostin välityksellä. Palveluissa voi keskustella myös siitä, millaista Suomessa on kasvattaa lapsia tai muista perhe-elämää askarruttavista asioista. Sukupuolen kokemus, seksuaalisuus ja perheiden monimuotoisuus otetaan palveluissa huomioon.

Miessakit ry, Lyömätön linja: Lyömätön Linja on lähisuhde- ja perheväkivaltaan erikoistunut toimintamuoto miehille. Pääkaupunkiseudun ja Kuopion toimipisteiden lisäksi tukea on tarjolla valtakunnallisesti puhelin- ja verkkovälitteisesti.

Parisuhdekeskus Kataja ry on valtakunnallinen, uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton parisuhdetyön asiantuntija- ja kansalaisjärjestö. Työn tarkoituksena on tukea pareja ja kouluttaa vapaaehtoisia ja ammattilaisia.

Järjestöllä on eri toimijoille tarjolla erityyppisiä koulutuksia, vertaisryhmiä ja puhelin- ja chatneuvontaa. Tietoa ja tukea on tarjolla esimerkiksi seuraavista parisuhteen aihepiireistä: vuorovaikutus- ja tunnetaidot, seksuaalisuus, ristiriidat ja niiden ratkaisut, kriisit ja sairaudet.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 8, tp 2.</p> <p>Erotilanteissa vanhempia/lapsen huoltajia kannustetaan eron jälkeisen yhteistyö- tai rinnakkaisvanhemmuuden suunnitteluun aina tilanteen se sallies- sa. Esimerkkinä vanhemmuussuunnitelman laatiminen kunnan järjestämissä perustason lapsiperhepalveluissa (neuvola, sosiaalihuollon perhetyö, varhaiskasvatus, koulut, oppilaitokset).</p> <p>Tehdään yhteistyötä järjestöjen kanssa.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eropalveluissa pyritään tarjoamaan yksilöllistä sekä ryhmämuotoista tukea yhteistyö- tai rinnakkaisvanhemmuuden järjestämiseksi ja perheen uuteen tilanteeseen sopeutumisen edistämiseksi. Lisäksi lapsille voidaan tarjota ikään sopeutettuja eroryhmiä vanhempien eron käsittelyyn. 	<p>Kunnat ml. perhekeskukset, opiskelu- huolto</p> <p>Järjestöt, esim. ETKL</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Kysely lastenvalvojille vanhemmuus- suunnitelmien määrästä v. 2020–2025 (ei ole juridinen paperi).</p> <p>Lastenvalvojien koulutustilaisuuksien ja koulutettujen määrä vuonna 2025.</p> <p>Valtakunnallisten neuvolapalvelujen ja kouluterveydenhuollon selvitysten tulokset vuosina 2020–2025 siitä, missä määrin vanhemmuussuunnitelma on otettu puheeksi lasten ja nuorten vanhempien kanssa erotilanteissa.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Ohjauksen, neuvonnan ja varhaisen tuen vahvistaminen tarpeen akuutissa erotilanteessa huomioiden mahdollinen väkivalta tai sen uhka. Monilla paikkakunnilla on otettu käyttöön nk. Eron ensiapupisteet, jotka tarjoavat matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa ilman ajanvarausta kaikille, joita erotilanne koskettaa. Asiakkaiden ohjautuminen eri eropalveluiden piiriin on osoittautunut hyvin sattumanvaraiseksi. Eron ensiapupisteet vahvistavat tarkoituksenmukaista asiakas- ja palveluohjausta. [Thl.fi verkkosivulla on lisätietoa vanhemmuussuunnitelmasta](#) (THL 2019).

ETKL: Järjestö on tuottanut erilaista materiaalia kuten *Yhteistyövanhemmuuden käsikirja* sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden ammattilaisille ja etenkin niille työntekijöille, jotka työskentelevät eroa pohtivien tai eroon päätyneiden vanhempien kanssa (Hietanen ym. 2019). Käsikirja soveltuu myös perheasioita sovittelevien asianajajien ja tuomareiden käyttöön ja sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden opiskelevien oppikirjaksi. Järjestö tarjoaa myös jatkuvasti erilaisia koulutuksia toimenpiteen aiheeseen liittyen kuten Eroauttamisen ABC-prosessikoulutus.

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry on perheiden murroskohtien asiantuntijajärjestö, joka tukee ja auttaa perheitä elämän ollessa murroksessa ja arjen muuttuessa esim. ero- tai lastensuojelutilanteissa. Työssä edistetään perheiden osallisuutta, tuetaan perhesuhteita ja autetaan perheenjäsenten ääntä pääsemään kuuluviin.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 8, tp 3.</p> <p>Lastenvalvojien, lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun sekä tapaamispaikkojen työntekijöiden osaamista tunnistaa ja puuttua eron jälkeisen erilaisen väkivallan muotoihin tehostetaan muun muassa lastenvalvojille tarkoitettulla oppaalla ja koulutuksilla.</p>	<p>THL</p> <p>Kunnat (hyvinvointialueet)</p> <p>Järjestöt, esim. ETKL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Kysely lastenvalvojille vanhemmuussuunnitelmien määrästä v. 2020–2025 (ei ole juridinen paperi).</p> <p>Lasten ja erovalvojien koulutustilaisuuksien ja koulutettujen määrä vuonna 2025.</p> <p>Valtakunnallisen neuvolapalvelujen ja kouluterveydenhuollon selvityksen tulokset vuosina 2020–2025 siitä, missä määrin vanhemmuussuunnitelma on otettu puheeksi lasten ja nuorten vanhempien kanssa erotilanteissa.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Eduskunnan oikeusasiamies on todennut vuonna 16.6.2015 antamassaan ratkaisussaan, että lastenvalvojalla ei ole velvollisuutta sovittaa lapsen vanhempien välisiä riitoja. Jatkossa on tärkeää pohtia, mitä osaamisvaatimuksia lastenvalvojan tehtäviin sisältyy ja tulisiko osaamista ja tehtäväkuvaa yhtenäistää sisältämään sekä juridista osaamista että sovitteluosaamista unohtamatta lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä eroauttamiseen liittyvää osaamista. Lastenvalvojien lisäkoulutuksen, joka antaisi valmiuksia lastenvalvojana toimimiseen, tarve pitää arvioida. (Bildjuschkin 2018.)

ETKL: Järjestö on julkaissut erilaista materiaalia ja toteutettu koulutuksia, esim. *Yhteistyövanhemmuuden käsikirja* (Hietanen ym. 2019) erityisesti niille työntekijöille, jotka työskentelevät eroa pohtivien tai eroon päätyneiden vanhempien kanssa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 8, tp 4.</p> <p>Laaditaan kirjallinen alueellinen kuvaus hoito- ja palveluketjusta väkivallan tunnistamisen ja puheeksi oton tueksi.</p> <p>Laaditaan kirjallinen alueellinen kuvaus hoito- ja palveluketjusta väkivaltaa kokeneiden lasten ja perheiden hoidosta perustasolta aina erityistason palveluihin saakka, sekä seurataan tämän hoito- tai palveluketjun toteutumista.</p>	<p>Sairaanhoitopiirit/ alueet</p> <p>Kunnat</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Valtakunnallinen neuvolan ja kouluterveydenhuollon palvelujen seurantatutkimuksen tulokset väkivallan tunnistamisesta ja hoito- ja palveluketjuista vuosina 2021–2025.</p> <p>Yhteisesti sovitut, kirjatut hoito- ja palveluketjut lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisesta ja hoito- ja palveluketjuista ovat valmiina vuoteen 2026 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL: Keväällä 2021 on alkanut äitiys- ja lastenneuvolapalvelujen sekä kouluterveydenhuollon kansallisten ohjeistusten päivitystyö verkkopohjaisen käsikirjan muotoon, jossa otetaan toimenpiteen 4 sisällöt huomioon (ks. aihepiirin sisällöistä tarkemmin luvut 7 ja 8, Korpilahti ym. 2019a).</p> <p>Barnahus-hankkeessa on tuotettu julkaisu, jossa on sisältöjä ja kuvauksia väkivaltaa kohdanneen lapsen ja nuoren alueellisista palvelupoluista (Laajasalo 2020).</p> <p>ETKL: Järjestöillä on halukkuutta tulla mukaan toimenpiteeseen kirjattujen hoito- ja palveluketjujen kuvausten suunnitteluun, koska ne tuottavat runsaasti erilaisia palveluja väkivaltaa kokeneille lapsille ja perheille. Myös yksityiset palveluntuottajat ovat osa kokonaisuutta.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 8, tp 5.</p> <p>Tarjotaan perheille psykososiaalista tukea ja hoitoa perustasolla ilman viiveitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neuvolan lisä- ja kotikäynnit, näyttöön perustuvat tai oi-re/ongelmaperustaiset vanhemmuusryhmät, vertaistukitoiminta • Sosiaalihuollon lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö ja muut soveltuvat palvelut • Kasvatus- ja perheneuvoloiden palvelut :perheen vuorovaikutussuhteiden ja vanhemmuuden tuki, erotyö ja lasten psykososiaalinen tuki. 	<p>THL</p> <p>Kunnat/sosiaali-ja terveystoimi ja erikoissairaanhoido (hyvinvointialueet)</p> <p>Järjestöt</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>SOTKANET: Tiedot sosiaalityön kotipalvelun järjestämisestä kunnissa v. 2020–2025</p> <p>Neuvolan ja kouluterveydenhuollon palvelujen valtakunnallisten seuranta-tutkimusten (THL) tulokset kotikäyntien ja lisäkäyntien määrästä vuosina 2020–2025 ja em. palvelujen henkilöstön käyttämät työmenetelmät vuosina 2020–2025</p> <p>Suosituksiin sisältyvien käytäntöön soveltuvien ja tutkimusnäyttöön perustuvien työmenetelmien juurtumisen seuranta palvelujärjestelmässä:</p> <p>THL/Valtakunnalliset suositukset ja ohjeistukset äitiys- ja lastenneuvolapalveluihin sekä kouluterveydenhuoltoon, Toimia-asiantuntijaverkosto ja tietokanta, ITLA/Invest, Hotus vuosina 2020–2025 .</p> <p>Turvakotien palvelut perheille ja turvakodeissa olevien lasten määrät vuosina 2020–2025 (THL:n tilasto).</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL, perusterveydenhuolto, esh, kunnat, STM: Myönteisen vanhemmuuden käytäntöjen edistämiseksi kunnissa eri palveluissa hyödynnetään näyttöön pohjautuvia vanhemmuuden tuen menetelmiä, kuten strukturoituja vanhemmuusohjelmia (esim. Ihmeelliset vuodet ja Voimaperheet). Ihmeelliset vuodet -ohjelma soveltuu myös varhaiskasvatukseen ja kouluun.

Perhekeskustoimintamallissa lapsiperhetyötä tekevien monialainen yhteistyö tiivistyy ja hyvin toimiessaan mahdollistaa väkivallan varhaisen tunnistamisen ja avun antamisen. Lisäksi tarvittaessa perheille on tarjolla erityistason palveluja ilman kohtuutonta viivettä: esim. paikallisen lastenpsykiatrisen poliklinikan ja lastenpsykiatrisen kotisairaanhoidon sekä lastenpsykiatrisesti orientoituneen perhetyön kautta.

ETKL: Järjestöillä on väkivaltatyön avopalveluita, joiden seurantaan on asetettu omat mittarinsa, kuten ETKL:n Vaikuttavuus esiin -mittari.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 8, tp 6.</p> <p>Lapsi- ja perhepalveluiden eri toimijoiden sekä rikosoikeuden piirissä toimivien ymmärrystä erilaisista väkivallan muodoista lisätään, mukaan lukien henkinen väkivalta sekä laiminlyönti. Samalla lisätään ymmärrystä väkivallan haittavaikutuksista ja pitkäaikaisseurauksista.</p>	<p>THL</p> <p>Sairaanhoitopiirit/alueet</p> <p>Kunnat</p> <p>Järjestöt, esim. LSKL</p> <p>STM</p> <p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p> <p>Tuomioistuinvirasto (TIVI)</p> <p>VKST</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Toteutuneiden koulutusten määrää vuosina 2020–2023 seurataan (mm. EPRAS, Lape- ja Barnahus-hankkeen koulutuskokonaisuudet suorittaneet). Barnahus-hankkeen verkkokoulutuksen käynteiden määrää seurataan alueittain että ammattiryhmittäin.</p> <p>Lastensuojelun Keskusliiton selvitykset kasvatusasenteista, jotka sisältävät selvityksen myös henkiseen väkivaltaan liittyvistä kasvatuskäytännöistä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL ja muut vastuutahot: Lapsi- ja perhepalveluiden eri toimijoiden sekä rikosoikeuden piirissä toimivien ymmärrystä erilaisista väkivallan muodoista lisätään esimerkiksi hyvinvointialueiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian/-psykiatrian yksiköiden ja THL:n Barnahus-hankkeen koulutuksissa, ml. verkkokoulu.

[Barnahus-verkkokoulu](#) on suunnattu lapsi- ja perhepalveluiden toimijoille kuten esimerkiksi:

- terveydenhuollon työntekijät
- kasvatus- ja opetusalan ammattilaiset
- kolmannen sektorin toimijat
- sosiaalihuollossa, myös lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuoltotyössä toimivat sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät.

OM ja THL: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan 2020–2023 (Ruuskanen 2020) on kirjattu toimenpiteeksi 14: ”Koulutetaan turvakotien työntekijöitä digitaalisesta väkivallasta ja vainosta.” THL vastaa tp toimeenpanosta vuonna 2021 ja toimeenpanoa seurataan järjestettyjen koulutusten ja niihin osallistuneiden määrää ja palautekyselyjen tuloksia seuraamalla sekä määrittelemällä lähtö- ja tavoitetason toimeenpanolle.

OM ja THL: [Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan 2020–2023](#) (Ruuskanen 2020).

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 8, tp 7.</p> <p>Kaikille väkivaltaa kokeneille lapsille ja nuorille taataan mahdollisuus saada keskustelutukea ja arvio psyykkisestä voinnistaan (ml. traumaoireiden kartoitus) ja tarvittava trauman hoito väkivalta-asioihin riittävästi keskittyneestä lasten ja nuorten palvelusta (esim. kasvatus- ja perheneuvola tai lastenpsykiatrian poliklinikka).</p> <p>Myös muilla työntekijöillä, esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja oppilashuollossa tulee olla kyky keskustella lapsen tai nuoren kanssa väkivallasta ja auttaa lasta ja perhettä suojautumaan väkivaltaisilta kokemuksilta.</p>	<p>THL</p> <p>Sairaanhoitopiirit/ alueet</p> <p>Kunnat</p> <p>Järjestöt</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä on tehty arvio väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten hoidon arvioon ja hoitoon pääsystä ERVA-alueittain (Barnahus-hanke).</p> <p>Barnahus-hankkeessa järjestettyjen väkivaltaa kohdanneen lapsen tukeen ja hoitoon sopivien työmallien ja muiden koulutusten ja koulutettavien määrä vuosina 2020–2023.</p> <p>ETKL: Vaikuttavuus esiin! -hankkeessa on kehitetty, lapsille suunnattu arviointikysely, jolla voidaan selvittää lasten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn kehitystä saatujen tukipalvelujen aikana ja sen jälkeen vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL, mi. Barnahus- ja PROCHILD -hankkeet: Järjestetään koulutuksia ja webinaareja lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille (esim. Barnahus-hankkeen Väkivalta- ja traumawebinaari vuonna 2020, [Väkivallaton lapsuus -webinaarisarja](#) talvella 2020-2021) sekä vahvistetaan erityisosaamista esim. [THL Barnahus- ja Luo luottamusta - puutu väkivaltaan –verkkokoulut \(THL 2021a\)](#).

Sote-uudistuksessa edistetään opiskeluhoollon palveluiden saatavuutta tarpeen mukaisina lähipalveluna kaikille lapsille ja nuorille ja edistetään monialaista sujuvaa yhteistyötä.

SOS-Lapsikylä: Apuu-chat on tarkoitettu 7-12-vuotiaille lapselle tilanteeseen, jossa hän kokee olonsa turvattomaksi tai uhatuksi kotona ja tarvitsee apua. Chat on auki joka päivä klo 9-22.

Mieli ry: Sekasin-chat on 12–29-vuotiaille suunnattu palvelu, jonka keskiössä ovat yhteisöllisyys ja yksinäisyyden vähentäminen. Avoinna arkisin klo 9-24, viikonloppuisin klo 15–24. Kriisipuhelin (avoinna 24/7) tarjoaa keskusteluapua kriisissä oleville ja tavoitteena on helpottaa pahaa oloa sekä ehkäistä itsemurhia.

MLL: Lasten ja nuorten puhelin ja chat on tarkoitettu alle 21-vuotiaille. Yhteyttä voi ottaa nimettömänä mistä tahansa aiheesta, myös väkivallasta. Palvelu on avoinna ma–pe klo 14–20 ja la–su klo 17–20. Palvelusta voidaan tarvittaessa yhdessä lapsen tai nuoren kanssa ottaa yhteyttä hätäkeskukseen.

Väestöliitto ry: Poikien Puhelin ja chat ovat avoinna arkisin klo 13–18, palvelevat poikia ja nuoria miehiä kaikissa elämään liittyvissä pulmissa ja tilanteissa, mm. väkivallan kysymyksissä. Nuorten seksuaalineuvonta chat, palvelee myös seksuaalisen väkivallan kysymyksissä, päivystys 2h/päivä ja ajanvarauksella. Et ole yksin - palvelu auttaa urheiluharrastukseen liittyvissä seksuaalisen ja muun epäasiallisen käyttäytymisen kokemuksissa, chat ti-ke klo 15–17.30 ja to klo 14–16.00 ja puhelin-palvelu ma klo 12–14.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy ja haittojen minimointi (Luku 10, Joki-Erkkilä ym. 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 10, tp 3.	TEM	Vuosina 2020–2025	Maahanmuuttajien suhteellinen osuus lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa vuosina 2019–väliarviointi vuonna 2022–loppuarviointi vuonna 2025.
Niistä maista, joiden kulttuuri poikkeaa suuresti lasten ja naisten oikeuksien osalta suomalaisesta, tulevien maahanmuuttajien kotouttamista tehostetaan ja yhdenmukaistetaan.	SM/poliisi		Yhteiskunnan peruskurssin suorittaneiden osuus kaikista maahanmuuttajista 2022–2025.
	Maahanmuuttovirasto (Migri)		
	OKM		
	OPH		
Kotouttamisessa huomioidaan maahanmuuttajalasten ja -nuorten oikeus turvalliseen arkeen.	STM		Valtakunnallinen kotouttamisen toimintamalli on kehitetty vuosina 2020–2015.
	THL		
Kehitetään valtakunnallinen toimintamalli ja kotouttamista tehostetaan kotouttamispaketilla.	Kunnat		
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
TEM: Ministeriössä toimii kotouttamisen osaamiskeskus, jonka tavoitteena on tukea maahanmuuttajien kotoutumista edistävää työtä. Hallitus antaa selonteon kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista eduskunnalle keväällä 2021.			
THL ja muut vastuutahot: Kotoutumislain mukaisesti ihmisen palvelutarpeita arvioidaan kokonaisuutena. Sosiaali- ja terveystieteiden rinnalla toimivat Kela sekä koulutus-, työllistämisen-, asumisen-, kulttuuri-, liikunta-, perhe- ja nuorisopalvelut. Tehdään tiivistä yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa. Paloma-hankkeessa on tuotettu käsikirja pakolaisten mielenterveyden tukemiseen Suomessa (Castaneda ym. 2018). Osana TERTTU-hanketta kehitetty Turvapaikanhakijan alkuterveydentarkastusmalli on jo otettu valtakunnallisesti käyttöön.			
Helsingin kaupunki: Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista Helsingissä on julkaistu tutkimus (Ahtiainen ym. 2020).			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 4.</p> <p>Lisätään turvataitoja ja seksuaalikasvatusta koskevia sisältöjä äitiys- ja lastenneuvolapalvelujen kansallisiin ohjeisiin ja suosituksiin.</p>	<p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2021–2022</p>	<p>Neuvolapalvelujen kansallisten ohjeiden ja suositusten sisällöt koskien turvataito- ja seksuaalikasvatusta vuosina 2020–2025.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL: Keväällä 2021 on alkanut äitiys- ja lastenneuvolapalvelujen sekä kouluterveydenhuollon kansallisten ohjeistusten päivitystyö verkkopohjaisen käsikirjan muotoon (ks. aihepiiriin sisällöistä tarkemmin luku 7, Kalland ym. 2019 ja luku 8, Hakulinen ym. 2019).</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt (Luku 13.3, Castaneda & THL:n MONET-asiantuntijaryhmä/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 13.3, tp 3.</p> <p>Koulutetaan ja jaetaan tietoa kulttuurisesta moninaisuudesta ja siihen liittyvistä väkivallan ja turvallisuuden ilmiöistä sekä syrjimättömyydestä eri alojen ammattilaisille ja opiskelijoille.</p>	<p>THL ml. opiskeluhuolto</p> <p>TEM</p> <p>OPH</p> <p>Kunnat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuosina 2020–2025 <i>PALOMA-koulutuksen, Monikulttuurisuus asiakastyössä -verkkokoulun</i> ja muiden vastaavien koulutusten käyttöönottojen määrät oppilaitoksissa ja ammattilaisorganisaatioissa sekä teeman huomiointi opetussuunnitelmissa.</p> <p>Tuotetut koulutus- ja muut materiaalit, joissa kulttuurinen moninaisuus ja siihen liittyvät erityiskysymykset on huomioitu.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>THL: Kulttuurisesta moninaisuudesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä on saatavilla PALOMA-koulutus (THL 2021b) ja Monikulttuurisuus asiakastyössä –verkkokoulu. Bar-nahus-hankkeessa julkaistiin vuonna 2020 Vanhempana Suomessa : Ulkomaalaistaustaisille suunnatun psykoedukatiivisen pilottiryhmän käsikirja (Skogberg & Laajasalo 2020).</p>			
<p>OPH: Meneillään on useita kulttuurisen moninaisuuden -hankkeita, joiden tukimateriaalia kulttuurisen moninaisuuden huomioon ottamisesta voidaan hyödyntää koulutuksessa (esim. USKALLUS – Uskonnot, katsomukset ja osallisuus perusopetuksessa -hanke/Helsingin yliopisto, KuTiMat - Kulttuuritietoiset materiaalit osaksi koulun arkea- hanke/Oulun yliopisto). KUPERA-hankkeessa tuotetaan vuoden 2021 aikana materiaalia varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kieli- ja katsomuskasvatukseen.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.3, tp 4.</p> <p>Tuotetaan ja levitetään väkivallan vaikutuksiin, hyvään vanhemmuuteen, lasten oikeuksiin, tasa-arvoon, itsemääräämisoikeuteen ja yhteiskuntatieteen liittyvää kulttuurisensitiivistä tietoa maahan tuleville.</p>	<p>THL</p> <p>TEM</p> <p>Migri</p> <p>Vastaanottokeskukset</p> <p>Kunnat</p>	<p>Vuosina 2020–2023</p>	<p>Vuoteen 2022 mennessä tuotettu, levitetty ja maahantulon yhteydessä käytössä oleva kulttuurisensitiivinen materiaali (TUULI-hanke); maahan muuttaneille suunnatut koulutukset.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Barnahus-hankkeessa on tuotettu *Vanhempina Suomessa - Ulkomaalaistaustaisille suunnatun psykoedukatiivisen pilottiryhmän käsikirja* (Skogberg & Laajasalo 2020) ja työ käynnistyy vuonna 2021 Helsingin kaupungin alueella.

TUULI-hankkeessa tuotetaan yhteistyössä hankekumppaneiden kanssa vuosina 2019–2022 monikielistä psykoedukatiivista sekä mielenterveyttä seuloavaa ja tukevaa materiaalia maahan saapuneille pakolaisille.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.3, tp 5.</p> <p>Perustetaan valtakunnallinen pakolaisten mielenterveyteen keskittyvä ja tietotaitoa koordinoiva ja levittävä osaamiskeskus ja huomioidaan sen suunnittelussa myös väkivalta- ja turvallisuusteemat (esim. ”kunniaan” liittyvän väkivallan erityisosaaminen).</p>	<p>THL</p> <p>Yliopistosairaalat (HYKS, Tyks, Tays, KYS, OYS)</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä on perustettu valtakunnallinen osaamiskeskusverkosto (PALOMA2-hankkeen jatkotyö).</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: PALOMA2 (Pakolaisten mielenterveystyön valtakunnallisen tukirakenteen perustaminen ja osaamisen levittäminen) -hankkeessa vuosina 2019–2021 tarkoituksena on perustaa pakolaistaustaisten ja muista vastaavista lähtökohdista tulevien mielenterveystyön valtakunnallinen PALOMA-osaamiskeskus. Hankkeen päättymisen jälkeen työ on tarkoitus vakiinnuttaa osaksi erityisvastuualueiden palvelurakenteita alueiden erilaiset tarpeet huomioiden.

ETKL: Lapsiperhe turvapaikanhakijana -hankkeen (2012–2017) aikana tehtiin yhteistyössä vastaanottokeskusten ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa [Turvapaikanhakijaperhe. Kohtaamisen ja tuen käsikirja](#) (2017a), jota voidaan hyödyntää tämän toimenpiteen toteutuksessa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.3, tp 6.</p> <p>Vastaanottokeskuksiin otetaan käyttöön systemaattinen ja pätevä alkuterveys-tarkastusmalli, jossa kartoitetaan muiden tietojen ohella myös väkivalta- ja turvallisuuskysymyksiä.</p>	<p>Migri</p> <p>Vastaanottokeskukset</p> <p>THL</p>	<p>Vuosina 2020–2022</p>	<p>Vuoteen 2022 mennessä valtakunnallisesti käyttöönotettu alkuterveystarkastusmalli ja rakenteisen kirjaamisen kehittäminen vastaanottokeskuksissa.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Osana TERTTU-hanketta kehitetty Turvapaikanhakijan alkuterveystarkastusmalli on otettu käyttöön ja valtakunnallista käyttöönottoa jatketaan. Malli sisältää omat osuudet lasten, nuorten ja perheiden tukemiseen ja väkivallan uhkan tai kokemusten puheeksiottoon.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.3, tp 7.</p> <p>Vastaanottokeskuksissa otetaan valtakunnallisesti käyttöön Lapset puheeksi-toimintamalli, joka sisältää myös turvallisuuden kartoitusta ja lasten oikeuksien näkökulmaa.</p>	<p>Migri</p> <p>Vastaanottokeskukset</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä Lapset puheeksi -toimintamalli on käytössä valtakunnallisesti.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Mieli ry ja Migri: Lapset puheeksi (LP) -hankkeen aikana vuosina 2017–2020 otettiin vastaanottokeskuksissa valtakunnallisesti käyttöön Lapset puheeksi -menetelmä. Hankkeen aikana menetelmää pilotoitiin, tehtiin arviointitutkimusta soveltavuudesta ja koulutettavuudesta sekä kehitettiin toimiva koulutusrakenne ja dokumentoinnin ja monitoroinnin järjestelmä ja luotiin näihin ohjeistukset. Migrin vastaanottoyksikön sisällön ohjaus ja kehittäminen tulosalueelle perustettiin ohjausryhmä, joka seuraa, ohjaa ja valvoo vastaanottokeskusten LP-työtä hankkeen päättymisen jälkeen. (Valiola ym. 2020.)

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapset kodin ulkopuolisissa lastensuojelun sijoituksissa (Luku 13.4, Pösö ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 13.4, tp 2.</p> <p>Väkivaltatietoisien sijaishuollon osaamisen edellytys vahvistetaan osaksi sijaishuoltopaikkojen hankintaa, valintaa ja seuranta kunta- ja lapsikohtaisella tasolla sekä perhe- että laitoshoidossa.</p> <p>Väkivaltatietoinen osaaminen ja lapsille annettava turvataitokasvatus sisällytetään lastensuojelulaitosten omavalvontasuunnitelmiin.</p>	<p>Kunnat/sosiaalihuolto</p> <p>AVIt</p> <p>Sijaishuoltopaikat</p> <p>STM</p> <p>THL</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Kunta-, sijaishuoltopaikka – ja lapsikohtainen seuranta osaamisesta tapahtuu osana kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia, kuntien sijaishuoltopaikkojen hankintaa, valintaa ja niiden seuranta sekä sijaishuollon omavalvontaa vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM: Lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskeva lainsäädäntömuutos on valmisteilla ja menossa eduskunnan käsittelyyn vuoden 2021 aikana. Laissa säädetään lastensuojelun sosiaalityöntekijän mitoituksesta. Tavoitteena on vähentää lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuutta ja tätä kautta vahvistaa lapsen oikeuksien toteutumista lastensuojelussa. Esityksellä halutaan tehostaa lastensuojelun sijaishuollon laadukkaita palveluja. Lakiesityksellä pyritään vastaamaan erityistä ja monialaista tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin säätämällä vaativan sijaishuollon sisällöstä, tarkoituksesta ja järjestämisestä.

Vaativan sijaishuollon palveluilla pyritään vähentämään erityisen huolenpidon jaksojen tarvetta puuttamalla ongelmiin mahdollisimman varhain. Erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä selkeytetään. Myös lastensuojelulaitoksen henkilökunnan ammatillisia osaamisvaatimuksia tarkennetaan ja parannetaan resursointia. Lastensuojelua ja sijaishuoltoa kehitetään alueellisissa lastensuojelun monialaisen kehittämisen hankkeissa (valtionavustushankkeet 2020–2022).

THL: Kunnan tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshoitoon toteutuu lapsen edun mukaisesti huomioiden lapsen oikeudet. Sijoittajakunnan pitää valvoa, että sijaishuollossa oleva lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Sijaishuoltoapaikan toimintaa valvovat myös sijoituskunta ja aluehallintovirasto, jotka toimivat yhteistyössä sijoittajakunnan kanssa. Havaituista puutteista tai epäkohdista on keskusteltava heti yhdessä sekä lapsen että sijaishuoltoapaikan kanssa.

Jos kunta havaitsee sijaishuoltoapaikan toiminnassa epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen täytyy lastensuojelulain perusteella salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta välittömästi lapsen sijoituskunnalle ja lisäksi epäkohdista pitää ilmoittaa aluehallintovirastolle ja tiedossa oleville muille lapsia kyseiseen paikkaan sijoittaneille kunnille. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on myös valvottava rajoitustoimenpiteiden käyttöä lapsen sijoituspaikassa. Toimintayksiköillä on lisäksi velvollisuus omavalvontaan. (THL 2021c.)

THL:n [Kysy ja kuuntele -hankkeessa](#) vuosina 2019–2021 tutkitaan sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia, kohtelua ja hyvinvointia (THL 2021d). Lisäksi tutkitaan ja kehitetään lastensuojelun sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä liittyen sijaishuollon valvontaan: lasten kuulemista ja epäkohtiin puuttamista.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.4, tp 3.</p> <p>Vahvistetaan lasten ja nuorten tietoutta oikeudestaan turvallisiin, väkivallattomiin suhteisiin ja ympäristöihin sijaishuollossa ja valmiutta tunnistaa tietyt teot ja käytännöt väkivallaksi.</p> <p>Kehitetään lapsille suunnattua materiaalia siitä, mitä väkivalta on erityisesti sijaishuollossa. Väkivallan ilmoituskäytäntöihin luodaan kansallinen toimintamalli.</p>	<p><u>Kunnat</u>: sosiaalihuolto, lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät (materiaalin käyttöönotto lapsikohtaisesti)</p> <p>AVIt</p> <p>THL ml. Barnahus-hanke</p> <p>Järjestöt</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Lapsille ja nuorille suunnattua koulutusmateriaalia on valmistunut vuosina 2020–2025 ja se on otettu käyttöön.</p> <p>Väkivallan ilmoituskäytäntöihin on luotu kansallinen toimintamalli vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Kysy ja kuuntele -hankkeessa vuosina 2019–2021 tutkitaan ja kehitetään lastensuojelun sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä liittyen sijaishuollon valvontaan: lasten kuulemista ja epäkohtiin puuttumista.

THL:n Kouluterveyskyselyn 2019 tulosten mukaan väkivaltakokemukset olivat huomattavan yleisiä sijoitetuilla nuorilla. Noin puolet lastensuojelulaitoksissa asuvista nuorista kertoi kokeneensa liikkumisvapauden rajoittamisen tai yhteydenpidon rajoittamisen ja joka kolmas kiinnipitämisen. Kaikista sijoitetuista yläkouluikäisistä nuorisista joka kolmas oli kokenut rangaistuksen, jonka syytä ei tiennyt tai esimerkiksi joukkorangaistuksen. Nuorista noin viidesosa ei tiennyt, kuka on heidän sosiaalityöntekijänsä. (Ikonen ym. 2020.)

STM: Kansallisen lapsistrategian valmistelun ja toimeenpanon tukemista varten tehtiin selvitys lasten oikeuksien toteutumisesta ja niiden valvonnasta lastensuojelun sijaishuollossa. Painopiste oli lasten itsensä tekemien kantelujen tarkastelussa. Tulosten mukaan sijoitettujen lasten oikeudet eivät tällä hetkellä toteudu Suomessa täysimääräisesti kuten esimerkiksi lasten tiedolliset oikeudet, sijaishuollon laatu ja resurssit ja valvontaan liittyvät asiat. (Saastamoinen 2021.)

Sijaishuollon sisällöissä ja laadussa on kansallisesti paljon vaihtelua ja sijaishuoltoa tarvitsevat, lapset ja nuoret eivät välttämättä ohjaudu heille soveltuvimpiin sijaishuoltoapaikkoihin. Lisäksi sijaishuoltopaikassa ei välttämättä ole lapselle tai nuorelle tarvittavaa erityisosaamista, eikä sijaishuollon tueksi saada järjestettyä riittäviä tukipalveluja, jolloin heitä saatetaan siirtää sijaishuoltopaikasta toiseen. (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020.)

Pesäpuu ry: X-ketju -hankkeen (2019–2021) piirissä olevat 18–30-vuotiaat henkilöt ovat kertoneet kokeneensa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua eri sijaishuollon muodoissa, erityisesti perhehoidon piirissä tapahtunut kaltoinkohtelu ja väkivalta on tuntunut erityisen haavoittavalta. Lapsi ja nuori voi jäädä kokemuksensa kanssa täysin yksin, ilman turvallisia kontakteja. Väkivallan tekijöinä ovat olleet sijaishuollon yksikön aikuisten lisäksi myös vertaiset ja esimerkiksi sijaisperheen biologiset lapset.

On erityisen tärkeää, että sijaishuollon työntekijöille ja sosiaalityöntekijöille on saatavilla koulutusta ja materiaalia. X-ketju-hankkeelle haetaan vuoden 2020 jälkeen jatkorahoitusta ja suotuisan päätöksen tullessa Pesäpuu ry on toimenpiteen toimeenpanossa tällöin myös jatkossa mukana.

Nuoren oikeudet ja asema sijaishuollossa (Noja) –hanke ja LSKL: Maaliskuussa 2021 julkaistiin [Kaikkien tärkeimmät asiat sijaishuollossa – nuoren oikeus oikeuksiansa koskevaan tietoon sijaishuollossa –opas](#) ja verkkomateriaali, joka on suunnattu sekä aikuisille että nuorille itselleen. Oppaassa ja verkkomateriaalissa käsitellään perus- ja ihmisoikeuksia sijaishuollon kontekstissa (Peltonen ym. 2021 ja verkkomateriaali).

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.4 tp.4.</p> <p>Sijaishuollon valvonnan yhdeksi kohteeksi vahvistetaan, että sijaishuoltopaikka on selvittänyt sijaishuoltopaikassa tai muussa lapsen ympäristössä tapahtuvan väkivallan ilmoituskäytännöt lapsille ja heidän läheisilleen samoin kuin kaikille ko. sijaishuoltopaikan toimijoille.</p> <p>Sijaishuoltopaikalla on luotuna kaikkien tiedossa oleva ja yhdessä sovittu toimintatapa ilmitulleeseen väkivaltaan puuttumisen seurannasta.</p> <p>Laitoshoidon omavalvontasuunnitelmiin kirjataan toimintayksikön riskitekijät väkivallan ja siihen varautumisen, ennaltaehkäisemisen ja hoitamisen osalta.</p>	<p>THL</p> <p>STM</p> <p>Kunnat, sosiaalihuolto</p> <p>AVIt</p> <p>Lastensuojelulaitokset (omavalvonta)</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä sijaishuollon toiminnassa ovat toteutuneet seuraavat asiat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ilmoituskäytäntöjä ja niiden tuntemista seurataan systemaattisesti lapsikohtaisesti asiakas-, kasvatus- ja/tai hoitosuunnitelmissa ja hyvää kohtelua koskevien suunnitelmissa. • Ilmoituskäytännöt sekä riskianalyysi on kirjattuina laitosten omavalvontasuunnitelmiin. • Väkivallasta ilmoittamisen ja sen seurausten seuranta tehdään osana kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia.

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Kysy ja kuuntele -hankkeessa vuosina 2019–2021 tutkitaan sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia, kohtelua ja hyvinvointia. Lisäksi tutkitaan ja kehitetään lastensuojelun sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä liittyen sijaishuollon valvontaan: lasten kuulemista ja epäkohtiin puuttumista.

THL Barnahus-hanke: Vuosina 2021–2022 hanke järjestää täydennyskoulutuksen lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöille ja heidän lähiesihenkilöilleen otsikolla: Lapset ja väkivalta: lapsen ja perheen kuuleminen, kohtaaminen ja tukeminen lastensuojelutyössä. Lisätietoa Barnahus-hankkeen sivuilta: thl.fi/barnahus

Pesäpuu ry/X-ketju-hanke: Sijaishuollossa väkivaltaa kokeneille lapsille ja nuorille pitää taata ilmoitus- ja avunsaanti matalalla kynnyksellä. Avun ja tuen saannissa on ilmennyt puutteita ja useat henkilöt ovat vaienneet asiasta jopa koko elämänsä. Sekä X-ketjulaiset että Nuorten väkivaltafoorumiin (Pesäpuu, Ensi- ja turvakotien liitto & THL) osallistuneet nuoret aikuiset ovat tuoneet esiin, että usein käy niin, että väkivallasta kerrotaan vain ystäville tai auttaviin puhelimiin/nettiin eikä muille aikuisille tai ammattilaisille.

Pesäpuu ry esittää, että Nuorten väkivaltafoorumi voisi olla hyvä konsepti, jota voisi hyödyntää myös kansallisessa kehittämistyössä.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 13.4, tp 5.</p> <p>Lasten ja nuorten yhteydenpitokäytäntöihin liittyvää turvataitokasvatusta samoin kuin yhteydenpidon turvasuunnittelua vahvistetaan osana lapsikoh-taista työskentelyä ja sijaishuollon seurantaa ja valvontaa.</p> <p>Varmistetaan, että turvasuunnitelmien toteutumisen resurssit ovat olemassa (esim. valvottujen tapaamisten tila- ja henkilöstöresurssit).</p>	<p><u>Kunnat</u>: sosiaalihuolto, sijaishuoltopai- kat, sivistystoimi</p> <p>AVIt</p> <p>STM</p> <p>THL</p> <p>SM/ poliisi</p> <p>Järjestöt ja muut lastensuojelun toimijat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Yhteydenpidon turvasuunnittelu ja yhteydenpitoon liittyvä lasten ja nuorten turvataitokasvatus on vakiintunut osa sijaishuollon toimintaa vuoteen 2026 mennessä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turvallisia yhteydenpitokäytäntöjä tukevat resurssit ovat lastensuojelussa käytössä ja niitä seurataan osana kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa.
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Suunnitelma toimenpiteen toimeenpanosta on tarkentumassa myöhemmin.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen (Luku 14.3, Koukkula ym. 2019a/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 14.3, tp 1.</p> <p>Eri hallinnonaloilla huomioidaan pää- töksenteossa Tyttöjen ja naisten su- kuelinten silpomisen estämisen toimin- taohjelmassa (päivitetty vuonna 2021; STM ja THL koordinoivat ja seuraavat) määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet.</p> <p>Em. toimintaohjelmassa huomioidaan myös alueellisesti ja paikallisesti sekä eri toimialoilla (esim.terveydenhoito ja sosiaalihuolto, varhaiskasvatus ja oppi- laitokset, vastaanotto- ja kotoutustyö, poliisi, media, järjestöt) lasten, nuorten ja perheiden parissa tehtävä muu pe- rustyö.</p>	<p>THL</p> <p>OPH</p> <p>Kunnat ja sairaanhoitopiirit (hyvinvointi- alueet)</p> <p>Migri</p> <p>Vastaanottokeskukset</p> <p>SM/poliisi</p> <p>Eri järjestöt ja yhteisöt kuten maahan- muuttajajärjestöt, uskonnolliset yhtei- söt.</p> <p>Media</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Terveys- ja sosiaalialan sekä poliisin rekisteritiedot, väestötutkimukset</p> <p>Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomi- sen estämisen toimintaohjelman (FGM- toimintaohjelma) toteutumista arvioi- daan väliarvioinnilla vuonna 2023, jolloin selvitetään, onko asia huomioitu eri tahoilla ja ohjelmassa määritellyissä toimintaympäristöissä.</p> <p>FGM-toimintaohjelman väliarvioinnissa selvitetään myös aiheen sisältymistä mm. ammattilaisten koulutukseen, kuntien hyvinvointikertomuksiin, ope- tusohjelmiin ja tieteelliseen tutkimuk- seen sekä yhteisöjen näkemyksiä sil- pomisesta ja järjestöjen toimia silpomi- sen estämiseksi.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Tuotettu Maahanmuuttoviraston kanssa uusi turvapaikanhakijoiden alkuterveystarkastusmalli, jossa silpominen huomioidaan (Tiittala ym. 2020) ja lisäksi on tuotettu tietoa silpomisen esiintyvyydestä Kouluterveyskyselyn ja syntyneiden lasten rekisterin avulla sekä Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – tutkimuksessa (Koukkula ym. 2020, Kuusio ym. 2020).

Silpomisen yleisyyttä selvitetään vuoden 2021 Kouluterveyskyselyssä ja syntyneiden lasten rekisterin avulla. Silpomisaihe on mukana vuonna 2021 julkaistussa Barnahus-verkkokoulutuksessa. Lisäksi THL on tuottanut videon silpomisen puheeksi ottamisesta ammattilaisille ja Tiedä ja toimi -kortin [Tytöjen sukuelinten silpomisen estäminen koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa](#) (THL 2021e).

Myöhemmin on tarkoitus julkaista vastaava kortti neuvolapalveluiden käyttöön. Lisäksi silpomisaihe tullaan jatkossa sisällyttämään THL:n Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan –verkkokoulun sisältöihin ja eri alojen ammattilaisia koulutetaan aiheesta sekä tuotetaan lisää materiaalia koulutuksen tueksi.

THL organisoii [FGM-toimintaohjelman](#) toimeenpanon säännöllisen seurannan. Vuonna 2023 THL ja STM tekevät toimintaohjelman toimeenpanon edistymistä selvittävän väliarvioinnin. Vuosittain THL ja STM järjestävät ilmiötä käsittelevän työkokouksen, jossa käydään läpi toimintaohjelman toteutumista eri tahoilla ja jaetaan uusinta tietoa ja kokemuksia. (Koukkula & Klemetti 2021).

STM: Toimintaohjelman (Koukkula & Klemetti 2021) ja Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -suunnitelmaan (Korpilahti ym. 2019) kirjatus toimenpidekirjauksen perusteella toimintaohjelman toimeenpanon koordinaatioon, seurantaan ja arviointiin tulee taata riittävät resurssit.

SM ja POHA: Vuonna 2021 koko poliisin henkilöstölle järjestetään pakollista valtakunnallista koulutusta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi, puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi uusintarikollisuus huomioiden.

OM: FGM-toimintaohjelman (Koukkula & Klemetti 2021) toimenpiteet sisältävät OM osalta THL:n materiaalin jakamista verkkosivuille, FGM-ohjelmasta tiedottamista ja THL:n verkostokokoukseen osallistumista sekä eri viranomaisten kouluttamista aiheesta yleisellä tasolla perustuen olemassa oleviin suosituksiin (esim. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 toimeenpanon yhteydessä pidetyt koulutukset).

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus (Luku 14.4, Bildjuschkin ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 14.4, tp 1.	STM	Vuosina 2021–2025	Seurataan leikkausiän kehittymistä vuoteen 2026 mennessä
Aloitetaan keskustelu ikäraja- eli ympärileikkauksen siirtämiseksi, kunnes poika voi itse osallistua päätöksentekoon (esim. nk. pyöreän pöydän keskustelut).	THL		Tilastot yliopistosairaaloissa alaikäisille pojille tehdyistä ei-lääketieteellisistä ympärileikkauksista vuosina 2020–2025.
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
STM ja THL: Aloitetaan keskustelu toimenpiteen sisällön mukaisesti poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen siirtämisestä sellaiseen ikään, että poika voi itse osallistua päätöksentekoon.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Kunniaan liittyvä väkivalta (Luku 14.6, Grans ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 14.6, tp 1.	THL	Vuosina 2020–2025	Vuoteen 2026 mennessä Suomen kansainvälisille, ihmisoikeuselimille toimittamiin raportteihin on kirjattu, että useat aiheeseen liittyvät peruskoulutukset käsittelevät kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteitä ja niiden huomioimista omassa työssä ja että aiheesta on käynnissä lisä- ja täydennyskoulutuksia. THL:n Luo luottamusta – puutu väkivallasta koulutukseen on lisätty sisältöjä/moduli kunniaan liittyvästä väkivallasta vuoteen 2023 mennessä osana Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman (NKVT) 2020–2023 toimeenpanoa. Osana NKVT-ohjelman toimeenpanoa poliiseille, syyttäjille, tuomareille ja oikeusavustajille on järjestetty vuoteen 2023 mennessä erityiskoulutusta naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöalueista.
Neuvotellaan kunniaan liittyvän väkivaltailmiön sisällyttämisestä relevanttien viranomaisten perus- ja täydennyskoulutukseen.	OPH Korkeakoulut ml. Poliisiammattikorkeakoulu (Polamk)		
Koulutusmateriaalia kunniaan liittyvästä väkivallasta kehitetään ja otetaan aktiivisesti käyttöön koulutuksissa. Kunniaan liittyvästä väkivallasta tiedotetaan.	Järjestöt STM OM OKM TEM		

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Luo luottamusta - puutu väkivaltaan -verkkokoulutukseen lisätään uusi osio kunniaan liittyvästä väkivallasta (kirjattu toimenpiteeksi 15 Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan (NKVT) 2020–2023 (Ruuskanen 2020). Vastuutahot: THL, TEM, OM ja toteutus vuosina 2021 ja 2022.

OM: NKVT-ohjelman valmistelussa on huomioitu Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -toimenpidesuunnitelma ja sen sisältö. Koska em. suunnitelman toimeenpanoon ei ole varattu erillistä määrärahaa, torjuntaohjelmaan sisältyy kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevia toimenpiteitä, jotka ovat osin päällekkäisiä Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman kanssa. Näin toimimalla pyritään varmistamaan, että kyseiset tärkeät asiat etenevät. Kohderyhmissä on myös eroavaisuutta: OM:n koordinoima ohjelma kohdistuu kaikkiin naisiin, jotka ovat kokeneet tai voivat kokea väkivaltaa, kun Väkivallaton lapsuus -suunnitelmassa kohderyhmänä ovat alaikäiset lapset.

NKVT-ohjelma toimenpide 8: Järjestetään poliiseille, syyttäjille, tuomareille ja oikeusavustajille erityiskoulutusta naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöalueista. Koulutukseen sisällytetään mm. kunniaan liittyvä väkivalta. Koulutuspäivien lisäksi tehdään teemoista tallenteita/webinaareja ja laaditaan näitä hyödyntäen verkkokurssi. Vastuutahot: OM, SM, Syyttäjälaitos, TIVI, POHA, STM, THL. Toteutus vuosina 2021 ja 2022. Seurantatiedot mm. järjestettyjen koulutusten ja niihin osallistuneiden määrästä.

Loisto Settlementti ry on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton yhdistys, joka tekee sosiaalista nuorisotyötä pääkaupunkiseudulla. Työskentely on sukupuoli- ja kulttuurisensitiivistä. Yhdistyksen Sopu -toiminnassa on kehitetty toimivia työmalleja kunniaan liittyvien konfliktien ratkaisuun.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.6, tp 2.</p> <p>Varhaiskasvatuksen opettajille, luokanopettajille, poliiseille ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja opiskeluhoollon ammattilaisille laaditaan selkeät toimintaohjeet lapsia uhkaavasta kunniaan liittyvästä väkivallasta.</p>	<p>OPH</p> <p>THL</p> <p>POHA</p> <p>Kunnat</p> <p>Ihmisoikeus- ja lapsijärjestöt</p> <p>STM</p> <p>OM</p> <p>TEM</p> <p>SM</p> <p>OKM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoden 2025 loppuun mennessä varhaiskasvatuksen opettajilla, luokanopettajilla, poliiseilla ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla (ml. koulukuraattoreilla) on käytössään selkeitä ohjeita lapsiin kohdistuvaa kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevia tilanteita varten.</p> <p>THL:n Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan – verkkokoulun moduuli on valmis vuoden 2022 loppuun mennessä.</p> <p>Opiskeluhoollon palveluihin on tehty ohjeistus väkivallan, erityisesti kunniaan liittyvän väkivallan, puheeksi ottamisesta ja jatkotoimista vuoteen 2023 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Luo luottamusta - puutu väkivaltaan -verkkokoulutukseen lisätään vuoden 2022 loppuun mennessä uusi osio kunniaan liittyvästä väkivallasta (kirjattu toimenpiteeksi 15 Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan (NKVT)).

OM ja muut vastuutahot: NKVT-ohjelmaan 2020–2023 on kirjattu toimenpide 22: Laaditaan opiskeluhoollon palveluihin ohjeistus väkivallan, erityisesti kunniaan liittyvän väkivallan, puheeksi ottamisesta ja jatkotoimista. Tietoa ohjeistuksesta levitetään opiskeluhoollon palvelujen ammattilaisille. Vastuutahot: THL, OPH, OM. Vuoden 2022 loppuun mennessä laaditun ohjeistuksen laadinnan yhteydessä seurataan paikkoja ja tilaisuuksia, joissa tietoa ohjeistuksesta on levitetty sekä niihin osallistuneiden määriä. Tehdään seurantakysely ohjeistuksen käytöstä ja käytettävyydestä.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.6, tp 3.</p> <p>Tiivistetään viranomaisten ja järjestöjen, ml. maahanmuuttajajärjestöjen, yhteistyötä kunniaan liittyvää väkivaltaa vastaan ja huolehditaan järjestöjen resursseista.</p>	<p>THL</p> <p>POHA</p> <p>Kunnat</p> <p>Ihmisoikeusliiton koordinoima kunniaan liittyvän väkivallan vastainen verkosto</p> <p>Maahanmuuttaja-järjestöt</p> <p>STM</p> <p>TEM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Rahoittajille suunnatuista raporteista ilmenee, että vuonna 2025 kansalaisjärjestöjen kunniaan liittyvää väkivaltaa koskeva työ on valtakunnallisesti laajempaa ja pitkäjänteisempää kuin vuonna 2019 ja tehdyssä työssä on huomioitu lapsiuhrit.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OM, TEM, THL yhteistyössä järjestöjen kanssa: NKVT-ohjelman 2020–2023 toimenpiteeseen 6 on kirjattu seuraavasti: ”Rahoitetaan järjestöjä, jotka tekevät naisiin kohdistuvan ja kunniaan liittyvän väkivallan vastaista yhteisöllistä ja/tai yksilötyötä maahanmuuttaneiden keskuudessa. Rahoitetaan hankkeita/toimia, joilla esim. lisätään tietoisuutta ilmiöstä ja tarjotaan valistusta ym. tekemällä näkyväksi järjestöjen tekemää työtä.”

Rahoitusosuus on 40 000 euroa vuodelle 2021 ja 100 000 euroa vuodelle 2022. Toimeenpanoa seurataan seuraamalla ja arvioimalla rahoitettuja hankkeita ja niissä toteutetut toimia ja määrittämällä lähtö- ja tavoitetasoita, keitä toteutetuilla toimilla pyritään tavoittamaan ja missä laajuudessa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.6, tp 4.</p> <p>Laaditaan ohje kunniaan liittyvästä väkivallasta perheiden kanssa käytävän keskustelun avaamisen tueksi sosiaali- huollossa ennaltaehkäisevän lasten- suojelun käyttöön.</p>	<p>THL</p> <p>STM</p> <p>Ihmisoikeusliiton koordinoima kunniaan liittyvän väkivallan vastainen verkosto</p> <p>Ihmisoikeus- ja lapsijärjestöt</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä on laadittu ohje kunniaan liittyvän väkivallan ennaltaehkäisystä sosiaalihuollon ehkäisevän työn tueksi.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Suunnitelma toimenpiteen toimeenpanosta on tarkentumassa myöhemmin.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapsiin kohdistuva väkivalta uskonyhteisöissä – kokemusasiantuntijanäkökulma (Luku 14.7, Kilpeläinen ym. 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 14.7, tp 1.</p> <p>Uskonyhteisöjen/kirkkojen paikallis- ja keskusorganisaatioiden diakoniatyö tai johtokunta laatii selkeän toimintamallin, kuinka toimitaan lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä tilanteissa (yhteistyö lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon kanssa).</p>	<p>Uskonyhteisöjen/ kirkkojen paikallinen ja valtakunnallinen johto</p> <p>STM</p> <p>THL</p>	<p>Vuosina 2021–2025</p>	<p>Eettinen toimintamalli lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä tilanteissa on otettu käyttöön eri uskonyhteisöissä vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Uskonyhteisöjen keskusorganisaatiot seuraavat ja arvioivat toimintamallin noudattamista vuosittain keräten tiedon myös paikallistason toimipisteistään.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>STM, THL: Vuoden 2021 alkupuolella on käynnistynyt kaksi opinnäytetyötä Jyväskylän ammattikorkeakoulussa, joissa tehdään selvitys ja kirjallisuuskatsaus uskonyhteisöissä tähän mennessä käytetyistä toimintamalleista lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumisessa. Tämän jälkeen myöhemmin laaditaan STM:n koordinoimana kansallinen ohjeistus hyödyntäen Barnahus-hankkeessa luotuja käytänteitä. Uskonyhteisöille soveltuvaa toimintamallia pilotoidaan ensin alueellisesti ja sitä kehitetään ennen myöhempää valtakunnallista levittämistä.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.7, tp 2.</p> <p>Uskonyhteisön/kirkon henkilökunnan ja edellytysten täytyessä myös luottamushenkilöiden rikostaustat tarkistetaan asiasta annetun lain määrittämässä tilanteissa ja epäasialliseen käyttäytymiseen syyllistyneet poistetaan toimista tai luottamustehtävistä.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p> <p>OM</p>	<p>Vuosina 2021–2025</p>	<p>Uskonyhteisöjen/kirkkojen vastuuhenkilöt/johtokunta seuraavat ja arvioivat vuosittain, kuinka paljon rikostaustatteen tarkastuksia on paikallis- ja keskusorganisaatioissa tehty ja onko henkilöistä, joista on tullut ilmoitus/ epäily/tuomio lapsiin kohdistuvista väkivaltarikoksista, poistettu toimesta tai luottamustehtävästä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM, THL: Luvun 14.7 toimenpiteen 1 (toimintamallin luominen lapsiin kohdistuvissa väkivaltilanteissa) edetessä pilotointivaiheeseen ja mahdollisten lainsäädäntömuutosten tultua voimaan luvun 14.7. toimenpidettä 2 ja sen toimeenpanoa edistetään yhteistyössä vastuutahojen kanssa.

5 Seksuaaliväkivalta

Hanna Kettunen ja Satu Jokela, THL

Lisäämällä lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten ja työntekijöiden tietämystä seksuaaliväkivallasta ja sen ehkäisystä parannetaan heidän kykyään havaita ja käsitellä tapauksia tehokkaasti ja lapsisensitiivisesti varhaisessa vaiheessa. Ammattilaisten kouluttamista seksuaaliväkivallan estämiseen ja tunnistamiseen suositellaan kansainvälisissä ja kansallisissa sopimuksissa ja Suomi on sitoutunut tähän työhön. (nk. Lanzaroten sopimus SopS 88/2011 ja Istanbulin sopimus VNA 53/2015).

Tiedetään, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevilla lapsilla ja nuorilla on suurempi riski joutua seksuaaliväkivallan uhriksi (Ikonen & Helakorpi 2019). Ammattilaiset tarvitsevatkin erityistä tukea näiden lasten ja nuorten kohtaamiseen sekä väkivallan estämiseen ja tunnistamiseen.

Lapsiin ja nuoriin verkossa kohdistuvan kiusaamisen, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan riski on koronapandemian seurauksena kasvanut, kun erilaisissa verkkoympäristöissä viety ajankäyttö on lisääntynyt etäopiskelun ja vapaa-ajan harrastusten sekä sosiaalisten kontaktien rajoitusten seurauksena. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämän Nettivihje-palvelun vihjemäärät lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista nousivat kevään 2020 aikana huomattavasti. International Criminal Police Organization (INTERPOL) vuoden 2020 raportin mukaan seksuaaliväkivalta ja siihen liittyvän materiaalin jakaminen verkossa on lisääntynyt maailmanlaajuisesti pandemian aikana. (VN 2021a.)

Koronakriisin jälkihoidossa on tärkeää huolehtia vanhempien ja lasten parissa työtä tekevien tietoisuuden lisäämisestä seksuaaliväkivalta-ilmioistä sekä lasten ja nuorten turvataito- ja mediakasvatuksesta sen estämiseksi. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien seksuaalirikoksiin puuttumiseen ja kansallisen sekä kansainvälisen viranomaistoiminnan tehokkuuteen ja saatavuuteen pitää myös kiinnittää huomiota.

Tähän lukuun on koottu yhteensä 19 toimenpidettä ml. suunnitelma niiden toimeenpanosta Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 (Korpilahti ym.

2019a) seuraavista luvuista: luku 10 (Seksuaaliväkivallan ehkäisy ja haittojen minimointi), luku 11 (Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa) ja luku 12 (Haitan arviointi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa). Liitteessä 5 on lyhyet taustakuvaukset ja perustelut tämän luvun toimenpidekokonaisuudesta, joista tarkempaa tietoa on saatavilla vuoden 2019 julkaisusta (Korpilahti ym. 2019a).

Toimenpiteiden sisältö kokonaisuutena tässä luvussa liittyy erityyppisen seksuaaliväkivallan ehkäisyyn eri toimintaympäristöissä, haittojen minimointiin ja uhrin aseman parantamiseen sekä myös nuorten rikoksentekijöiden auttamiseen.

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 toimenpiteet/Luku 5

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy ja haittojen minimointi (Luku 10, Joki-Erkkilä ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 10, tp 1.</p> <p>Lisätään ensi vaiheessa seksuaaliväkivaltaan ja sen ehkäisyyn liittyvää koulutusta terveydenhoitajien ja kättilöiden perus- sekä täydennyskoulutuksen sisältöihin, huomioiden myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret (ks. luku 13, Väkivallaton lapsuus 2020–2025, Korpilahti ym. 2019a).</p> <p>Toimenpidesuunnitelman väliarvioinnin jälkeen vuonna 2022 koulutusta laajennetaan myös muille ammattiryhmille.</p>	<p>Korkeakoulut</p> <p>Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi)</p> <p>STM</p> <p>THL</p>	<p>Tilannekatsaus vuonna 2022, arvioidaan tilanne uudelleen vuonna 2025</p>	<p>Terveydenhoitajien ja kättilöiden perus- ja täydennyskoulutuksen opintokokonaisuuksien sisällöt seksuaaliväkivallasta ja sen ehkäisystä vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Korkeakoulut: Seksuaaliväkivalta -teemaiset kurssit on aloitettu vuonna 2020 alkuun ”pilottina” AMK:sa ja yliopistosairaaloissa.

THL Barnahus-hanke: Hankkeessa on tuotettu lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille lapsiin kohdistuvasta väkivallasta Barnahus-verkkokoulu, jossa käsitellään myös seksuaaliväkivaltaa. Verkkokoulu lanseerattiin alkuvuodesta 2021.

ETKL: Järjestön eri hankkeissa ja työssä tuotettuja materiaaleja voidaan toimenpiteen toimeenpanossa hyödyntää. Esimerkiksi -hankemateriaali: *My Space Not Yours! Menetelmäopas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden käsittelemiseen nuorten kanssa (ETKL 2017b)* .

ETKL:n jäsenyhdistys Viola – väkivallasta vapaaksi ry:n hankkeessa (2015–2019) kehitettiin seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa ja seurusteluväkivaltaa käsitteleviä oppimiskokonaisuuksia sekä muita menetelmiä osaksi yläkoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opetusta sekä nuorten palveluja ja koulutettu ammattilaisia näiden käyttöön sekä aiheiden tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen. ETKL:n nuorille verkossa tekemään kyselyyn vuonna 2019 perustuva julkaisu: *Seurustelun ei kuulu satuttaa* (ETKL 2019).

Suojellaan Lapsia ry: Varhaiskasvatukseen ja alkuopetukseen on tärkeä tuottaa sisältöjä lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi. Järjestön koordinoima monialainen *Turvallisesti Digiliikenteessä –hanke* (2021-2022) tuottaa 5-9-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen sekä ammattikasvattajille materiaalia sekä koulutusta digiturvataidoista seksuaalirikosten ennaltaehkäisemiseksi.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku, 10 tp 5.</p> <p>Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten somaattisten päivystystutkimusten laadun parantaminen ja yhtenäistäminen keskittämällä tutkimuksia niihin perehtyneisiin yksiköihin.</p> <p>Lisätään lasten sekä naistentautien ja synnytysten lääkäreiden erikoistumiskoulutusohjelmaan seksuaalirikosuhrien päivystystutkimusten vaatimus.</p> <p>Sairaanhoitajien ja kättilöiden täydennyskoulutus seri-päivystystutkimuksiin.</p> <p>Somaattiset seurantatutkimukset toteutetaan päivystystutkimusten jälkeen. Lääkärinlausunnot auditoidaan asiantuntijoiden toimesta.</p>	<p>Erikoissairaanhoido/alueet</p> <p>THL</p> <p>AVIt</p> <p>STM</p> <p>SM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Seri-tukikeskusten uhrien ikäjakauma vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Barnahus-toimintamallin standardien mukainen toiminnan laajentaminen vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Seksuaalirikosuhrien hoitopolut ja yhteistyömallit päivystys- ja seurantatutkimuksissa vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Sairaanhoitajille ja lääkäreille suunnattu täydennyskoulutusohjelma seri-päivystystutkimusten suorittamiseen TAMK:n, PSHP:n ja Pohan yhteistyönä ja koordinoimana.</p> <p>Somaattisten seurantatutkimusten määrät vuosina 2020–2025.</p> <p>Auditoitujen somaattisten lausuntojen lukumäärät asiantuntijayksiköissä (seri-tukikeskukset, lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksiköt) vuonna 2020 ja 2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Osana hankkeen työtä kartoitetaan seksuaalirikosuhrien hoitopolut ja yhteistyömallit päivistys- ja seurantatutkimuksissa vuoteen 2026 mennessä.

THL Barnahus -hanke & Pirkanmaan sairaanhoitopiiri: Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä kehitetään, mallinnetaan, pilotoidaan ja implementoidaan somaattisten seritutkimusten monialainen jai-portainen arviointi sekä psykososiaalinen tuki Barnahus-hankkeen, seri-tukikeskuksen ja lasten oikeuspsykiatrian yksikön kanssa yhteistyössä. Sairaanhoidajille ja lääkäreille suunnattu täydennyskoulutusohjelma seri-päivistystutkimusten suorittamiseen TAMK:n, PSHP:n ja Pohan yhteistyönä ja koordinoimana on aloitettu 2021.

Barnahus-hankkeessa (PSHP alue) laaditaan seurantatutkimuksille minimikriteerit, toimintamalli ja somaattisia seritutkimuksia suorittaville lääkäreille tarjotaan konsultaatio mahdollisuus säännöllisesti järjestettävissä yhteispalaverissa vuosina 2020–2023. Seurantatutkimusten ja konsultaatioiden määrät raportoidaan Barnahus-hankkeen raportoinnissa vuosina 2020–2023. Osana Barnahus-hankkeen työtä PSHP-alueella kehitetään lääkärinlausuntojen auditointimallia oikeuslääkärien kanssa yhteistyössä valtakunnalliseksi toimintamalliksi vuoden 2022 loppuun mennessä.

THL Barnahus-hanke & TAMK: Barnahus-hankkeen ja TAMK EDU:n yhteistyönä pilotoidaan 18op täydennyskoulutus sairaanhoidajille ja lääkäreille somaattisiin päivistystutkimuksiin. Barnahus-hankkeessa julkaistiin verkkokoulutus 2020, joka toimii koulutuksen osana. Seri-tukikeskusten kanssa yhteistyössä sovitaan toimimisesta hands-on koulutuskeskuksina opiskelijoille osassa koulutuksen vaatimista tutkimuksista. Pienten lasten osalta hands-on koulutuskeskuksina toimivat somaattiset seri-yksiköt ja yliopisto- ja keskussairaalat.

Pirkanmaan SHP: Sairaanhoitopiirissä kehitetään päivistystutkimusten dokumentaatioiden yhteistä palaveria lastentautien, naistentautien ja lasten seritutkimuksia suorittavien somaattisten lääkäreiden kanssa. Palaverissa kiinnitetään huomio hyvin toimintakäytänteisiin ja kehitetään yhdessä yhteistyötä ja tutkimuksia parantavia seikkoja. Toimintaa pilotoidaan vuosina 2020–2021.

SM ja POHA: POHA laatii ja julkaisee syksyllä 2021 lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan toiminnallisen käsikirjan. Sisäministeriön ja Poliisihallituksen tulossopimuksen mukaan Barnahus-mallia toteutetaan kaikissa poliisilaitoksissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimaan hankkeeseen on palkattu kaksi poliisiasiantuntijaa, joiden tehtävänä on toiminnallisen käsikirjan laatiminen ja yhtenäisten ohjeiden luominen lapsiin kohdistuvien rikosilmoitusten käsittelyyn, esiselvittelytoimintaan, esitutkintaan ja edunvalvontaan sekä viranomaisyhteistyöhön hankkeen tavoitteet ja poliisin toiminta sekä sen laaja-alainen kehittäminen huomioiden.

ETKL: My space not yours -hankkeen (2015–2019) materiaaleja on hyödynnettävissä toimenpiteen toimeenpanossa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 6.</p> <p>Lasten ja nuorten seksuaalirikostutkimusten yhteydessä huolehditaan tarttuvien tautien ennaltaehkäisystä Seritukikeskus-mallin mukaisesti sekä hoitoon ohjaamisesta.</p> <p>Luodaan eri tahojen kesken hoitopolku ja yhteistyömalli. Intranet ohjeistusten laatiminen ja säännöllisen päivittämisen vastuuttaminen erikoissairaanhoidossa.</p> <p>Tutkimuksen yhteydessä lapselta tai nuorelta kysytään tietääkö hän, onko häntä kuvattu tapahtuneen rikoksen aikana.</p>	<p>Erikoissairaanhoito / alueet / kunnat /maakunnat</p> <p>THL</p> <p>AVIt</p> <p>STM</p>	<p>Toimeenpano vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Valtakunnallinen check-lista on tehty vuoteen 2022 mennessä.</p>	<p>HIV -estolääkitystä vuosittain saavien alle 18-vuotiaiden potilaiden seuranta-määrät infektio-poliklinikalla seksuaalirikosepäilyissä/HILMO-tiedot vuosina 2020–2025.</p> <p>Hepatiitti-rokotteiden vuosittainen kulu-tus sairaaloittain vuosina 2020–2025.</p> <p>Valtakunnallinen Check-lista tehty vuo-teen 2022 mennessä.</p> <p>Alueelliset hoitopolut ja yhteistyömallit lasten ja nuorten seri-tukikeskusten ja Barnahus-toimintamallin standardien mukaisesta toiminnasta vuoteen 2026 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL: Seri-tukikeskustyön ja Barnahus -hankkeen kanssa käydään keskustelua yhteistyöstä liittyen teini-ikäisten seksuaaliväkivaltaan.</p> <p>THL Barnahus-hanke ja Pirkanmaan SHP: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin erityisvastuualueen Barnahus-hankkeessa kehitetään eri toimijoiden välille yhteistyömalli ja palveluketju alaikäisen seksuaalirikoksen yhteydessä tarttuvien tautien leviämisen vuoden 2021 loppuun mennessä ja sekundaaristen haittojen ennaltaehkäisemiseksi vuoden 2022 loppuun mennessä.</p> <p>Osana Barnahus-hankkeen työtä kehitetään Tays:n infektio-lääkäreiden kanssa yhteistyössä ohjeistukset tarttuvien tautien ehkäisyyn seri-rikosepäilyjen yhteydessä ja määritetään alueittain päivitysvastuussa oleva henkilö vuoden 2021 aikana.</p> <p>Somaattisten seri-uhreja tutkivien lääkäreiden ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin Barnahus-hankkeen yhteistyönä kehitetään valtakunnallinen check-lista seksuaaliväki-vallan uhrien tutkimuksia varten.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 8.</p> <p>Laaditaan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten alueelliset hoitopolut somaattisissa yksiköissä: Luodaan seksuaalirikoksen uhreille terveydenhuollossa hoitopolut psykiatrisista yksiköistä somaattiseen terveystarkastukseen ja somaattisista yksiköistä psykososiaalisen tuen piiriin ja hoidon tarpeen arviointiin.</p> <p>Jalkautetaan psyykinen ensi vaiheen tuki klinisen lasten- sekä nuorisopsykiatrian ja lapsiin/ nuoriin kohdistuvia rikoksia tutkivien yksiköiden yhteistyönä.</p> <p>Toteutetaan valtakunnallisesti Barnahus-laatustandardien mukaista hoitoa uhreille.</p>	<p>Erikoissairaanhoidot/alueet</p> <p>Kunnat (hyvinvointialueet)</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Valtakunnallisten hoitopolkujen luominen (Barnahus -hankkeen koordinoimana) seritukikeskusten, Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian/oikeuspsykologian ja somaattisten yksiköiden ja muiden yhteistyökumppaneiden välille vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Alueellisten hoitotahojen nimeäminen lapsiin ja nuoriin kohdistuvissa seksuaali- ja kaltoinkohtelurikosepäilyissä vuoteen 2026 mennessä</p> <p>Jalkautettava psykoedukaatio ja tuki lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian /oikeuspsykologian ja/tai somaattisiin yksiköihin vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Osana hankkeen työtä kehitetään hoitopolku terveydenhuollon yksiköiden välille ja sisällä vuoden 2023 loppuun mennessä. Kehittäminen tehdään monialaisesti ja moniportaisesti siten, että kehittäminen tehdään yhdessä ja tarvittaessa yhteistyössä myös muiden oleellisten toimijoiden kanssa.

Hankkeessa julkaistiin vuoden 2020 lopussa hoitopolkujen nykytilaa kartoittava julkaisu (Laajasalo 2020). Lisäksi seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten vaikuttavien hoitojen saatavuutta ja palveluohjausta palvelujärjestelmän eri tasoilla parannetaan osaajia kouluttamalla.

Barnahus-hankkeessa pilotoidaan psykososiaalinen tuki ja psykoedukaatio lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian /oikeuspsykologian ja/tai somaattisiin yksiköihin vuosina 2020 ja 2021 ja toiminta implementoidaan rakenteisiin vuoteen 2026 mennessä. Kartoitetaan lisäksi vuoteen 2026 mennessä alueellisesti laadullista hoitoa tarjoavat tahot alaikäisille seksuaaliväkivallan uhreille.

THL Barnahus-hanke ja Pirkanmaan SHP: Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin Barnahus-hankkeessa pilotoidaan jalkauttavan psykososiaalisen tuen antamista 13–19-vuotiaille nuorille lasten oikeuspsykiatrian yksikössä vuonna 2021.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 9.</p> <p>Sosiaalipediatrian vastaanottojen perustaminen kaikkiin yliopistosairaaloihin ja keskussairaaloihin. Seurantatutkimusten järjestäminen epäselvissä, huolta herättävissä tapauksissa. Yhteistyön kehittäminen ja parantaminen lastensuojelun kanssa.</p>	<p>Erikoissairaanhoido/alueet / kunnat / maakunnat</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä sosiaalipediatrisia poliklinikoita on perustettu kaikkiin keskussairaaloihin ja niihin yliopistosairaaloihin, joissa sitä ei vielä ole ollut..</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Vuonna 2020 osana hanketyötä on käynnistetty sosiaalipediatristen vastaanottojen kartoittaminen. Hankkeessa laaditaan valtakunnallisesti yhteiset kriteerit ja malli lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen sosiaalipediatriseen seurantaan vuoden 2023 loppuun mennessä.

Hankkeessa kehitetään monialaista ja moniportaista arviointia ja yhteistyötä myös lastensuojelun kanssa vuosina 2020–2023. Toiminta implementoidaan rakenteisiin vuoteen 2026 mennessä.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 11.</p> <p>Edistetään traumafokusoitujen kognitiivisten käyttäytymisterapioiden osaamisen ja Traumaperäisen stressihäiriön Käypä hoito -suosituksen mukaisia käytäntöjä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoidosta vastaavissa terveydenhuollon yksiköissä.</p>	<p>Erikoissairaanhoido</p> <p>THL</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Traumafokusoidun kognitiivisen käyttäytymisterapian saatavuus seksuaaliväkivaltaa kokeneita lapsia hoitavissa yksiköissä: TF-CBT -hoitoa tarjoavien erikoissairaanhoidon yksikköjen ja muiden palvelun tarjoajien lukumäärät vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Hankkeessa koulutetaan vuosina 2020–2022 yhteensä 80 Tf-KKT osaajaa ympäri Suomen. Menetelmän implementaation tueksi rakennetaan välinepankki ja työnohjausrakenne.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 12. Yliopistosairaalat vastaavat alueellisten toimijoiden koulutuksen järjestämisestä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoitomenetelmien käyttöä koskien.</p>	<p>Yliopistosairaalat</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Sairaanhoidopiireittäin on nimetty koulutusten järjestämisen vastuutahot vuoteen 2026 mennessä. Järjestettyjen koulutusten lukumäärät vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Barnahus-hanke kouluttaa ja pilotoi valtakunnallisesti näyttöön pohjautuvia terapiamuotoja (Tf-KKT, CF-TSI, CPC-CBT) vuosina 2020–2023.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10, tp 14.</p> <p>Kehitetään nuorten seksuaalirikollisten psykiatrisen hoidon tarpeen arviointia. Laaditaan valtakunnalliset hoitopolut.</p>	THL	Vuoteen 2026 mennessä	Seksuaalirikollisten hoitoon ohjaamista varten on luotu hoitopolut maakunnittain vuoteen 2026 mennessä.
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL Barnahus-hanke ja Pirkanmaan SHP: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin erityisvastuualueen Barnahus-hankkeessa laaditaan nuorten seksuaalirikollisten hoitoon ohjaamisen malli ja raportti vuosien 2021–2022 aikana. Alueellisesta hoitopolusta järjestetään koulutusta vuonna 2022.</p> <p>Suojellaan Lapsia ry: Osana kansainvälistä monialaista ReDirection -hanketta tuotetaan yhteistyössä kansallisten yhteistyökumppaneiden (Polamk, HUS ja Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Rise) ja kansainvälisten toimijoiden kanssa uutta tutkimusta ja tietoa. Lisäksi hankkeessa kehitetään omahoito-ohjelma henkilöille, jotka etsivät, katsovat ja jakavat lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 10. tp 15.</p> <p>Luodaan epäillyn seksuaalirikoksen tekijälle ohjeistus poliisilta ja sosiaali-toimelta sukupuoliteitse tarttuvia tauteja tutkivaan yksikköön.</p> <p>Laaditaan valtakunnallinen poikkihallinnollinen polku, jotta rikosepäillylle voidaan saattaa tiedoksi mahdollinen seksuaaliväkivallan yhteydessä saatu tartunta.</p> <p>Luodaan tiedonkulkupolku todetusta sukupuoliteitse tarttuvasta taudista seksuaaliväkivallan uhrin tutkineelle lääkärille.</p>	<p>THL</p> <p>AVIt</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Sukupuolitauteiksi poliisin tai sosiaalitoimen toimesta ohjautuneiden seksuaalirikollisten lukumäärä vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Toimenpiteessä mainitut poikkihallinnolliset hoitopolut on luotu vuoteen 2026 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL Barnahus-hanke ja Pirkanmaan SHP: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin alueella Barnahus-hankkeessa yhteistyössä Tampereen kaupungin tartuntatautien vastaanoton kanssa luodaan ja pilotoidaan palveluketju rikosepäillyn (vapaaehtoinen suostumus) sukupuoliteitse tarttuvien tautien kartoittamiseksi vuoden 2021 loppuun mennessä.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa (Luku 11, Vaaranen-Valkonen & Laitinen 2019/ Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 11, tp 3.	STM	Vuoteen 2023 mennessä	Kootaan vuoteen 2023 mennessä yhteen tietoja niiltä tahoilta, jotka tarjoavat lapsille ja nuorille apua erityyppisestä seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta ilmoittamiseen ja avun saamiseen.
Lapsilla ja nuorilla on tieto ja ohjeistus, mistä saa apua ja minne ilmoittaa seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta ml. digitaalisessa mediassa koettu väkivalta.	OPH OKM SM/Keskusrikospoliisi KRP		
Selvitetään muissa Pohjoismaissa kehitettyjen ja toimivien kansallisen tason matalan kynnyksen palveluita erityyppisen seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ilmoittamiseen ja neuvonnan ja avun saamiseen asuinpaikasta ja taustasta riippumatta.	POHA Rikosuhripäivystys Järjestöt, esim. Pelastakaa Lapset ry ja INHOPE –vihje/ palvelu, SOS-Lapsikylä, Mieli Suomen Mielenterveys, Väestöliitto ja ETKL		

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OM, yhteistyössä järjestöjen kanssa: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan 2020–2023 on kirjattu toimenpide 2: ”Rahoitetaan kansalaisjärjestöjen toteuttama sosiaalisen median kampanja nuorille digitaalisesta väkivallasta.” Kampanjalle on varattu rahoitusta vuodelle 2022 yhteensä 50 000€. Seurantamittareiksi on asetettu: kampanjan nähneiden määrä, verkkosivuilla ja somessa käyneiden määrä, ladattujen videoiden määrä jne. Määritetään lähtö- ja tavoitetaso sekä tehdään palautekysely.

OPH: OPH on julkaissut vuonna 2020 oppaan seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. OPH:lla on lisäksi suunnitelmissa verkkoportaali kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän vastaiselle työlle, jonka osana valmistellaan materiaalia myös lapsille ja nuorille häirintään liittyen.

SM ja POHA: Organisaatiot ovat yhteistyössä kehittämässä mittaria, jolla voidaan seurata poliisin rikoksia ehkäiseviä palveluun ohjauksia ja se on otettu käyttöön (Rikosuhripalvelut, sosiaali- ja terveyspalvelut, ml. lastensuojelu, turvakodit, sovittelu, väkivallan katkaisupalvelut, ihmiskaupan auttamisjärjestelmän palvelut). Poliisihallitus on velvoittanut poliisiyksiköt järjestämään vuonna 2020 henkilöstölleen koulutusta mm. uhriasioihin liittyen.

Rikosuhripäivystys, Mieli ry: RIKU:lla on maksuton puhelin (116006), jossa päivystetään arkipäivisin 9–20. RIKUchat on auki joka arki päivä 9-15 sekä maanantai-iltaisin 17–19. Palvelut on tarkoitettu kaikille rikoksen uhreille, heidän läheisille ja todistajille. Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat valtakunnallisia. Palveluista saa tukea ja neuvoja. Palveluita tuotetaan julkisen palveluvelvoitteen rikosuhridirektiivin mukaisten uhrien yleisten tukipalveluiden tuottamiseksi ja tarjoamiseksi oikeusministeriön rahoittamana.

Pelastakaa Lapset ry: Lasten Suojelu ja Nettivihje-toiminto ylläpitää matalan kynnyksen vihjepalvelua, joka vastaanottaa eri-ikäisiltä internetin käyttäjiltä vuosittain tuhansia vihjeitä lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvästä laittomasta toiminnasta (esim. grooming) ja materiaalista verkossa. Toiminto on osa kansainvälistä INHOPE-vihjepalveluverkostoa ja tekee yhteistyötä poliisin (KRP) kanssa. Kaikki laittomaan materiaaliin ja toimintaan viittaava tieto välitetään Suomen viranomaisille arviointia ja mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Ulkomaisella palvelimella sijaitsevasta laittomaksi arvioidusta ja lasten oikeuksia loukkaavasta materiaalista välitetään tieto sen maan INHOPE-vihjepalveluverkoston kuuluvalla vihjepalvelulle, jossa laitton materiaali sijaitsee. Kyseinen vihjepalvelu arvioi materiaalin kyseisen maan lainsäädännön mukaan ja välittää tietoa niin paikallisviranomaisille kuin palveluntarjoajille, jotta materiaali saadaan poistettua mahdollisimman nopeasti verkosta.

Suuri osa vihjeiden sisältämästä laittomasta materiaalista sijaitsee muualla kuin Suomessa, joten tiedon välittäminen INHOPE-vihjepalveluverkostossa on tärkeää. Monessa muussa maassa INHOPE-vihjepalvelu voi vaatia palveluntarjoajaa poistamaan maassaan sijaitsevan materiaalin. INHOPE:n ICCAM-järjestelmän avulla tieto laittomasta materiaalista välitetään myös Interpolille. Pelastakaa Lasten Lasten suojelu ja Nettivihje tekee yhteistyötä myös Project Arachnidissa, jota ylläpitää Canadian Centre for Child Protection.

SOS-Lapsikylä: Apuu-chat on tarkoitettu 7-12-vuotiaille lapselle tilanteeseen, jossa hän kokee olonsa turvattomaksi tai uhatuksi kotona ja tarvitsee apua. Chat-palvelu vastaa siihen tarpeeseen, että erityisesti alle 13-vuotiaille lapsille ei Suomessa ole olemassa heidän valmiutensa ja kyvykkyytensä huomioivaa, yksinkertaista hätäpalvelua. Apuu-chat on auki joka päivä klo 9-22 ja löytyy osoitteesta apuu.fi. Apuu-chat on auki joka päivä klo 9-22 ja löytyy osoitteesta apuu.fi.

Sekasin-chat on MIELI Suomen Mielenterveys ry:n ja Suomen Punaisen Ristin koordinoima valtakunnallinen keskustelualusta 12–29 -vuotiaille. Sekasin-chatissa voi keskustella mieltä askarruttavasta kysymyksistä tai aiheista nimettömänä ja luottamuksellisesti. Sekasin-chat on auki vuoden jokaisena päivänä, maanantaista perjantaihin klo 9-24 sekä lauantaisin ja sunnuntaisin klo 15–24.

Väestöliitto ry: Poikien Puhelin ja chat on maksuton ja anonyymi matalan kynnyksen palvelu, avoinna arkisin klo 13–18. Palvelu on suunnattu pojille ja nuorille miehille, mm. seksuaalisuuden ja väkivallan kysymyksissä. Nuorten seksuaalineuvonta chat, palvelee myös seksuaalisen väkivallan kysymyksissä, päivystys 2h/päivä ja myös ajanvarauksella. Et ole yksin –palvelu auttaa urheiluun liittyvissä seksuaalisen ja muun epäasiallisen käyttäytymisen kysymyksissä, chat avoinna ti-ke klo 15–17.30 ja to klo 14–16.00 ja puhelinaika ma klo 12–14.

ETKL: Järjestö on kehittänyt ja levittää palvelujensa sekä verkkosivujensa kautta tietoa Turvakamu- sovelluksesta, joka on yli 7-vuotiaille perheessään väkivaltaa kohdanneille tai väkivallan keskellä eläville lapsille tai nuorille tarkoitettu kännykkäsovellus. Sovellus sisältää turvallisuuspäiväkirjan tapaamisten, tehtävien, tunnelmien ja kuvien tallentamiseen, chatin, tietoa ja tekemistä omien kokemusten pohtimiseen sekä turvasuunnitelman. Ammatilainen saa Turvakamu-sovelluksesta välineen auttaa lasta tai nuorta, kun perheessä on turvattomuutta, pelkoa tai väkivaltaa.(ETKL 2021.)

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 11, tp 4.</p> <p>Valtakunnallisesti on sovittu selkeät yhteistyökäytännöt lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sisältävän laittoman kuvamateriaalin mahdollisimman nopeaksi poistamiseksi verkosta. Toiminta tapahtuu vahvassa kansainvälisessä yhteistyössä ja poistumisaikoja verkosta seurataan myös kansallisella tasolla.</p> <p>Huomioidaan että murrosiässä olevat nuoret ovat tunnistamisen kannalta haastava ryhmä, jonka vuoksi he ovat usein vaarassa jäädä ilman apua.</p>	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p> <p>LVM</p> <p>Verkko-operaattorit</p> <p>Järjestöt, esim. Pelastakaa Lapset ry ja Suojellaan Lapsia ry</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Laittoman lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin poistumisajat ovat nopeutuneet vuodesta 2020 vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

POHA: Suomessa laittoman materiaalin poistaminen verkosta on hidasta ja vaatii aina poliisin pyynnön asiasta. Poliisikaan ei pysty velvoittamaan palveluntarjoajia poistamaan materiaalia, vaan pyytää asiaa kohteliaasti ja yleensä siihen palveluntarjoajat suostuvat. Suomen kansallinen Hotline-toiminta ei pysty suoraan pyytämään palveluntarjoajalta em. kuvien poistamista, koska Suomen säädökset eivät anna mahdollisuuksia toimijoille lähettää suoraa linkkiä kuvaan, mikä tulisi poistaa, ettei itse syyllisty CSAM (Child Sexual Abuse Material)- kuvan levittämiseen. Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämä Nettivihje-palvelu lähettää kuvat poliisin CSE (Child Sexual Exploitation) - tiimille, missä asioiden ja viestien käsittely voi ruuhkautua henkilöstön vähyyden vuoksi, lisäksi CSE- tiimissä ei ole päivystystoimintoa lainkaan. CSE- tiimissä käsitellään virka- aikana kuvamateriaaliin liittyvät vihjeet ja mikäli ehditään, lähetetään poistopyyntö palveluntarjoajalle, joka poistaa halutessaan materiaalin verkkopalvelustaan.

POHA, Polamk ja THL Barnahus-hanke: Tarkoitus on yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun ja Barnahus- hankkeen toimijoiden kanssa kehittää viranomaisille ja erityisesti poliisille kansallista koulutusta verkossa / digitaalisessa mediassa tapahtuvan lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tämän tyyppistä koulutusta ei poliisissa ole toistaiseksi ollut. Online-CSE on Barnahus- hankkeen vuoden 2021 yksi keskeisistä teemoista.

Pelastakaa Lapset ry: Lasten suojeleminen ja Nettivihje-toiminta on kansainvälisen INHOPE -vihjepalveluverkoston virallinen jäsen ja edustaja Suomessa. Vihjepalvelu tekee Suomessa yhteistyötä keskusrikospoliisin CSE-tiimin kanssa. Lisäksi yhteistyötä tehdään mm. Project Arachnidissa, jota ylläpitää Canadian Centre for Child Protection. Pelastakaa Lapset on ECPAT-verkoston kansallinen edustaja Suomessa.

Suojellaan Lapsia ry: Järjestö tekee työtä kansainvälisessä Project Arachnid -verkostossa, joka edistää ja nopeuttaa lapsen oikeuksia loukkaavaa ja lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin poistamista verkosta. Kansainvälistä yhteistyötä tehdään mm. National Centre for Missing and Exploited Children USA, eSafety Commissioner Australia, Red Papaz Kolumbia sekä ECPAT Ruotsin kanssa. Project Arachnid on tehokkain tapa nopeuttaa laittoman kuvamateriaalin poistamista verkosta. Kansallista yhteistyötä Suomessa tehdään valtion organisaatioiden, viranomaisten, järjestöjen ja yritysten kanssa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 11, tp 5.</p> <p>Viranomaisilla ja ammattilaisilla on riittävä tieto ja resurssit puuttua verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Moniammatillisen viranomais- ja järjestötyön kehittämisessä ja kansallisissa ohjeistuksissa huomioidaan seuraavat ohjeistukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> • UN Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography (UN 2019) • Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment - Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers (CoE 2018). 	<p>SM/poliisi</p> <p>POHA</p> <p>TIVI</p> <p>STM</p> <p>OPH</p> <p>OKM</p> <p>Rikosuhripäivystys</p> <p>Järjestöt, esim. Pelastakaa Lapset ry ja Suojellaan Lapsia ry</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä eri toimialoilla on lisätty resursseja, ohjeistusta ja koulutusta verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuvien väkivaltarikoksiin puuttamiseen huomioiden kansainväliset ohjeistukset asiasta.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Elokuussa 2021 hanke järjestää verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta laaja-alaisen webinaarin, jonka sisällössä toimenpiteen sisällöt huomioidaan. Lisäksi valmisteilla on yhteistyössä HUS alueen ja POHAN asiantuntijoiden kanssa mm. tiettävästi maailman ensimmäinen haastatteluprotokolla poliisille verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin sovellettuna.

POHA & THL Barnahus-hanke: POHAN ja Barnahus- hankkeen toimijat kehittävät viranomaisille ja erityisesti poliisille kansallista koulutusta verkossa / digitaalisessa mediassa tapahtuvan lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulussa kehitetään verkkoon liittyvien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten koulutusta. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnanjohtamiseen on kehitteillä koulutusta POHAssa.

STM: Ministeriön koordinoima työryhmä on käynnistänyt toimenpiteen toimeenpanoon liittyvää toimintaa tammikuussa 2021 ja työn on tarkoitus valmistua laaditun aikataulun puitteissa. Maria Peltola/Tays on koordinaattorina työryhmän työssä.

Rikosuhripäivystys, Mieli ry: RIKU pystyy tarjoamaan asiantuntemustaan ja osallistumaan yhteistyöhön viranomaisten kanssa, mutta ilman erillisiä resursseja ei ole mahdollista vastata koulutuskokonaisuuksista. RIKU vastaa oman henkilöstön osaamisesta ja kouluttamisesta.

Pelastakaa Lapset ry: Lasten suojele ja Nettivihje-toiminto kouluttaa aiheesta vuosittain satoja ammattilaisia. Koulutusten pohjana on ammatillisen osaamisen lisäksi ajankohtaisen tiedon jalkauttaminen.

Suojellaan Lapsia ry: Järjestö tukee lasten ja nuorten suojelema erilaissa toimintaympäristöissä ml. digitaalinen media ja pitää ammattilaisille koulutusta ja antaa ammatillista tukea. Vuosina 2021–2022 lasten digiturvataitoja vahvistetaan monikansallisella 1,5 vuoden Turvallisesti digiliikenteessä -projektilla. Suomesta projektissa mukana useita toimijoita, mm. Traficom ja AVIt.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Haitan arviointi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa (Peltola ym. 2019/ Luku 12 Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 12, tp 1.	STM	Vuoteen 2026 mennessä	Kansallinen suositus lääkäreille psykisen haitan arvioinnista on laadittu vuosina 2023–2025.
Laaditaan kansallinen ohjeistus lääkäreille lääketieteellisen haitan arvioimiseksi arvioitaessa lapselle yksilöllisesti aiheutunutta haittaa seksuaalirikoksen seurauksena.	THL Yliopistosairaalat		
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
Pirkanmaan SHP: Kansallisen tason asiantuntijoiden kiinnostusta ohjeistuksen laatimiseen on kartoitettu, työskentely edellyttää eri lääketieteen alojen yhteistyötä ja koordinoitua. Rahoitusta on saatu STM:n rahoittamasta Barnahus-hankkeesta ja ohjeistuksen laatimiseen on nimetty. Työskentely on alkanut tammikuussa 2021. Ohjeistus valmistuu vuoden 2023 loppuun mennessä.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 12, tp 2.</p> <p>Haitan arvion yhdyspintojen huomioiminen ja kehittäminen seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoidon tarpeen arvion kanssa. Nimetään valtakunnalliset vastuuhenkilöt ja vastuutaho kehittämään näitä arvioita vuoteen 2022 mennessä.</p>	<p>Alueet, erikoissairaanhoido</p> <p>Yliopistosairaalat</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2022 mennessä</p>	<p>Valtakunnallinen vastuutaho ja vastuuhenkilöt on nimetty kehittämään haitan arvioita ja hoidon tarpeen arvioita näiden yhdyspinnat huomioiden vuoteen 2022 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>THL Barnahus-hanke ja Pirkanmaan sairaanhoitopiiri: Luvun 12 toimenpiteiden 1 ja 2 toimeenpano limittyvät toisiinsa. Sairaanhoitopiirit ja Barnahus -hanke tekevät toimeenpanoa yhdessä.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 12, tp. 3.</p> <p>Lisätään psykiatrian alan lääkäreiden ja psykologien koulutukseen haitan arvioinnin sisältöjä ml. oikeuspsykiatriset/oikeuspsykologiset ja juridiset näkökohdat vuoteen 2022 mennessä.</p> <p><u>Lääkärit:</u> Haitan arviointi -koulutus osaksi psykiatrian alaan erikoistuvien lääkäreiden koulutusohjelmaa vuoteen 2022 mennessä. Lisätään psykiatrian alan haitan arvioita laativien erikoislääkäreiden täydennyskoulutusta.</p> <p><u>Psykologit:</u> täydennyskoulutuksen lisääntyminen haitan arvioinnin osalta.</p>	<p>Yliopistolliset sairaalat (Oikeuspsykiatrian/oikeuspsykologian yksiköt)</p> <p>Yliopistot</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Järjestettyjen täydennyskoulutusten ja niihin osallistuneiden määrä ammattiryhmittäin vuoteen 2026 mennessä (korkeakoulut, esh).</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Pirkanmaan SHP: Koulutukset lääkäreille on aloitettu vuonna 2019, mutta koulutus ei varsinaisesti sisälly lasten oikeuspsykiatrian yksikön sovittuun rahoitettuun työhön. Laajempi koulutus vaatii oman rahoituksen. Lastenpsykiatrian koulutuksen osalta asiasta on tehty aloite ja nuorisopsykiatrian kouluttajien kanssa asia otetaan puheeksi vuonna 2021.</p> <p>Itä-Suomen yliopisto UEF: Aloitettu pysyvä 5 op:n kurssi (myös avoin yo). Kurssia voivat suorittaa psykologian ja oikeustieteen tutkinto-opiskelijat ja lisäksi Avoimen yliopiston kautta psykologit, lääkärit, poliisit ja juristit. Kurssi ei ole kaikille avoin, vaan siihen pitää hakea.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 12, tp 4.</p> <p>Lisätään tietoa seksuaaliväkivallan haitallisuudesta ja haitan arvioinnin perusteista sidosryhmissä järjestämällä kohdennetusti koulutusta (luennot, kurssit) edunvalvojille, poliiseille ja syyttäjille, tuomareille ja asianajajille.</p>	<p>Yliopistosairaalat (Oikeuspsykiatrian ja oikeuspsykologian yksiköt)</p> <p>OM</p> <p>STM</p> <p>THL</p> <p>VKST</p> <p>TIVI</p>	<p>Vuoteen 2023 mennessä</p>	<p>Edunvalvojille, poliiseille ja oikeustieteen asiantuntijoille on järjestetty koulutusta/kursseja seksuaaliväkivallan haitallisuudesta ja haitan arvioinnin perusteista.</p> <p>Arvioidaan järjestetyt koulutukset ja niihin osallistuneiden määrä ammattiryhmittäin vuoteen 2023 mennessä (yliopistot, yliopistosairaalat, lasten oikeuspsykiatrian/oikeuspsykologien yksiköt).</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>POHA: Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa -ohje on päivitetty 12/2019, ohjeessa on sisältöjä haitanarvioinnista.</p> <p>Tampereen yliopisto TUNI: Syksyllä 2020 liitetty toimenpiteen 4 sisältöjä erikoistuvien lääkäreiden koulutukseen.</p> <p>Itä-Suomen yliopisto UEF: Itä-Suomen yliopistossa järjestettiin syksyllä 2019 Psykkisen haitan arviointi ja vahingonkorvaukset -kurssi (5op). Tämä kurssi on nykyisin tarjolla pysyvästi tutkinto-opiskelijoille ja avoimessa yliopistossa opiskeleville (lääkärit ja psykologit).</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 12, tp. 5.</p> <p>Valtakunnallinen tutkimus lasten oikeusturvan toteutumisesta yksilöllisten haitan arvioiden osalta.</p>	STM	Vuoteen 2026 mennessä	Valtakunnallinen tutkimus on toteutettu haitan arviointien määristä Suomessa vuoteen 2026 mennessä (THL, STM, OTM).

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM: Selvitetään (ministeriöt yhdessä) TEAS-hankkeen mahdollisuutta.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 12, tp. 6.</p> <p>Haitanarviolausuntojen auditointi ja haittojen raportointi</p>	<p>THL</p> <p>STM</p> <p>Yliopistosairaalat</p>	Vuoteen 2026 mennessä	Haitan arviota kehittävän vastuutahon /THL/STM nimeämät asiantuntijat audittoivat haitanarviolausuntoja myöhemmin määritellyllä tavalla vuoteen 2026 mennessä.

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM: Selvitetään (ministeriöt yhdessä) TEAS-hanke-ehdotuksen mahdollisuutta.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 12, tp 7. Otetaan kantaa tutkimustietoon perustuen biomarkkereiden kehitykseen lääkäreille suunnatussa kansallisessa suosituksessa lääketieteellisen haitan arvioinnista vuoteen 2026 mennessä.</p> <p>Arvioidaan biomarkkereiden kansainvälistä kehitystä ja otetaan mahdolliset biomarkerit tutkimuskäyttöön lapsiin kohdistuneen seksuaaliväkivallan haittojen tieteellisessä tutkimuksessa vuoteen 2026 mennessä.</p>	<p>Yliopistosairaalat</p> <p>Yliopistot</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Alan tutkimus- ja kehitystyö on Suomessa käynnistynyt vuonna 2025: tehty tutkimustietoon perustuva arvio biomarkkereiden kehityksestä vuoteen 2026 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Kansallinen Neurokeskus: Kansallinen Neurokeskus on kiinnostunut olemaan mukana biomarkkerien kehitystyössä, voidaan selvittää tutkija- ja yrityskontakteja/Mikael von un zu Fraunberg, päättäjäksi lupautunut prof. Jukka Peltola. Rahoituksen haku ja tutkimussuunnitelma tehdään vuonna 2021.</p>			

6 Väkivallan ehkäisy ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä

Ulla Korpilahti ja Marke Hietanen-Peltola, THL

Aikuisten tehtävä on huolehtia siitä, että lapset ja nuoret voivat leikkiä, oppia ja harrastaa turvallisissa ympäristöissä, joissa he eivät joudu kokemaan väkivaltaa, kiusaamista tai häirintää. Nämä kokemukset uhkaavat lapsen oikeutta turvallisuuteen ja koskemattomuuteen, mutta myös monia muita YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (SopS 59–60/1991) määriteltyjä sisältöjä kuten oikeutta oppimiseen, osallisuuteen ja myönteiseen kehitykseen.

Eri tietolähteistä saatavan tiedon valossa on selviä viitteitä siitä, että vuoden 2020 keväällä alkaneen koronapandemian ja erilaisten rajoitustoimien seurauksena väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää kokeneiden lasten ja nuorten määrä eri toimintaympäristöissä ml. digitaalinen media on kasvanut. Nettikiusaaminen ja häirintä ovat yleistä erilaisissa somekanavissa, sovelluksissa ja peliyhteisöissä. Kyse voi olla myös vakavista väkivaltauhkauksista tai seksuaalisesta häirinnästä. Aikuisilta kaivataan tietoa ja tukea näihin tilanteisiin. (MLL 2021a.)

Jo aiemmin on ollut tiedossa, että koettu väkivalta jää monilta osin kirjautumatta esimerkiksi viranomaisten kuten poliisin rekistereihin. Pandemiatilanteessa väkivalta ja myös sen seuraukset ovat jääneet vielä aiempaa enemmän näkymättömiin osin johdettujen palveluiden ja harrastusmahdollisuuksien supistamisesta. Myös esimerkiksi etäkouluun ja opiskeluun siirtyminen ja verkossa vietyn ajan lisääntyminen ovat vaikuttaneet asiaan. Selvitysten mukaanavun ja tuen saanti on entisestään vaikeutunut ja viivästynyt (ks. esim. Hietanen-Peltola ym. 2020, Hakulinen ym. 2020, VN 2021a).

Tähän lukuun on koottu yhteensä 27 toimenpidettä ml. suunnitelma niiden toimeenpanosta Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019a) seuraavista luvuista: luku 7 (Turvataitokasvatus), luku 9 (Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa), luku 11 (Seksuaalinen häirintä, hokuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa), luku 13.5. (Sukupuoli ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret), luku 14.2 (Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa ja siihen liittyvä hyväksikäyttö) ja luku 14.5 (Lapset, nuoret ja väkivaltainen extremismi). Liitteessä 6 on lyhyet taustakuvaukset ja perustelut tämän luvun toimenpidekokonaisuudesta, joista tarkempaa tietoa on saatavilla vuoden 2019 julkaisusta (Korpilahti ym. 2019a).

Toimenpiteiden sisältö kokonaisuutena tässä luvussa liittyy erityyppisen väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn ja haittojen minimointiin erityyppisissä kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä ml. harrastustoiminta ja digitaaliset ympäristöt sekä ammattilaisten, lasten, nuorten ja heidän lähipiirinsä sekä päättäjien ja eri sidosryhmien tietoisuuden lisäämiseen koulutuksen ja tiedotuksen avulla. Luvun toimenpiteissä on lisäksi toimintakulttuuriin vaikuttamista huomioiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja joitakin erityiskysymyksiä (ihmiskauppa, extremismi).

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 toimenpiteet/Luku 6

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa (Luku 9, Salmivalli ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 9, tp 1. Arvioidaan ja seurataan seuraavia kirjauksia paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa:</p> <p>Miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään ja siihen puututaan sekä miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.</p>	<p>OPH Kunnat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista löytyy vuoteen 2026 mennessä kirjauksia väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisystä, puuttumisesta ja toimenpiteiden seurannasta (arviointi otantana erikseen sovitun suunnitelman mukaan).</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
OPH: Suunnitelma toimenpiteen toimeenpanosta on tarkentumassa myöhemmin.			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 2.</p> <p>Varhaiskasvatuksen järjestäjille, palveluntuottajille ja henkilöstölle kehitetään tukimateriaalia väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn, puuttumisen ja seurannan sisältävän paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen.</p>	<p>OPH</p> <p>Kunnat</p> <p>Järjestöt, esim. Folkhälsan ja MLL</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Tukimateriaalia paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien täydentämiseen em. osin on saatavilla vuonna 2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OPH: Opetushallitus ylläpitää jatkuvasti päivittyvää [Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuussivustoa](#), jonka tavoitteena on antaa käytännön ohjeita turvallisuussuunnitteluun ja -johtamiseen varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille ja tuottajille, päiväkodin johtajille ja rehtoreille sekä päiväkotirakennusten ja koulujen omistajille ja ylläpitäjille (OPH 2021a). Varhaiskasvatuksen järjestäjille ja henkilöstölle on saatavilla [OPH:n verkkosivuilla tukimateriaalia lasten sosio-emotionaalisten taitojen tukemiseen](#) (OPH 2021b).

OPH on julkaissut vuonna 2020 [Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa](#) -oppaan sekä siihen liittyvän oheismateriaalin (Laitinen ym. 2020a). Lisäksi OPH on päivittänyt syksyllä 2020 julkaisun [Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa](#) -julkaisun (Laitinen ym. 2020b). Parhailaan OPH valmisteleekin kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän vastaista verkkoportaalia osana OKM:n alkuvuodesta 2021 julkaisemaa toimenpideohjelmia (OKM 2021).

MLL, Opetushallitus, Poliisihallitus, Folkhälsan ja Suomen Vanhempainliitto toteuttavat Koulurauha-ohjelmaa peruskouluissa ja varhaiskasvatuksessa.

MLL: Järjestö kehittää tukioppilastoiminnassa ja muussa kouluysteistyössä kiusaamisen tunnistamisen ja siihen puuttumisen käytäntöjä, osallisuuskäytäntöjä sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua. Järjestö tarjoaa kouluille maksutonta Hyvinvointikyselyä, jolla koulut voivat kartoittaa oppilaiden kokemuksia osallisuudesta, kiusaamisesta sekä opettajien ja oppilaiden välisistä suhteista.

Folkhälsan: Järjestö tarjoaa koulutusta varhaiskasvatukseen (1–6 -vuotiaille) ja kouluun (perusopetuksen 1. vuosiluokka) sosiaalisen ja emotionaalisen oppimisen Start-, Stegen- ja Skolstegen-ohjelmien kautta. Ohjelmat ovat näyttöön perustuvia ja uusi versio Start-materiaalista julkaistaan syksyllä 2021. Folkhälsan tarjoaa lisäksi kursseja lapsiperheille, joilla on erilaisia neuropsykiatrisia toiminnallisia ongelmia (NPF). Toiminta on STEA-rahoitteista.

Folkhälsan tarjoaa päiväkodeille, kouluille, urheilujärjestöille tietoa ja tukea toimintasuunnitelmien laatimisessa sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisen kohtelun edistämiseksi sekä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi siihen:

- Dagisfred / Päiväkotirauha on valtakunnallinen vuosittain toteutuva ohjelma turvallisten suhteiden edistämiseksi päiväkodeissa. Folkhälsan ja MLL tarjoavat ohjelmaan materiaalia ja prosessikoulutusta.
 - Kompiskonst / Kaveritaitoja on koulutusmateriaali ja käsikirja, joka sisältää tietoja ja harjoituksia lasten vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi, toimivan ryhmän luomiseksi ja kiusaamisen estämiseksi varhaiskasvatuksessa (www.folkhalsan.fi/kompiskonst). Käsikirja on saatavana myös suomeksi.
-

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 3.</p> <p>Käynnistetään tutkimus- ja kehittämisshanke varhaiskasvatuksessa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi.</p>	OKM	Vuosina 2020–2025	Tutkimus- ja kehittämisshanke on käynnistynyt vuoteen 2026 mennessä.
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>OKM: Suunnitelma toimenpiteen toimeenpanosta on tarkentumassa myöhemmin.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 4.</p> <p>Kiusaamisen, väkivallan sekä häirinnän uhan ja kokemusten (ml. verkkovälitteinen väkivalta) puheeksi otto varmistetaan kaikissa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalvelujen asiakaskontakteissa.</p> <p>Kehitetään tähän sopivia työkäytänteitä ja työkaluja sekä tarjotaan koulutusta ja ohjausta</p> <p>Huomioidaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret puheeksi oton varmistamisessa sekä työkalujen, koulutusten ja ohjauksen kehittämisessä.</p>	<p>THL</p> <p>OPH</p> <p>Kunnat</p> <p>Järjestöt, esim. Aseman Lapset ry, ETKL ja Folkhälsan</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Oppilaat voivat enemmän kertoa väkivallasta, kiusaamisesta ja häirinnästä koulun aikuisille ja kokevat saavansa näihin asioihin apua koulun aikuisilta entistä paremmin.</p> <p>Kouluterveyskyselyyn ja KiVa-kyselyyn vastanneet oppilaat, jotka ovat kertoneet kiusaamisesta jollekin koulun aikuiselle – vastausten tarkastelu vuosina 2020–2025 trenditietona.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL: Opiskeluhuollon toimijoille suunnitellaan koulutusta väkivallan puheeksiottoon, toteutus vuoden 2021 aikana. Koronavaikutuksia neuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluihin tarkastelleen raportin (Hakulinen ym. 2020) mukaan epidemian myötä palveluita ei ollut tarjolla säädösten edellyttämällä tavalla suurimmassa osassa kuntia. Vuonna 2021 AVlen yhtenä valvonnan kohteena ovat näiden palveluiden järjestäminen kunnissa. Keväällä 2021 tehtävän em. palveluita kartoittavan valtakunnalliseen THL:n selvitykseen sisältyy väkivallan puheeksiottoa ja työmenetelmiä kartoittavia kysymyksiä.

THL:n Barnahus-hanke: Maksuton Barnahus-verkkokoulu on tarkoitettu kaikille ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja sen epäilyjä. Erityisesti verkkokoulu on suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollossa, kouluissa ja varhaiskasvatuksessa työskenteleville sekä näiden alojen opiskelijoille. Tavoitteena on antaa keinoja tunnistamiseen ja käytännön tilanteissa toimimiseen. Lisäksi koulutus antaa työkaluja tukea väkivaltaa kokenutta lasta oman työn arjessa.

OPH: Syksyllä 2020 julkaistiin opas *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa* (Laitinen ym. 2020a), jossa on toimintaohjeita eri ammattilaisille kuten rehtoreille, opettajille ja opiskeluhoollon palveluille. Oppilaille ja huoltajille on laadittu aiheesta erilliset huoneentaulut, jotka on käännetty yleisimmille kielille maahanmuuttoaustaisia lapsia ja perheitä varten. Koulujen ja oppilaitosten käyttöön on lisäksi valmisteltu valmis esittelymateriaali oppaan keskeisistä sisällöistä..

OKM: Alkuvuodesta 2021 julkaistiin yhteistyössä STM:n, SM:n ja OM:n kanssa valmisteltu [14 toimenpiteen ohjelma kiusaamisen, väkivallan sekä häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa](#). Ohjelman taustalla ovat Marinin hallitusohjelman kirjaukset syrjimättömyydestä, jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta koskemattomuuteen sekä nollatoleranssista koulukiusaamiselle. Kaikki ohjelman toimet toteutetaan hallituskauden aikana vuoteen 2023 asti. (OKM 2021.)

OPH, OM, yhteistyössä järjestöjen kanssa: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan (NKVT) 2020–2023 (Ruuskanen 2020) on kirjattu toimenpide 3: ”Lisätään ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleville tietoisuutta turvallisesta seurustelusta ja tunne- ja turvataidoista yhteistyössä opiskelijajärjestöjen kanssa.” Rahoitusta toimeenpanoon on varattu vuodelle 2021 yhteensä 50 000€. Toimeenpanon seuranta: arvioidaan /laadittua materiaalia ja sen nähneiden määrää sekä mahdollisiin tapahtumiin osallistuneiden määrää. Määritellään lähtö- ja tavoitetaso.

OKM, OPH, OM: NKVT-ohjelmaan 2020–2023 on kirjattu toimenpide 18:” Lisätään opettajien ja opettajaksi pätevöityvien osaamista väkivallan tunnistamisesta ja puheeksi ottamisesta laatimalla ja levittämällä aihetta käsittelevää materiaalia, järjestämällä esimerkiksi webinaari.” Toimeenpanoon on varattu vuodelle 2021 yhteensä 10 000€ ja seurantaa tehdään arvioimalla webinaariin osallistuneiden määrää, materiaalin levittämisen keinoja ja paikkoja, määritellään lähtö- ja tavoitetaso.

Helsingin poliisi: Poliisille tulleista seksuaalirikoksia koskevista tutkintapyyntöistä käy usein ilmi, että epäilty rikos on tullut ilmi lapselta tai nuorelta suoraan ja rutiinisti (ilman aiempia epäilyjä) kysyttäessä esimerkiksi kouluterveydenhuollossa tai nuorisopsykiatrian palveluissa.

Koordinaatti ja Oulun kaupunki ja OKM julkaisivat vuonna 2020 nuorisotyössä eri toimintaympäristöissä toimiville oppaan seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn. Maksuton opas [Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä](#) (Oinas ym. 2020) on ladattavissa maksutta verkosta.

Aseman Lapset ry:K-0 kiusaamiseen puuttuva työ:

- Helsingin kouluissa on K-0 toimintaa vuosina 2020–2022 sekä optio vuosille 2022–2025. Viimesijainen keino pitkittyneiden koulukiusaamisen ja konfliktien ratkaisuun tulee koulun ulkopuolisilta K-0 työntekijöiltä. Vuodesta 2020 toiminnan juurruttamista on tehty Helsingin lisäksi myös esimerkiksi Lohjalla, Järvenpäässä ja Rovaniemellä.

Nuorisotyö: Katusovittelu:

- STEA rahoittaa Helsingin, Länsi-uudenmaan ja Itä-uudenmaan alueille katusovittelutyötä, jossa yhteistyössä sovittelutoimistojen kasvatusalan ammattilaisten toimesta sovitellaan nuorten rikoksia ja riitoja.
- MLL:n turvaverkon ja Helsingin sovittelutoimiston kanssa yhteistyössä kehitetään katusovittelun kaltaista sovittelutoimintaa, jossa alan ammattilaisia koulutetaan sovittelijoiksi sellaisiin kaltoinkohtelutapauksiin, joissa eri viranomaiset ovat varmistaneet tapahtuneen tilanteen sovittelun edellytykset.
- Kehitteillä on myös laajennetun sovittelun (conferencing) menetelmää, jotta nuorten konflikteihin puuttumiseen saadaan sosiaalista tukea ja kontrollia heidän lähi- ja viranomaisverkostoiltaan.

ETKL: Vuonna 2012 opettajille ja muille lasten ja nuorten parissa toimiville tuotettua materiaalia *Uskalla puhua väkivallasta. Kolme tapaa käsitellä perheväkivaltaa yläkoulussa* voidaan edelleen hyödyntää.

Folkhälsan: Järjestö tarjoaa päiväkodeille, kouluille, urheilujärjestöille tietoa ja tukea toimintasuunnitelmien laatimisessa sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisen kohtelun edistämiseksi sekä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi siihen.

- Vänelevs och tutorverksamhet (STEA:n tuella) on Folkhälsanin ja MLL:n koordinoima vertaistukikonsepti, jonka tarkoituksena on luoda ja tukea turvallista ja hyvinvoivaa koulu yhteisöä ja ympäristöä.
- Skolfreden / Koulurauha on valtakunnallisia vuosittain toteutettava turvallisten suhteiden edistämiseksi kouluissa ja päiväkodeissa. Koulurauha toteutetaan MLL:n, poliisin, Suomen Vanhempainliiton, Opetushallituksen ja Folkhälsanin yhteistyönä.
- Fri från mobbning on toimintatapa 15-vuotiaille ja sitä vanhemmille nuorille kuntoutukseen kiusaamisen jälkeen. Malli perustuu Valopilkkus-tukikeskuksen työmenetelmään kiusaamisen jälkihoitomallista.
- Folkhälsan järjestää koulutusta Trappan-toimintamallista ammattilaisille perheväkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten kanssa käytävien keskustelujen tueksi. Trappan-koulutus koostuu kahdesta kolmen päivän moduulista ja ohjauksesta. Trappan-keskustelu ei ole varsinaista hoitoa, vaan se on tukitoimi, jonka tavoitteena on saada lapsi/nuori vähitellen sanallistamaan kokemuksiaan. Suomenkielisen opetuksen järjestää Ensi- ja turvakotien liitto.
- DejtPARK on koulutuskonsepti, jolla edistetään terveyttä erilaisissa suhteissa, lisätään kunnioitusta ja ehkäistään väkivaltaa ja hyväksikäyttöä.

Folkhälsan järjestää ruotsinkielistä koulutusta ”Lots (Luotsi)” -ohjelmassa, joka on suunnattu ammattilaisille, jotka tapaavat hoidon ja huolenpidon laiminlyöntiä ja väkivaltaa kokeneita lapsia ja nuoria.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 6.</p> <p>Urheiluseurojen ja muuta ohjattua liikuntaharrastustoimintaa järjestävien tahojen tulee ottaa systemaattisesti käyttöön ohjeet loukkaavan kohtelun, kiusaamisen ja häirinnän vastaiseen työhön.</p> <p>Ohjeet sisältävät esim. ohjaajien ja valmentajien kouluttamisen tunnistaamaan kiusaamiseen, häirintään ja ulkopuolelle jättämiseen liittyviä tilanteita harrastusympäristöissä, sekä ikätasoisien puuttumisen näihin tilanteisiin.</p>	<p>OKM</p> <p>Olympiakomitea</p> <p>Suomen Valmentajat</p> <p>Lajiliitot, urheiluseurat</p> <p>Järjestöt, esim. Väestöliitto, Aseman Lapset ry, Folkhälsan ja MLL</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Ohjeistusten tekeminen (missä määrin tehty ja missä lajeissa), arvioidaan tilanne vuoteen 2026 mennessä osana valtionavustusten vastuullisuuskriteereihin liittyvää arviointia.</p> <p>Lajiliittojen säännöt ja toimenpiteet kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn vuosina 2020–2025.</p> <p>Systemaattinen, valtakunnallinen seuranta on käynnistynyt vuosina 2020–2025 osana valtionavustusten vastuullisuuskriteereihin liittyvää arviointia.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OKM: Kiusaamista ja seksuaalista häirintää esiintyy myös muunlaisessa harrastustoiminnassa kuin ainoastaan liikuntatoimessa. Toimeenpanovaiheessa on tärkeää tarkastella kirjatun tavoitteen mukaisesti kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän vähenemistä liikuntaharrastuksessa, mutta myös kaikkea muuta ohjattua harrastustoimintaa ml. taiteen ja kulttuurin alat.

Olympiakomitea: Koordinoi [urheilyyhteisön yhteistä vastuullisuusohjelmaa \(2020-2024\)](#), jossa on linjattu turvalliseen toimintaympäristöön liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Olympiakomitea on tuottanut seksuaalisen häirinnän ehkäisyä ja siihen puuttumista koskevan oppaan ja päivittänyt pikaoppaan (2019) ”[Lupa välittää – lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä urheilussa](#)”. Vastuullisuusklinikoilla koulutetaan aiheesta, lisäksi annetaan neuvontaa lajiliitoille ja ylläpidetään seurojen Help Deskiä. Parhaillaan rakennetaan keskitettyä kurinpitäjärjestelmää ja yhteistä säännöstöä vakavien eettisten rikkomusten osalta.

Tulossa vuonna 2021: Vastuullinen valmentaja -verkkokoulutus, jonka tavoitteena on lisätä tietoisuutta ja yhteistä ymmärrystä vastuullisesta ja hyvästä valmentamisesta sekä sitoutumista turvallisen toimintaympäristön edistämiseen omassa toiminnassaan.

[Tähtiseurajärjestelmä](#) tukee turvallista toimintaympäristöä seuratoiminnassa.

SUEK ry: Häirintä vapaa urheilu -koulutuskiertue liikunnan aluejärjestöihin järjestettiin vuonna 2020. Kiertue toteutettiin yhteistyössä Väestöliiton Et ole yksin -hankkeen, liikunnan aluejärjestöjen ja Olympiakomitean kanssa. [Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa -tutkimus](#) julkaistiin vuonna 2020 (SUEK 2020).

Vuosina 2021–2022 SUEK tekee selvityksen 16-vuotiaille ja sitä vanhemmille kilpaurheilijoille epäasiallisesta käyttäytymisestä urheilussa. Selvitys on suunnattu kaikille lajeille, eli eri lajien edustajien aktiivista mukaan tuloa kaivataan. Suunnitelmissa on ollut myöhemmin toteutettavat vastaavat seurantatutkimukset erikseen sovitun aikataulun mukaisesti. Mahdollisesti aiheeseen liittyviä kysymyksiä on tulossa mukaan myös laajempaan LIITU-tutkimukseen (v. 2022–2023).

Suomen Valmentajat ry: Hyvän valmennuksen periaatteet on kirjattu [Valmentajalla on väliä -verkkosivustolle](#). Tulevien vuosien Meidän urheilu -prosessin tavoitteena on nopeuttaa käynnissä olevaa valmennuskulttuurin muutosta valmentajakeskeisestä hierarkiaan perustuvasta toimintatavasta urheilijalähtöiseen valmentajan ja urheilijan väliseen luottamukseen perustuvaan valmennukseen. Suomen Valmentajilla on [ohjeistus](#) seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseksi (Suomen Valmentajat 2020). Erasmus+ -rahoitteinen Fair Coaching -hanke on meneillään vuosina 2020–2022.

Kamppailulajeilla on yhteinen ”Kamppailija ei kiusaa” -verkkosivusto, jolta löytyy kiusaamisen ehkäisyyn tehty opas (kamppailijaeikiusaa.fi, 2014). Ratsastajainliitto on julkaissut Yhtä jalkaa- Ratsastuksen Reilu Peli -oppaan (SRL 2016).

Jääkiekkoliiton vastuullisuustyön perustana on, että kiusaaminen, häirintä tai muu epäasiallinen käytös eivät kuulu kaukaloon eivätkä sen laidalle. [Kunnioita peliä -ohjelma](#) on suunniteltu, jotta suomalainen jääkiekko olisi reilumpaa kaikille sen osapuolille. (Suomen Jääkiekkoliitto verkkosivut.)

Palloliiton sivusto harrastamisen ilmapiiristä ja arvoista.

Taitoluisteluliiton Turvallisen toimintaympäristön luominen -sivusto.

Salibandyliiton ohjeet epäasiallisen käytöksen ennaltaehkäisyyn.

Tenniksen uudessa [Seuran vastuullisuusmerkki -kriteeristöissä](#) (2021) on laajasti huomioitu turvallinen toimintaympäristö.

Voimisteluliitto Loukkaavan kohtelun, kiusaamisen ja häirinnän vastainen työ on keskeinen osa Voimisteluliiton vastuullisuustyötä. Vastuullisuustyötä ohjaavat liiton [vastuullisuusohjelma](#) sekä [eettiset periaatteet](#). Voimisteluliiton vastuullisuusmateriaalit on koottu keskitetysti [Voimisteluklubiin](#), jossa on erillinen osio turvalliseen toimintaympäristöön ja vastuullisuuteen lasten toiminnassa. Keskeisimmät toimenpiteet ja toimintamallit ovat seuraavat:

Yhteistyöt eri toimintatahojen kanssa:

- Väestöliiton Et ole yksin -ohjelma
- Aseman Lapset ry:n Friends-toiminta (koulutettu liiton kouluttajia ja tutoreita ja seurojen avaintoimijoita)
- Yhteistyö Reilusti urheiluryhmässä – Trygg idrott för alla

Voimisteluliiton omat toimintamallit:

- [Sopu -toimintamalli](#) kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen
- [Voimistelijan turvataidot](#)
- [Lasten oikeudet voimistelussa](#)
- [Seurojen vastuullisuusaskeleet](#) (sisältää mm. veloitteen yllä olevien toimintamallien jalkauttamiseen seuratasolla)

Osaamisen ja tietoisuuden lisäämistä tehdään sekä ohjaajille/valmentajilla koulutuksissa, tutor-toiminnassa ja leiritoiminnassa että seurajohtolle erilaisten työpajojen ja koulutusten kautta (esim. vuonna 2021 maksuttomat Vastuullisuusaskeleet-klinikat). Koska valmentajakentässä on jonkin verran myös ulkomaalaisia henkilöitä on osa materiaalista saatavana käännettynä (englanti, ruotsi, venäjä) ja myös koulutuksia on pidetty tulkattuna.

Väestöliitto ry: *Et ole yksin – tukipalvelussa* on luotu toimintamalli epäasiallisen käytöksen tapausten käsittelyyn urheiluseuroissa ja ohje käyttöönottoon (2020). Tukea, apua ja neuvontaa tarjotaan valtakunnallisesti sekä puhelimen että chatin kautta urheilua harrastaville alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille, mutta myös lasten vanhemmille ja huoltajille, urheiluseurojen tukihenkilöille, harrastuksensa jo lopettaneille henkilöille ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille. [Materiaalipankissa](#) (etoleysin.fi) on saatavilla kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyyn ja puuttumiseen materiaaleja (Väestöliitto ja hankekumppanit).

Aseman Lapset ry: Friends-toiminnassa painopisteenä on urheiluseuratoiminnan kanssa tehtävä yhteistyö lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tukemisen liittyen. Yhteistyö on aloitettu mm. Suomen Voimisteluliiton kanssa.

MLL, Folkhälsan, Finlands Svenska Idrott, Käsipalloliitto, Olympiakomitea, Ratsastajainliitto, Suomen Palloliitto, Salibandyliitto, Voimisteluliitto, OKM: Em. toimijoiden yhteishanke *Trygga relationer inom idrott* oli käynnissä vuosina 2017–2020 ja vastaavasti *Reilusti urheiluryhmässä – Trygg idrott för alla* on meneillään vuosina 2020–2021. ”Trygghetslåda idrott” on uusi materiaali, joka on tarkoitettu urheiluseuroille kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen.

Folkhälsan ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto ovat kehittäneet urheiluharrastuksiin liittyviä turvallisen ryhmän rakentamisen käytäntöjä sekä kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista; jatkorahoitusta haetaan. Tuotetut aineistot ovat ladattavissa molempien järjestöjen nettisivuilta (esim. MLL 2021c: www.mll.fi/valmentajalle). MLL ylläpitää nuorten valmentajien verkkokurssia ainakin vuosina 2021–2023.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 7.</p> <p>Kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän esiintymistä koulujen liikunnanopetuksessa ja koulujen aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä ohjatussa urheilu – ja liikuntaharrastustoiminnassa kartoitetaan säännöllisesti valtakunnallisilla tutkimuksilla, jotta voidaan arvioida toimenpiteiden vaikutuksia.</p>	<p>OPH</p> <p>THL</p> <p>Yliopistot ja tutkimuslaitokset</p> <p>Olympiakomitea</p> <p>Lajiliitot</p> <p>Suomen urheilun eettinen keskus (SUEK)</p> <p>Järjestöt, esim. Folkhälsan</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Ks. ed. kohdan luku 9 toimenpiteen 6 seuranta ja arviointi.</p> <p>Vuosina 2020–2025 välillä aiheesta tehdyt tutkimukset.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OPH: Suunnitelma toimenpiteen toimeenpanosta OPH:n osalta on tarkentumassa myöhemmin.

OM, THL, Rikksentorjuntaneuvosto RTN: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan 2020–2023 (Ruuskanen 2020) on kirjattu toimenpide 1: ”Toteutetaan kampanja nuoriin naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä. Näkökulmana on sivustakatsojien rooli, eli kampanjalla pyritään näyttämään, miten sivustakatsojat voivat puuttua häirintä- ja väkivaltatilanteisiin ja toimia uhrin tukena.” Rahoitusta toimeenpanoon on varattu vuodelle 2021 yhteensä 180 000€ ja toimeenpanoa arvioidaan tarkastelemalla kampanjan nähneiden, verkkosivuilla ja somessa käyneiden ja ladattujen videoiden määriä. Määritellään lähtö- ja tavoitetaso ja tehdään palautekysely.

Folkhälsan: Järjestö tarjoaa koulutusta sukupuolten tasa-arvoon ja tasa-arvoiseen kohteluun, esim. elokuvamateriaalien perusteella [Alla med på riktigt / Kaikki mukaan oikeasti](#) (Folkhälsan 2021) ja normitietoinen kuvamateriaali Tänk om!

Voimisteluliitto: Voimisteluliitto teettää säännöllisesti valmennuskulttuurikyselyn, joka lähtee kaikille lisenssiurheilijoille. Edellinen kysely on tehty 2018 ja seuraava on tarkoitus tehdä 2022. Lisäksi Voimisteluliitto on mukana muiden tahojen tekemissä kartoituksissa (esim. OKM, SUEK, Kihu).

Palloliitto: Toimeenpanon seurannassa on tärkeää löytää keinoja, joilla yleistä tietoisuutta aiheesta lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa keskuudessa voitaisiin mitata. Eli voidaksemme toimia tehokkaammin ennaltaehkäisevästi olisi hyvistä toimenpidemalleista ja -ohjeista syytä olla oleellisesti nykyistä paremmin tietoisia harastavien lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa ja huoltajien keskuudessa.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 8.</p> <p>Arvioidaan lasten ja nuorten sosioemotionaalisen kehityksen edistämiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa tarkoitettujen työmenetelmien näytön astetta.</p>	Kasvun tuki -tietolähde/Itla	Vuosina 2020–2025	Kasvun tuki -tietolähteessä on julkaistuvuotina 2020–2025 kouluissa, oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksen yksiköissä toteutettavien työmenetelmien arviointeja.
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Kasvun tuki -tietolähde: Tietolähteen portaalissa julkaistiin keväällä 2020 arvioinnit kiusaamisen ehkäisyyn tarkoitettua KivaKoulu –toimenpideohjelmasta ja Askeleitain / Pienin Askelin, oppimista, sosiaalista kehitystä ja tunteita tukevasta opetusohjelmasta varhaiskasvatukseen sekä esi- ja alkuopetukseen.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 9, tp 9.</p> <p>Tehdään tutkimus implementoinnin tuen merkityksestä väkivaltaa, kiusaamista ja/tai häirintää oppilaitoksissa ehkäisevien toimien ml. jo käytössä olevien toimenpideohjelmien toteuttamiselle ja sitä kautta saavutetuille tuloksille (esim. kiusaamisen vähenemiselle).</p>	<p>INVEST-lippulaivahanke/psykologian ryhmä</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä on ilmestynyt 1–3 tutkimusjulkaisua toimenpiteessä mainitusta aiheesta.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>Turun yliopisto UTU/INVEST-lippulaivahanke: CHALLENGE on viisivuotinen (2020–2025), Euroopan tutkimusneuvoston (ERC) Advanced Grant -rahoituksella toteutettava haastavia kiusaamistapauksia ja niihin soveltuvia interventioita tarkasteleva tutkimushanke. Hankkeessa tuotetaan tutkimusjulkaisuja.</p> <p>UTU, INVEST-hanke, OKM ja KivaKoulu: Tutkimushankkeen ja kiusaamisen vastaisen toimenpideohjelman (KivaKoulu) työtä ja implementaation tukea jatketaan edelleen.</p> <p>UTU ja OKM: Opintokamu-ohjelma tarjoaa helposti käyttöön otettavia ja motivoivia työkaluja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi toisella asteella. Kaikki materiaali on saatavilla verkosta sähköistä ja löytyy osoitteesta: www.opintokamu.fi.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Turvataitokasvatus (Luku 7, Kalland ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 7, tp 1.</p> <p>Selvitetään näyttöön perustuvista mittareista soveltuvimmat lasten vanhempien omien haitallisten lapsuuden ajan kokemusten seulontaan ja tunnistamiseen (esim. ACEs-IQ ja SEEK).</p> <p>Vastaavaa selvitystä tehdään pienten lasten sosioemotionaalisia taitoja arvioivista mittareista (esim. SDQ ja BIT-SEA).</p>	<p>THL</p> <p>Kunnat</p> <p>Korkeakoulut</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä on tehty selvitys soveltuvista mittareista ja niiden käytöstä on tehty suositukset.</p> <p>Valtakunnallisten neuvolapalveluja ja kouluterveydenhuolto koskevien selvitysten/THL tulokset vuosina 2020–2025 palveluissa käytetyistä työmenetelmistä.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>ACEs-mittareista ja niiden soveltuvuudesta alle kouluikäisten lasten vanhempien haitallisten kokemusten kartoittamiseen on meneillään väitöskirjatutkimus (Folkhälsan ja Turun yliopisto).</p> <p>Helsingin ja Turun yliopistot: Eri tutkimushankkeissa esim. Voimaperheet/UTU on käytössä sosioemotionaalisten taitojen arviointiin tarkoitettuja mittareita ja tutkimustuloksia näistä tullaan saamaan lähivuosina.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 7, tp 2.</p> <p>Tehdään selvitys vuosina 2020–2025 yliopistojen, ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutusten sisällöistä ja tarpeesta koskien varhaiskasvatuksen opettajia ja sosiaalihuollon toimijoiden sosioemotionaalisten taitojen tunnistamiseen ja systemaattiseen vahvistamiseen liittyvistä opinnoista (OKM).</p>	<p>OKM</p> <p>OPH</p> <p>STM</p> <p>THL</p> <p>Korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Selvitys täydennyskoulutusten sisällöistä ja tarpeista on tehty vuoteen 2026 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>OPH: Vuonna 2017 Opetushallitus teetti selvityksen lasten sosiaalisten taitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten perus- ja jatkokoulutuksessa tarvitaan sosioemotionaalisten taitojen tunnistamiseen ja vahvistamiseen liittyvää koulutusta. Koulutuksen tulisi tukea myös varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutosta eli tulisi kohdistua sekä erityistä tukea tarvitseviin lapsiin ja myös koko varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittämiseen. (Määttä ym. 2017).</p> <p>Suunnitelma toimenpiteen toimeenpanosta eri vastuutahojen osalta on tarkentumassa myöhemmin.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Luku 7, tp 3. Sisällytetään velvoite lapsen ikä- ja kehitystaso huomioivasta seksuaalikasvatuksesta kansallisiin ohjeisiin (Vasu-perusteet ja esi- ja perusopetuksen OPS-perusteet) huomioiden erityisesti nk. erityisen haavoittuvat ryhmät.	OPH OKM	Vuoteen 2026 mennessä	Vuoteen 2026 mennessä Vasu-perusteissa ja esi- ja perusopetuksen OPS-perusteissa on sisällytetty nimetyinä yksilöitynä veloitteena lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiva seksuaalikasvatus.

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OPH: Kaksivuotisen esiopetuksen perusteet julkaistiin helmikuussa 2021 ja ne otetaan käyttöön kokeiluvaiheen alkaessa elokuussa 2021. Perusteissa otetaan huomioon kokeilussa mukana olevat aiempaa pienemmät, 5-vuotiaat lapset. Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista, jonka tavoitteisiin on kirjattu seuraava sisältö s. 43: ”Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.” (OPH 2021).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) sisältävät seksuaalikasvatukseen liittyvät tavoitteet vuosiluokilla 1-9. Pienten oppilaiden osalta, joille terveystietoa opetetaan integroituneena ympäristöoppiin, opetussuunnitelmien perusteet eivät ole tähän mennessä sisältäneet esimerkiksi seksuaalikasvatusta yksilöitynä nimetyinä veloitteena. Tältä osin OPS-perusteisiin tarvittaisiin muutos seuraavalla päivityskierroksella.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 7, tp 4.</p> <p>Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen henkilöstön tietoja ja taitoja ikätasoisesta turvataito- ja seksuaalikasvatuksesta lisätään täydennyskoulutuksen avulla. Huomioidaan erityisesti nk. haavoittuvassa asemassa ja riskiryhmissä olevien lasten ja nuorten erityistarpeet.</p>	<p>OPH</p> <p>Korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset</p> <p>Ammattiliitot</p> <p>Järjestöt, esim. Aseman Lapset ry, Väestöliitto ja Folkhälsan</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen henkilöstölle on järjestetty täydennyskoulutusta ikätasoisesta turvataito- ja seksuaalikasvatuksesta vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OPH: Opetushallituksen opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutus valtionavustuksen kohdentuminen. Vuoden 2020 haun yksi teemoista oli ”Seksuaali- ja tasa-arvokasvatus”:

- Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutukseen osoitettua valtionavustusta jaetaan sellaisten koulutusten järjestämiseen, joilla tarjotaan osallistujille ajantasaista ja tutkimusperustaista tietoa seksuaali- ja tasa-arvokasvatuksen perusteista, päämääristä ja toimintamalleista.
- Koulutusten avulla kehitetään kasvatus- ja opetusyhteisöistä jokaiseen yksilöön sensitiivisesti ja tasa-arvoisesti suhtautuvia ja erilaisuutta arvostavia toimintaympäristöjä.

OM ja OPH: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan 2020–2025 (Ruuskanen 2020) on kirjattu toimenpide 4: ”Levitetään ja tuetaan olemassa olevien opetusmateriaalien käyttöönottoa perusopetuksessa ja lukioissa turvallisesta seurustelusta ja tunneja turvataidoista.” Vuodelle 2021 ohjelmassa on varattu OPH koordinoimana toteutettaville toimille yhteensä 4000€. Toimeenpanoa seurataan verkkoon kootun materiaalin ja latausten määrän seurannalla ja arvioimalla mahdolliseen koulutus-tilaisuuteen osallistuneiden määrää ja palautekyselyyn vastausten sisältöjä.

Toteutetaan kampanja nuoriin naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä. Näkökulmana on sivustakatsojien rooli, eli kampanjalla pyritään näyttämään, miten sivustakatsojat voivat puuttua häirintä- ja väkivaltilanteisiin ja toimia uhrin tukena.

Aseman Lapset ry:n tyttötyö -hanke 2019–2020: Järjestö pilotoi seksuaalikasvatusta osana Aseman Lapset ry:n ja yhteistyötahojen arkityötä. Työmenetelmiä mallinetaan. Projekti pyrkii tarjoamaan erityistä tukea tarvitseville nuorille mahdollisuuksia päästä helposti ja kynnyksettömästi osalliseksi. Tästä esimerkkinä valtaosan vapaa-ajastaan julkisessa tilassa viettävien tyttöjen avoin aika, jolloin turvalliset, aikuiset ammattilaiset mahdollistavat mm. seksuaalisuuden, turvataitojen sekä omien rajojen pohtimisen.

Väestöliitto ry: Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus (STEA) rahoittaa Helsingissä ja Riihimäellä 2019–21 toteutettavan kehittämishankkeen Keho, tunne ja turva, joka tuottaa malleja ja materiaaleja ammattilaisille yhdessä perheiden ja lasten kanssa.

Opetushallituksen myöntämällä rahoituksella koulutetaan vuosina 2019–2021 varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen ammattilaisia lasten kehotunnekasvatuksessa ja kiusaamisen ehkäisyssä eri puolilla maata. [Järjestö on tuottanut verkkomateriaaleja ammattilaisille työn tueksi](#) (Väestöliitto 2020).

STM, Väestöliitto ja THL: Vuonna 2015 julkaistussa [Seksuaalikasvatuksen tueksi – oppaassa](#) on käsitelty laajasti mm. psykoseksuaalista kehitystä, pedagogiikkaa, sukupuolen ja seksuaalikehityksen moninaisuutta, seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa (Bildjuschkin 2015).

Folkhälsan: Snippeli snopp on seksuaalikasvatusmateriaali opettajille ja vanhemmille perusopetuksen 1–6 -luokkalaisille (www.folkhalsan.fi/snippelisnopp), joka on saatavana suomeksi ja ruotsiksi.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 7, tp 5.</p> <p>Tehdään selvitys lapsille ja nuorille vapaaehtoista kaveri-/tukihenkilötoimintaa järjestävien toimijoiden turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä.</p>	<p>THL</p> <p>Kunnat</p> <p>Järjestöt</p> <p>STM</p> <p>Toimenpidettä tukevat:</p> <p>OmaKamu ry</p> <p>Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry</p> <p>Harjulan Setlementti ry Hämeen Setlementti ry Yhteiset Lapsemme ry Vantaan kaupungin tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta</p> <p>Helsingin kaupungin lasten ja nuorten tukihenkilötoiminta</p> <p>Pelastakaa Lapset ry</p> <p>Mannerheimin Lastensuojeluliitto</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Vuoteen 2023 mennessä on tehty selvitys lapsille ja nuorille vapaaehtoista kaveri/tukihenkilötoimintaa järjestävien toimijoiden turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä</p> <p>Vuoteen 2026 mennessä on luotu valtakunnalliset reunaehdot turvallisuudesta, joita edellytetään kaikkien tukihenkilö- ja aikuiskaveritoimintaa toteuttavien toimijoiden noudattavan toiminnassaan.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OmaKamu ry:

- järjestetään seminaari keväällä 2022, jonka aiheena on lapsen seksuaalisen ja muun turvallisuuden varmistaminen tukihenkilö- ja kaveritoiminnassa.
 - Vuoteen 2023 mennessä tehdään selvitys lapsille ja nuorille vapaaehtoista kaveri/tukihenkilötoimintaa järjestävien toimijoiden turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä sekä lisäkoulutuksen tarpeista
 - Vuoden 2022 selvitysten jälkeen ja niihin perustuen toteutetaan työntekijöille koulutukset seksuaaliväkivaltaa liittyvistä uhkatekijöistä ja ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä
 - Vuoden 2025 loppuun mennessä on luotu valtakunnallinen standardi, jota edellytetään kaikkien tukihenkilö- ja aikuiskaveritoimintaa toteuttavien toimijoiden noudattavan turvallisen toiminnan varmistamiseksi.
-

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapset, nuoret ja väkivaltainen ekstremismi (Luku 14.5, Nyström ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 14.5, tp 1.	SM	Vuosina 2020–2025	Verkkokoulutuksen saatavuus, laatu ja koulutuksen suorittaneiden määrä eri ammattiryhmille vuoteen 2026 mennessä.
<u>Ennaltaehkäisy:</u> Lisätään lasten ja nuorten kanssa toimivien viranomaisten, ammattilaisten ja vapaaehtoistyöntekijöiden kykyä ennaltaehkäistä väkivaltaista radikalisoitumista koulutuksen avulla.	OKM POHA STM THL		Koulutettujen opetustoimen, nuorisotyön sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten määrä vuoteen 2026 mennessä.
Suunnitellaan väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista koskevaa koulutusmateriaalia ja koulutusta opetustoimen, nuorisotyön sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille.	OPH Järjestöt, esim. Pelastakaa Lapset ry ja Suomen UNICEF Kunnat		Koulutus eri sektoreilla on yhdensuuntaista ja toisiaan tukevaa, koska eri alojen ammattilaisten yhteistyö on onnistuneen toiminnan peruste.
Lisätään tietoisuutta ja osaamista lasten ja nuorten osallisuuden huomioimisesta.			
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
SM ja POHA: Ankkuri-toiminnan kehittäminen. SM on asettanut kesäkuussa 2020 Ankkuritoiminnan ohjausryhmän, jossa on edustajat SM (pj), STM, OM, OKM, POHA, THL, OPH, Polamk, Suomen Kuntaliitto, Ankkurit (Helsinki, Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi, Häme). Ohjausryhmä on asettanut alatyöryhmän kokoamaan seurattavia mittareita ja tunnuslukuja ja suunnittelemaan raportointijärjestelmää.			
OKM: Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2020–2023 Osallisuuden osaamiskeskusta voi hyödyntää luvun 14.5. tp 1 osallisuustyössä.			
THL: Valtion palvelut -osaston Erityispalvelut -yksikkö vastaa THL:ssa väkivaltaista radikalisoitumisen ja extremismia koskevasta käytännön työstä ml. lastensuojelutyö.			

OPH: Toteutettu kansallisen toimenpideohjelman mukaiset toimet: [Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisytoimenpideohjelma 2019–2023](#) (SM 2020)

Laaditut oppaat:

- Resilienssiä rakentamassa - demokratiakasvatuksen tueksi (OPH 2020a). Julkaisu on saatavilla [OPH:n verkkosivuilta](#) kolmella kielellä.
- Rakentavaa vuorovaikutusta. Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismen ennaltaehkäisyyn (OPH 2017a) sisältää myös suomennettuna UNESCO:n oppaan (2016) [A Teachers Guide on the Prevention of Violent Extremism](#)
- Kiistanalaisia aiheita opettamassa. Kiistanalaisten aiheitten opettaminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen keinoin (OPH 2017b), julkaisu pohjautuu opettajien koulutuspakettiin Elämää kiistojen keskellä, suomennos alkuperäisjulkaisusta Euroopan neuvoston luvalla.
- Kiistoja hallinnoimassa. Strategian kehittäminen kiistojen ja kiistanalaisten aiheiden käsittelemiseksi kouluissa (OPH 2017c, suomennos alkuperäisjulkaisusta Euroopan neuvoston luvalla).

Laaditut esitteet:

- Varhaiskasvatus: [Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa](#) (OPH 2019)
- Yleissivistävä koulutus: [Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy kouluissa ja oppilaitoksissa](#) (OPH 2018b)
- Ammatillinen koulutus: [Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisy ammatillisessa koulutuksessa](#) (OPH 2020b)

Koulutus ja muu OPH:n työ:

- Resilienssi-oppaan julkistamistilaisuuden yhteydessä vuonna 2020 OPH järjesti lapsia ja nuoria kuulevan työapajan, johon osallistui opiskelijajärjestöjen lisäksi myös perusopetuksen oppilaita opettajineen.
 - [OPH:n verkkosivuilla olevaa tietoa ja materiaaleja](#) kouluille ekstremismin ehkäisyyn (OPH 2021c) ja Ankkuritoimintaan liittyen levitetään oppilaitoksille. Sivusto on osa aihekokonaisuutta [Demokratia, ihmisoikeudet ja osallisuus](#) (OPH 2021d).
 - Väkivaltaisesta äärioikeistosta järjestettiin pyöreän pöydän keskustelu nuorten, opettajien ja nuorisotyöntekijöitten kanssa ja lisäksi koulujen PVE-verkostolle pidetty Daniel Sallamaan etäluento, joka oli avoin myös OPH:n henkilöstölle.
-

-
- Antisemitismin tunnistamista on edistetty kääntämällä suomeksi OSCEODIHR opas ”Addressing Anti-Semitism in Schools, Training Curriculum for Secondary Education Teachers”.
 - Opetussuunnitelmien täytäntöönpanon tueksi katsomusaineisiin tuotettiin kaksi julkaisua otsikolla: Kieli-, katsomus- ja kulttuuritietoisuudesta katsomusaineiden opetuksessa.
 - Lukuliike tukee nuorten ja aikuisten lukutaitoa ja toimii yhteistyössä Uudet lukutaidot -ohjelman kanssa, jossa on fokuksena mediataitojen ja kriittisen lukutaidon kehittäminen.
 - Opetushallituksen asiantuntijat osallistuvat RAN-koulutuksiin ja kokouksiin saaden kansainvälistä lisätietoa aiheesta välitettäväksi eteenpäin koulujen toimijoille
 - OPH on mukana Resilienssi ja väkivaltaistuneet asenteet opetustoimessa –asiantuntijaverkostossa kuten myös pohjoismaisessa DIS-verkostossa, EPAN-verkostossa, sekä GENE-järjestössä.

Pelastakaa Lapset ry: OKM:n rahoittaman [RadicalWeb-hankkeen](#) (2018–2021) tarkoituksena on tunnistaa ja ehkäistä verkkoympäristöissä ilmenevää nuorten hyvinvointia ja oikeuksia uhkaavaa ääriajattelua ja väkivaltaista radikalisoitumista (Pelastakaa Lapset 2021a). Hanke järjesti syksyllä 2020 nuorisotyöntekijöille ja muille ammattilaisille suunnattuja valtakunnallisia koulutuksia (10 koulutusta ja 15 syventävää työpajaa). Vuonna 2020 ammattilaisille rakennettiin lähikoulutusten tueksi myös verkkokoulutus, ja lisäksi hanke tuottaa ammattilaisille koulutusvideoita. Koulutukset tarjoavat osallistujille ajantasaista ja tutkimusperusteista tietoa ilmiöstä sekä puheeksi ottamisen menetelmiä.

Hankkeessa julkaistaan myös kaksi verkkotutkimukseen perustuvaa raporttia, jotka tukevat koulutuksia ja vahvistavat nuorten hyvinvointia ja oikeuksia uhkaavan ääriajattelun vastaisen työn tietopohjaa.

Helsingin yliopisto: Helsingin yliopisto koordinoi [Resilienssi ja väkivaltaistuneet asenteet opetustoimessa -asiantuntijaverkoston](#) (Helsingin yliopisto 2021). Radikaaliksi kasvamassa? -projektin ja yliopiston sekä Pelastakaa Lapset ry:n asiantuntijoiden kanssa järjestettiin syksyllä 2020 kaksipäiväisen koulutus radikalisoitumisesta ja sen ennaltaehkäisystä kasvattajille, nuorisotyöntekijöille ja poliiseille. Koulutus oli SM rahoittama ja toteutettiin osana kansallista väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmia.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.5, tp 2.</p> <p>Vahvistetaan eri ammattilaisten aktiivista ja moniammatillisen yhteistyötä väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemiseksi.</p>	<p>SM/erityisesti poliisi</p> <p>Kunnat (hyvinvointialueet)</p> <p>THL</p> <p>OKM</p> <p>STM</p> <p>OPH</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Toimivien Ankkuritiimien määrän kasvu vuoteen 2026 mennessä sekä näissä toimivien eri ammattiryhmiä edustavien osuus.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

SM ja POHA: Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin kansallisen yhteistyöryhmän laatiman vuoden 2020 toimintaa ja siitä laadittua omaa toimenpideohjelmaa (2019–2023) arvioivan raportin mukaan ennalta ehkäisevä työ on edennyt hyvin koronapandemiasta huolimatta. Mm. tiedonvaihtoon ja koulutukseen on käytetty aiempaa aktiivisemmin digitaalisia kanavia ja eri aineistoja on laadittu digitaalisena. Toimenpiteitä on tarkasteltu viranomaisten (poliisin, opetustoimen, ja sosiaali- ja terveystoimen ja vankiloiden) näkökulmasta ja se sisältää myös tietoja siitä, miten järjestöt ovat osallistuneet toimintaan. Suomi on ainoa maa Euroopassa, joka laatii vuosittaisen julkisen raportin tilanteesta. (SM 2021.)

SM, STM, OKM ja OM: Monialaista Ankkurityötä tekevissä ryhmissä voivat olla mukana poliisi, sosiaalityöntekijä, terveydenhuollon ammattilainen (usein psykiatrinen sairaanhoitaja), opetustoimi ja nuorisotyöntekijä. VN Teas-hankkeista julkaistussa haussa vuonna 2020 yhtenä teemana oli Ankkuritoiminnan vaikuttavuuden arviointi, johon on ollut ajanjaksolle 2/2021-1/2022 käytettävissä yhteensä enintään 110 000€. Hankkeen rahoituksella tehtävän vaikuttavuusarvioinnin tavoitteena on saada tietoa siitä, miten Ankkuritoiminta vaikuttaa asiakkaana olevan lapsen tai nuoren tilanteeseen ja mitkä ovat keskeiset lopputulokseen vaikuttavat tekijät. Ankkuritoimintaa arvioidaan sekä lapsen tai nuoren elämäntilanteen huomioiden myös perhetilanne että Ankkuritoiminnan toteuttamisen näkökulmasta suhteessa Ankkurikäsikirjassa (Moilanen ym. 2019) kuvattuun ankkuriprosessiin.(VN 2020b.)

Vantaan kaupunki: Opiskeluhuollon yksikössä on valmisteltu yhteistyössä poliisin kanssa ohjeistusta henkilökunnalle, kuinka toimia, kun herää huoli oppilaan mahdollisesta radikalisoitumisesta.

OPH: Opetustoimi on mukana Ankkuri-toiminnassa ja toiminta määritelty [Ankkuri-käsikirjassa](#) (SM 2019).

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.5, tp 3.</p> <p><u>Keskittetty erityisosaaminen extremismistä:</u> Hyvin vaativaa erityisosaamista keskitetään yhteistyöalueilla.</p>	<p>OT-keskukset/yhteistyöalueet ja tulevat hyvinvointialueet</p> <p>THL</p> <p>STM</p>	<p>Vuoteen 2026 mennessä</p>	<p>Erytisosaamista vaativat palvelut järjestetään lapsen tai nuoren lähellä perus- ja erityistason palveluissa erityisammattilaisten tuella vuoteen 2026 mennessä.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025</p> <p>STM ja muut vastuutahot: OT-keskuksia pilotoidaan parhaillaan jo kolmella Erva-alueella sekä Barnahus-työn osalta kaikilla viidellä erva-alueella.</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.5. tp 4.</p> <p>Lisätään väkivaltaisen ekstremismiin liittyvää tutkimusta ja kehitetään tutkimukseen perustuvia toimintamalleja.</p>	<p>Korkeakoulut: Yliopistot ja Polamk</p> <p>STM</p> <p>SM</p> <p>THL</p> <p>OPH</p>		<p>Vuosina 2020–2025 on tuotettu ja tehty tutkimus- ja selvitystyö ilmiöön liittyen.</p>
<p>Toimeenpano vuosina 2020–2025 (eri tahot kirjaavat kommenttikierroksella eri vuosina tehtäviä toimiaan tähän)</p> <p>OPH: Helsingin yliopiston Saija Benjamin ja Katja Vallinkoski yhdessä tutkimusryhmänsä kanssa ovat kehittäneet REDI-toimintamallin (ks. Benjamin & Vallinkoski 2021), jota noudatetaan myös opetustoimen ennaltaehkäisevässä työssä. Ks. lisätietoa myös Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2019–2023: Periaatepäätös 19.12.2019 (SM 2020).</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa ja siihen liittyvä hyväksikäyttö (Luku 14.2, Kervinen ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 14.2, tp 1.</p> <p>Laaditaan ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, johon sisällytetään toimenpiteet ja vastuutahot mm. lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja seurataan sen toteuttamista.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimintaohjelma tehdään kolmi-vuotiskaudeksi ja se uusitaan säännöllisesti. • Toimintaohjelman toteuttamista ja seuranta varten varataan tarvittavat resurssit ja ne merkitään toimintaohjelmaan selkeästi. 	<p>Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori ja Ihmiskaupan vastaista toimintaohjelmaa valmisteleva työryhmä</p> <p>THL</p>	<p>Vuosina 2020–2021</p>	<p>Toimintaohjelma julkaistaan keväällä 2021 ja sen toimeenpano jatkuu vuoden 2023 loppuun.</p>
Toimeenpano vuosina 2020–2025			
<p>OM: Marinin hallitusohjelmassa on sovittu useista keinoista, joilla parannetaan ihmiskaupan uhrien asemaa ja tehostetaan rikosvastuun toteutumista. Lisäksi oikeusministeriö asetti poikkihallinnollisen ohjausryhmän ja päätti Ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman valmistelusta vuonna 2020. Toimintaohjelma julkaistiin keväällä 2021 ja sen toimeenpano jatkuu vuoden 2023 loppuun. Toimenpiteillä on vastuutahot ja rahoitus. Myös lapsiin kohdistuva ihmiskauppa on otettu valmistelussa huomioon. Toimintaohjelmaa valmistelleet työ- ja ohjausryhmä tulevat seuraamaan ohjelman toimeenpanoa. (Roth & Luhtasaari 2021.)</p>			

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.2, tp 2.</p> <p>Saatetaan valmiiksi ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjaamissuunnitelma (National Referral Mechanism, NRM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Suunnitelmassa huomioidaan lapsiuhrien ja ihmiskaupan uhrien lasten erityistarpeet, kuten esimerkiksi annetaan selkeät askelmerkit, minne ja kehen ottaa yhteyttä ihmiskauppatapauksissa. 	<p>Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaatio yhdessä työryhmän kanssa</p> <p>Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä/Migri</p> <p>STM</p> <p>THL</p>	<p>Vuosina 2020–2024</p>	<p>NRM saatettu valmiiksi vuoteen 2025 mennessä.</p> <p>Alueellisen koordinaation vahvistamiseksi yhteistyöalueiden yhteyteen on palkattu yhteyshenkilöitä koordinoimaan ihmiskaupan vastaista auttamistyötä läheisessä yhteistyössä kuntien ja auttamisjärjestelmän kanssa, vastaten tiedon keruusta ja välittämisestä omalla alueellaan.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM: Ministeriö on asettanut vuosille 2020–2022 erillislakityöryhmän, joka tekee työtään tiiviissä yhteistyössä mm. toimintaohjelman toimeenpanoa seuraavan työ- ja ohjausryhmän kanssa. Lasten asemaa tarkastellaan myös ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön valmistelutyössä.

THL: Erityispalvelut -yksikkö edustaa THL:ää STM:n asettamassa ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädäntöryhmän työskentelyssä.

Kuntaliitto: Kuntaliitolta on nimetty edustajat STM:n koordinoimaan Ihmiskaupan uhreja koskevassa lainsäädäntöryhmään. Lisäksi Kuntaliitossa kokoontuu kuntien ihmiskaupan vastaisen työn verkosto, seuraava kokoontuminen pidetään keväällä 2021.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.2, tp 3.</p> <p>Varmistetaan ihmiskaupan lapsiuhrien ja ihmiskaupan uhrien lasten avunsaanti ja oikea-aikainen pääsy palveluihin, ml. mielenterveyspalvelut.</p>	<p>STM</p> <p>Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä/Migri</p> <p>THL</p> <p>Kuntaliitto</p> <p>Kunnat</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Marinin hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti "Laaditaan laki ihmiskaupan uhrien auttamisesta".</p> <p>Lainsäädännön valmistelussa arvioidaan sääntelyn vaikutuksia lapsiin. Turvataan lapsiuhrien ja ihmiskaupan uhrien lasten palveluiden saanti yksilöllisen palvelun tarpeen arvioinnin perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon periaatteita noudattaen.</p> <p>Toimenpiteen toimeenpanoa seurataan ja varmistetaan mahdollisuuksien mukaan ihmiskaupan lapsiuhrien pääsy palveluihin, ml. mielenterveyspalvelut vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM: Ministeriö on asettanut erillislakityöryhmän, jossa eri toimijoiden kanssa tarkastellaan myös avunsaantia ja palveluiden tarpeisiin vastaamista. Lasten asemaa ja uhreille annettavaa apua ja tukea on sisällytetty myös auttamista koskevan lainsäädännön valmistelutyöhön.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Migri: Auttamisjärjestelmä osallistuu STM:n ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädäntöryhmän työskentelyyn vuosina 2020–2022. Auttamisjärjestelmä tuottaa osana työryhmätyöskentelyä tietoa lapsierityisistä kysymyksistä lainsäädännön valmistelun käyttöön ja pyrkii osaltaan varmistamaan, että lainsäädännön valmistelussa huomioidaan sääntelyn vaikutukset lapsiuhrien ja uhrien lasten avun saantiin.

Auttamisjärjestelmä toteuttaa osaltaan 2020–2023 valtioneuvoston ihmiskaupan vastaiseen toimintaohjelmaan sisällytettyjä toimenpiteitä niiden toimenpiteiden osalta, joiden toimeenpanosta auttamisjärjestelmä yhtenä vastuutahona vastaa. Auttamisjärjestelmä huomioi näiden toimenpiteiden toimeenpanossa myös lapsierityiset kysymykset tarkoituksenmukaisilta osin kuten esimerkiksi eri toimijoiden koulutuksissa. Auttamisjärjestelmä pyrkii kartoittamaan lapsiuhrien tunnistamisen ja auttamisen kannalta tärkeitä yhteistyötahoja ja rakentamaan uusia yhteistyöverkostoja sekä antamaan tietoa ja koulutusta.

THL: Erityispalvelut -yksikkö edustaa THL:ää STM:n asettamassa ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädäntöryhmän työskentelyssä. Erityispalvelut-yksikkö toteuttaa vuosina 2020–2021 STM:n toimeksiannolla ihmiskaupan uhrien turvallista ja tuettua asumista koskevan selvitystyön. Yksikössä toimii myös lastensuojelun osaamiskeskittymä, joka vastaa lastensuojelun palveluiden ja järjestelmän kehittämisestä sekä monitieteisestä tutkimusyhteistyöstä.

Universaaleja peruspalveluita (neuvolapalvelut, kouluterveydenhuolto, opiskeluhoito) koskevasta työstä vastaa Hyvinvointivaikuttajat-osaston Tiedolla johtaminen ja vertaiskehittäminen -yksikön -tiimin Palvelujärjestelmän kehittäminen asiantuntijat. THL:n asiantuntijat ja käytännön työtä tekevät ovat yhteistyössä monialaisesti esimerkiksi opiskeluhoiton toimijoiden ja Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kanssa, jos herää huoli lapsen, nuoren tai asiakasperheen tilanteesta ihmiskauppaan liittyen.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.2, tp 4.</p> <p>Kerätään saatavilla olevista tietolähteistä: kunnilta, auttamisjärjestelmästä ja uhreja auttavista järjestöistä (ns. Neliapila-järjestöt) luvut epäillyistä ja ensivaiheessa tunnistetuista ihmiskaupan lapsiuhreista, ihmiskaupan uhrien apua saavista lapsista ja ihmiskaupan muodoista, jonka uhriksi lapset ovat joutuneet.</p> <p>Kehitetään lisäksi rikosoikeusjärjestelmän tilastointia ihmiskaupan uhriksi joutuneista lapsista ja nuorista. Tilastoidaan jatkossa poliisin tietoon tulleet rikokset, syyttäjälle edenneet ja rangaistukset rikoksen uhriksi joutuneen iän ja sukupuolen mukaan. Koostetaan näistä tiedoista analyysiin perustuva vuosittainen raportti.</p>	<p>Tilastokeskus yhteistyössä ihmiskaupan vastaisen työn koordinaation ja muiden toimivaltaisten ministeriöiden ja muiden organisaatioiden kanssa.</p>	<p>Vuosina 2021–2025</p>	<p>Kuntien tietoon tulleiden epäiltyjen ja ensivaiheessa tunnistettujen alle 18-vuotiaiden ihmiskaupan uhrien määrät ihmiskaupan muodon ja sukupuolen mukaan 2020–2025 (mikäli tietoa on saatavilla).</p> <p>Auttamisjärjestelmään esitettyjen ja otettujen alle 18-vuotiaiden lasten määrät ihmiskaupan muodon ja sukupuolen mukaan vuosina 2020–2025.</p> <p>Neliapila-järjestöjen tietoon tulleiden epäiltyjen ja ensivaiheessa tunnistettujen alle 18-vuotiaiden ihmiskaupan uhrien määrät ihmiskaupan muodon ja sukupuolen mukaan vuosina 2020–2025.</p> <p>Poliisin tietoon tulleiden, syyttäjälle edenneiden ja rangaistukseen johtaneiden ihmiskaupan uhriksi joutuneiden alle 18-vuotiaiden määrät iän ja sukupuolen mukaan vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

Tilastokeskus: Ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman käytännön toteutus on vasta suunnitteluasteella ja Tilastokeskuksen rooli ja vastuut on vielä tarkemmin sopimatta. Nykyresursseilla Tilastokeskuksella ei ole mahdollista toteuttaa tilastollista tiedonkeruuta, analyysiin perustuvaa vuosittaista raporttia tai toimia vastuutahona niiden toteuttamisessa. Tilastokeskus on kuitenkin resurssiensa puitteissa mukana tukemassa tärkeää aihealueen tilastoinnin ja tiedonkeruun kehittämistä sekä viranomaisten ja järjestöjen välistä yhteistyötä.

Ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman puitteissa Tilastokeskus on sitoutunut keräämään tietoja ja toimimaan koordinaattorina lähinnä kansainvälisissä kyselyissä valmiiden raporttipohjien osalta. Tietojen kerääminen on aina kyselykohtaista, eikä kyseessä ole varsinaista tiedon tuottamista. Rikostilastojen osalta Tilastokeskuksella ei ole omaa ilmiötä koskevaa tiedonkeruuta, vaan saamamme tiedot perustuvat kahteen hallinnolliseen lähteeseen Poliisiasian järjestelmään (PATJA) oikeusministeriön Rikostuomiosovellusjärjestelmään (RITU).

Rikostilastojen kehittämisen osalta tulisi ottaa huomioon, että tilastotietoja on mahdollista tuottaa vain, jos tiedot on kerätty ja tallennettu (rakenteisessa muodossa) ensisijaisesti viranomaisjärjestelmiin (PATJA ja RITU). Tällä hetkellä esimerkiksi hyväksikäytön muodon erittelyjä ei näihin järjestelmiin tallenneta, eikä niistä näin ollen saada myöskään tilastotietoa. Samoin tuomioiden osalta uhreista ei ole saatavilla tilastotietoa ilman merkittävää lisäkustannusta.

Koska viranomaisjärjestelmät ovat lähivuosina uudistumassa (RITU->AIPA 2021, PATJA-> VITJA 2023), tulisi kehittämistyöhön panostaa puuttuvien tietojen osalta eritoten tulevien järjestelmien osalta. Tilastokeskus tuo kehittämistarpeet ilmi omista yhteistyötapaamisissa. Painoarvon lisäämiseksi nämä tarpeet tulisi kuitenkin tuoda ilmi erityisesti Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelman tai mahdollisesti ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattorin toimesta.

Vaikka ilmiö on vakava ja on ensiarvoisen tärkeää, että sen torjumista kehitetään, niin rikostilastojen osalta ihmiskauppa ilmiönä on määrällisesti vähäinen ja tuomiotietojen osalta hyvinkin marginaalinen. Tuomiolle päättyy keskimäärin kolme henkilöä vuosittain. Ilmiö on kuitenkin hyvä pitää mielessä, koska esim. uhrin tietojen osalta tietosuojakysymykset tulevat nopeasti vastaan.

HEUNI ja OM: Yksi painopistealue ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman laatimisessa on tiedonkeruu, tilastointi ja koulutus. HEUNI koordinoi asiaan liittyvän työpanjan syksyllä 2020. Toimintaohjelma julkaistiin toukokuussa 2021 ja on voimassa ainakin nykyisen hallituskauden loppuun saakka.

SM ja POHA: SM:n ja Poliisihallituksen tulossopimuksessa on sovittu seurattavaksi poliisin selvittämien ja paljastamien ihmiskaupparikosten lukumäärää. Ihmiskaupparikosten hyödyntävä ihmiskaupparyhmä on perustettu ja erityisosaaminen on varmistettu.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.2, tp 5.</p> <p>Sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetusalan ammattilaisten, kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden, koulu-terveydenhoitajien ja -kuraattorien, opiskeluhuollon psykologien, opetushenkilöstön, poliisin ja syyttäjien tietoisuuden lisääminen lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä hyväksikäytöstä sekä lapsen edun ja tarpeiden arvioinnista.</p> <p>Ihmiskaupan tunnistaminen parantuu.</p>	<p>Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori ja Ihmiskaupan vastaista toimintaohjelmaa valmisteleva työryhmä</p> <p>Kuntaliitto</p> <p>Kunnat</p> <p>VKST</p> <p>OKM</p> <p>OPH</p> <p>STM</p> <p>THL</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opiskeluhuollon ja lisäksi alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottokustusten palveluissa tunnistetaan paremmin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa hyväksikäyttöä kokonaisvaltaisesti ml. ihmiskauppa ja siihen liittyvä dynamiikka.</p> <p>Ihmiskauppa-opintokokonaisuuksien määrät toimenpiteessä mainittujen alojen täydennysopinnoissa eri aloittain vuosina 2020–2025.</p> <p>Ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä hyväksikäytöstä koulutettujen toimenpiteessä mainittujen ammattilaisten määrät eri ammattiryhmittäin vuosina 2020–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

THL Barnahus-hanke: Huomioidaan ihmiskauppa-ilmiö osana hankkeen tekemää työtä, vuoden 2021 julkaistussa Barnahus-verkkokoulussa asia on jo nostettu esiin (podcast aiheesta) ja jatkokoulutuksissa vuosina 2021–2022 asia huomioidaan.

OM: Ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman valmistelussa on nostettu esiin lasten ja nuorten kanssa työtä tekevien ammattilaisten koulutustarpeet. Toimintaohjelman toimenpide 21: ”Sisällytetään lasten ja nuorten kanssa työtä tekevien ammattilaisten täydennyskoulutukseen tietoa ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä hyväksikäytöstä.” Vastuutahot: OKM, OPH, THL ml. Barnahus-hanke. Aikataulu: toimeenpano vuosina 2021–2023. (Roth & Luhtasaari 2021).

Kuntaliitto: Tietoisuutta ihmiskauppa-ilmiöstä lisätään esim. Kuntaliiton uutiskirjeiden välityksellä ja verkostotyön kautta.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 14.5, tp 6.</p> <p>Lasten ja perheiden tietoisuuden lisääminen lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä hyväksikäytöstä.</p>	<p>THL</p> <p>OPH</p> <p>STM</p> <p>Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori ja Ihmiskaupan vastaista toimintaohjelmaa valmisteleva työryhmä</p> <p>Järjestöt, esim. Väestöliitto</p>	<p>Vuosina 2020–2025</p>	<p>Lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta on sisältöjä perusopetuksen ja toisen asteen opetusmateriaaleissa eri oppiaineissa ja teema on huomioitu mahdollisuuksien mukaan opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden sisällöissä vuoteen 2026 mennessä.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

STM ja järjestöt: Toimenpiteen 6 toimeenpanossa on tärkeää varmistaa, että myös tietoa perheille, lapsille ja nuorille auttavista tahoista tarjotaan muun tiedonvälityksen lisäksi. Kun puhutaan lapsille ja nuorille, tieto kohdennettuna nimenomaan ihmiskaupasta on hyvä olla osana erityyppisestä väkivallasta ja omien rajojen tunnistamisesta tehtävää valistusta.

OM: Lasten ja perheiden tietoisuuden lisääminen tapahtuu ammattilaisten koulutuksen kautta. Toukokuussa 2021 julkaistun Ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman valmistelussa on nostettu esiin lasten ja nuorten kanssa työtä tekevien ammattilaisten koulutustarpeet. Ks. toimintaohjelman kirjaus toimenpide 21 ja edellinen tämän julkaisun taulukon luvun 14.5 toimenpide 5 (Roth & Luhtasaari 2021.)

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa (luku 11, Vaaranen-Valkonen & Laitinen 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
Luku 11, tp 1.	OPH	Vuosina 2020–2025	
Lasten ja nuorten parissa arjessa toimiville järjestetään täydennyskoulutusta lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta, seksuaalisesta riistosta ja seksuaaliväkivallasta digitaalisessa mediassa.	OKM ja Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI) Järjestöt, esim. Pelastakaa Lapset ry, MLL ja Suojellaan Lapsia ry		Aiheesta järjestettyjen täydennyskoulutuskurssien määrä esim. kasvatustieteen koulutusohjelma ja erityispedagogiikka, opiskeluhuollon toimijat vuosina 2020–2025.
Lisäksi kehitetään toimintatapoja, joilla lapsia ja nuoria ohjataan ja opetetaan toimimaan nykyistä tiedostavammin sosiaalisessa mediassa, ymmärtämään oikeuksiaan ja vaikutusmahdollisuuksiin houkuttelutilanteissa.	THL STM		Lapsiin ja nuoriin kohdistuviin seksuaalirikoksiin erikoistuneiden erityisasiantuntijoiden koulutukset vuosina 2020–2025.

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OPH: Opetushallitus jakoi keväällä 2019 avustuksia perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa työskentelevän opetushenkilöstön ja opiskeluhuollon palvelujen henkilöstön osaamisen vahvistamiseen ja täydennyskoulutukseen lapsiin ja nuoriin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Huomio on grooming-ilmiossa eli lasten ja nuorten houkuttelussa ja hyväksikäytössä, jota tapahtuu sosiaalisen median kanavissa.

OKM: Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2020–2023 digitaalisen osaamiskeskuksen puitteissa tehtäviä toimia:

- Tilannekuva- ja käsityö 2020–2021.
- Tiedon tuottaminen ja toimintamallien kehittäminen 2021–2023.

KAVI, Pelastakaa Lapset ry ja MLL: Vuodesta 2012 lähtien tehtyä Finnish Safer Internet Centre (FISIC) -toimintaa jatketaan. Hankkeen päätavoitteena on tukea lasten ja nuorten turvallista ja positiivista mediankäyttöä.

FISIC-toimintoihin kuuluu:

- tietoisuuden lisääminen (esim. koulutukset, verkkopalvelut, ilmaiset materiaalit, laajat kansalliset kampanjat kuten Mediataitoviikko ja Peliviikko)
- Helpline-palvelut (MLL:n auttavat puhelin- ja nettipalvelut lapsille, nuorille ja vanhemmille) sekä Hotline-palvelu (Nettivilje, vihjepalvelu, jonka avulla kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen internetissä olevasta, lapseen kohdistuvaan seksuaaliseen houkutteluun ja seksuaaliväkivaltaan liittyvästä laittomasta toiminnasta).

Suojellaan Lapsia ry: edistää lasten ja nuorten suojelua erilaisissa toimintaympäristöissä ml. digitaalinen media ja pitää ammatillisille koulutusta ja antaa ammatillista tukea. Vuosina 2021–2022 lasten digiturvataitoja vahvistetaan Turvallisesti digiliikenteessä –projektilla. Suomesta projektissa mukana useita toimijoita, mm. Traficom ja AVIt.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
<p>Luku 11, tp 2.</p> <p>Perusopetusikäiset lapset ja nuoret ovat saaneet koulutusta turvataidoista digitaalisessa mediassa valtion erityisavustusta saaneissa kunnissa. Koulutuksen myötä lapsilla ja nuorilla on perustason digiturvataidot, käsitys digitaalisen median riskeistä ja keinoja toimia turvallisesti verkossa. Kehitetyjä toimintatapoja voidaan hyödyntää muiden perusopetuksen järjestäjien toiminnassa valtakunnallisesti.</p> <p>Huomioidaan myös, että osa lapsista ja nuorista voi syyllistyä muihin kohdistuviin haitallisiin tekoihin. Koulutuksessa on hyvä olla sisältöjä myös siitä, miten itse toimii turvallisesti muita kohtaan.</p>	<p>OPH</p> <p>OKM ja KAVI</p> <p>Traficom</p> <p>THL</p> <p>POHA</p> <p>SM/poliisi</p> <p>Järjestöt</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2023</p>	<p>Koulutusten määrä ja sisällöt vuoteen 2023 mennessä (väliarviointi).</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025

OKM: Ministeriö myönsi joulukuussa 2019 avustuksia hankkeille, joissa kehitetään esi- ja perusopetukseen toimintatapoja, joilla lapsia ja nuoria ohjataan ja opetetaan toimimaan nykyistä tiedostavammin sosiaalisessa mediassa, ymmärtämään oikeuksiaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan houkuttelutilanteissa. Avustusta ovat saaneet opetuksen järjestäjät, joiden esittämät toimenpiteet ovat valtakunnallisesti hyödynnettävissä. Hankkeet ovat toiminnassa vuoteen 2022 saakka.

OPH ja KAVI: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (POPS 2014) sisältyy mm. seuraavia sisältöjä, joita paikallisissa suunnitelmissa pitää huomioida:

- ”Opetetaan tunnistamaan keskeiset turvallisuuteen liittyvät symbolit sekä suojaamaan yksityisyyttään ja henkilökohtaisia rajojaan” (Laaja-alainen osaaminen, itsensä huolehtiminen ja arjen taidot, s. 20)
- ”Oppilaita opastetaan käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa vastuullisesti, turvallisesti ja ergonomisesti” (Laaja-alainen osaaminen, TVT, s.21)
- ”Oppilas osaa kuvata tieto- ja viestintäteknologian vastuullista, turvallista ja ergonomista käyttöä” (oppimisen arviointi 6.lk lopussa, s. 271).

OKM, KAVI ja OPH: vuonna 2020 alkoi kansallinen Uudet lukutaidot -kehittämisohjelma OKMn rahoituksella osana Oikeus oppia -ohjelmaa. Kehittämisohjelmassa edistetään KAVIn koordinoiman osahankkeen kautta medialukutaitoa, tv-osaamista ja ohjelmoinin osaamista varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Osana kehittämisohjelmaa medialukutaidoille luodaan OPH:n koordinoimana varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen hyvän pedagogisen toiminnan kuvaukset sekä perusopetukseen vuosiluokka-kokonaisuuskohtaiset osaamisen kuvaukset. Kuvausten avulla tuetaan varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien perusteiden toimeenpanoa ml. turvataitojen opetus.

- OKMn avasi pilottirahoitushaut alkuvuodesta 2021. Ohjelman toimintakausi on 2020–2023.

Suojellaan Lapsia ry: Järjestö tarjoaa lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille koulutusta ja antaa ammatillista tukea. Vuosina 2021–2022 järjestö koordinoi 5–9-vuotiaiden lasten digiturvataitoja vahvistamiseen tähtäävää monikansallista Turvallisesti digiliikenteessä –projektia, jossa kansallisesti mukana useita toimijoita, mm. Traficom ja AVIt.

Toimenpide	Vastuutahot	Aikataulu toteutukselle	Seuranta ja mittarit
Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret (Luku 13.5 Telakivi ym. 2019/Väkivallaton lapsuus 2020–2025)			
<p>Luku 13.5, tp 1</p> <p>Luodaan koulutuspaketti seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta sekä sateenkaariperheistä lasten ja nuorten parissa toimivien ammattilaisten käyttöön (esim. koulu-terveydenhoitajat, kuraattorit ja muut opiskeluhuollon toimijat, lastensuojelun ammattilaiset).</p> <p>Koulutuksessa annetaan valmiudet tunnistaa nämä lapset ja nuoret sekä tietoa heidän hyvinvointiinsa vaikuttavista tekijöistä, väkivaltariskistä ja keinoista pienentää sitä.</p>	<p>OPH</p> <p>THL</p> <p>Korkeakoulut ja ammatillinen koulutus</p> <p>Järjestöt, esim. Seta ry</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2020–2022</p>	<p>Koulutuspaketti on luotu vuosina 2020–2022 ja koulutuspilotti on toteutunut vuosina 2023–2025.</p>
<p>Luku 13.5, tp 2</p> <p>Koulutuspaketti seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta sekä sateenkaariperheistä on luotu vuosina 2020–2022 ja koulutuspilotti on toteutunut vuosina 2023–2025.</p>	<p>OPH</p> <p>THL</p> <p>Korkeakoulut ja ammatillinen koulutus</p> <p>Järjestöt, esim. Seta ry</p> <p>STM</p>	<p>Vuosina 2023–2025</p>	<p>Koulutuspaketti on luotu vuosina 2020–2022 ja koulutuspilotti on toteutunut vuosina 2023–2025.</p>

Toimeenpano vuosina 2020–2025: luku 13.5. toimenpiteet 1 ja 2

OPH: Asiaan liittyen OPH:lla ei omia materiaaleja, vaan henkilöstöä ohjataan käyttämään Setan ja Rauhankasvatusinstituutin materiaaleja.

THL Barnahus-hanke, Seta ja Suomen Sateenkaaripoliisit ry: Maaliskuussa 2021 järjestettiin Sateenkaarinuoret, kohtaaminen ja väkivaltakokemukset –webinaari.

Seta ry: Järjestö osallistuu koulutuspaketin tuottamiseen ja koulutusten suunnitteluun ja toteuttamiseen, mikäli rahoitus varmistuu. Kokonaisuuksien luomisessa voidaan hyödyntää Setan olemassa olevia materiaaleja (esim. oppilashuolto-opas, nuorten videot) seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta.

STM, Väestöliitto ry ja THL: Vuonna 2015 julkaistussa Seksuaalikasvatuksen tueksi – oppaassa on käsitelty mm. psykoseksuaalista kehitystä, pedagogiikkaa, sukupuolen ja seksuaalikehityksen moninaisuutta, seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa (Bildjuschkin 2015).

Suomen Psykologiliitto: Psykologiliiton ammatillinen työryhmä on laatinut ohjeistuksen ja suosituksen seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen moninaisuudesta hyödynnettäväksi myös koulutuskäyttöön ([Psyli.fi](https://psyli.fi), [suositukset](#)). Lisäksi HUS Mielenterveystalon -verkkosivustolla on asiaan liittyen paljon tietoa.

7 Viestintäsuunnitelma

Elina Suontama, THL

Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019a) laatimiseen on osallistunut laaja joukko asiantuntijoita (81 kirjoittajaa). Työtä seuravassa ja arvioivassa ohjausryhmässä on edustus yhteensä neljästä ministeriöstä (STM, OKM, SM, TEM) ja 28 muusta organisaatiosta. Suunnitelma sisältää kaikkiaan 93 eri toimenpidettä, joista jokaiselle on määritelty toimeenpanon aikataulu ja vastuutahot. Toimenpidesuunnitelman viestintää tekevät siis monet organisaatiot ja ilmiöiden kirjo on laaja.

Jotta viestintä olisi mahdollisimman vaikuttavaa ja tukisi kansallisia tavoitteita ja toimenpiteiden toteutumista, on tarpeen sopia muutamista yhtenäisistä viestinnän linjauksista, jotka nivovat eri tahojen viestintää yhteen. Yhtenäisten, selkeiden viestintälinjausten avulla eri sidosryhmien on myös mahdollista seurata Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman toimeenpanoa.

Tämän viestintäsuunnitelman tarkoituksena on olla käytännönläheinen muistilistatoimenpidesuunnitelman viestinnän peruseriaatteista, ydinviesteistä, kohderyhmistä, työnjaosta, vaiheistuksesta, kanavista ja yhteisistä viestintämateriaaleista.

Viestinnän tavoitteet ja keskeisimmät sisällöt

- Pitää esillä lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn merkittävyyttä.
- Tukea suunnitelman 93 toimenpiteen toteutumista viestinnän keinoin.
- Lisätä vaikuttavuutta kiinnittämällä eri tahojen viestintä samaan kokonaisuuteen.
- Tarjota sidosryhmille keino seurata toimenpidesuunnitelman edistymistä.

Ydinviestit

Yleiset ydinviestit koko toimeenpidesuunnitelman toimeenpanoa koskien:

- Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus väkivallattomaan lapsuuteen ja nuoruuteen. Kaikkea lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voidaan ja pitää ehkäistä.
- Lapsi ja nuori voi selvitä vaikeastakin tilanteesta hyvään elämään, jos aikuiset kantavat vastuunsa ja tukevat (myönteisyys).

Taustalla YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 vuodelta 2011.

Toimeenpanosuunnitelman ydinviestit eri luvuissa

- **Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku** luku 2: Lapsiin kohdistuva väkivalta vähenee, jos eri viranomaiset tekevät yhteistyötä.
- **Säädökset, sopimukset, osallisuus ja tietopohjan kehittäminen** luku 3: Lapsiin kohdistuva väkivalta voi loppua vain, jos lainsäädäntö tukee sitä ja säädökset toimeenpannaan.
- **Lähisuhdeväkivalta perheessä** luku 4: Vanhemmuutta tukemalla suojellaan lapsia.
- **Seksuaaliväkivalta** luku 5: Varhainen seksuaalikasvatus ja turvataitokasvatus suojaavat lasta. Seksuaaliväkivallan haittoja voidaan vähentää, jos sen uhrit saavat tehokasta, laadukasta ja yhdenvertaista apua.
- **Väkivallan ehkäisy ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa ympäristöissä** luku 6: Aikuisten tehtävä ja velvollisuus on taata lapsen turvallisuus kaikissa ympäristöissä.

Viestinnän vastuut ja aikataulu

- THL:n asettama Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmä on hyväksynyt viestintäsuunnitelman ja vastaa viestinnän linjauksista.
- THL koordinoi Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -toimeenpidesuunnitelman toteuttamista ja sen sisällön viestintää osana toimeenpanoa.
- Käytännön viestintää suunnitellaan yhdessä ohjausryhmän ja toimeenpidesuunnitelman viestintäverkoston kanssa.
- Kullekin toimenpiteelle määritellyt vastuorganisaatiot vastaavat ensisijaisesti kyseiseen toimenpiteeseen liittyvästä viestinnästä, THL tukee viestintää tarvittaessa.
- THL tuottaa viestintämateriaalia yhteiseen käyttöön.
- Kaikkia toimeenpidesuunnitelmaan liittyviä organisaatioita kannustetaan viestimään yhteisistä teemoista ja kansallisesti sovitusta toimintalinjauksista aktiivisesti omissa kanavissaan ja kytkemään viestit Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -kokonaisuuteen.

Viestinnän aikataulu

Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman toteuttaminen on kohdennettu vuosille 2020–2025. Aiheiden kirjo on laaja ja aikajänne monivuotinen. Siksi sekä toimeenpano että siihen kuuluva viestintä vaatii suunnitelmallisuutta ja vaihteistusta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmä tekee linjauksen toimenpidesuunnitelman kokonaisuuden viestinnän painopisteistä vuosittain. THL koordinoi viestintäkalenteria ja kutsuu viestintäverkoston koolle yhteisiä tilannekatsauksia varten.

Viestinnän kanavat ja yhteiset materiaalit

- [Toimenpidesuunnitelmalle luodaan omat verkkosivut thl.fi-sivustolle](#)
- Suunnitelmalle ei luoda omia somekanavia tai vastaavia, vaan käytetään työskentelyssä mukana olevien organisaatioiden käytössä olevia kanavia
- Hashtag #VäkivallatonLapsuus käytössä ohryn eri organisaatioiden somekanavissa
- Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -julkaisu saatavilla painettuna kirjana ja verkkojulkaisuna (pdf) Valtion julkaisuarkisto Valtossa (kieliversiot suomi, ruotsi ja englanti)
- Toimeenpano- ja viestintäsuunnitelma julkaistaan keväällä 2021
- Yhteiset tunnusvalokuvat ja diapohjat, somekuvapohjat
- Väkivallaton lapsuus -blogisarja THL:n Tiedosta terveyttä ja hyvinvointia -blogissa
- Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -toimenpidesuunnitelma lyhyesti -teksti, joka helppo laittaa esim. tiedotteiden/blogitekstien loppuun (esimerkki tiivistelmätekstistä löytyy blogisarjan ensimmäisen kirjoituksen, [Korpilah-ti & Hakulinen 19.5.2020](#), lopusta)

Kohderyhmät

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -toimenpidesuunnitelma on tarkoitettu lasten ja nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille ja opiskelijoille sosiaali- ja terveydenhuollossa, poliisissa, sivistys- ja nuorisotoimessa, oikeuslaitoksessa ja järjestöissä. Käsi- kirjatyypiseksi laadittua tutkimusnäyttöön perustuvaa suunnitelman laajaa versiota (Korpilahti ym. 2019a) voidaan hyödyntää myös lasten ja nuorten parissa toimivien eri alojen opiskelijoiden ja ammattilaisten koulutusmateriaalina.

Viestinnän kohderyhmiä on paljon, ja ne pitää miettiä tapauskohtaisesti eri viestintätoimien kohdalla. Keskeisimpiä kohderyhmiä ovat:

- Päättäjät, asiantuntijat ja virkamiehet
- Lasten ja nuorten kanssa työskentelevät (sote-ala, poliisi, sivistys- ja nuorisotoimi)
- Oikeuslaitos
- Eri organisaatioiden hanketyö
- Järjestöt
- Oppilaitokset
- Media ja sen kautta kansalaiset, erityisesti alaikäisten lasten vanhemmat
- Kansainväliset yhteistyökumppanit.

Viestinnän uhkia ja riskejä

Riski tai haaste

Miten ratkaista

Suuri ja monitahoinen kokonaisuus johtaa sekavaan viestintään.	Kokonaisuuden ydinviestit kirikkaiksi. Keskitytään viiden ilmiöpohjaisen kokonaisuuden ja konkreettisten toimenpiteiden toteutumisen esiin tuomiseen. Yhteistä viestintämateriaalia tueksi. Yhdessä sovittu aikataulus.
Eri organisaatiot keskittyvät viestimään toimistaan, ei intoa suunnitelmatason viestinnälle	Ohjausryhmä vahvistaa viestintäsuunnitelman. Pidetään suunnitelma riittävän kevyenä toteuttaa.
Viestinnälle korkeat odotukset, pienet resurssit.	Suunnitellaan viestinnän tavoitteet realistisiksi resurssien suhteen, esim. ei omia somekanavia, vaan aiheutuniteilla ja joillakin visuaalisilla elementeillä kytkeytyä eri organisaatioiden kanavissa. Käytetään aktiivisesti eri organisaatioiden omia kanavia. Luodaan kevyitä sapluunoita ja vuosikello, joiden avulla voidaan jakaa sisällöntuotantoa eri tahoille (esim. teemablogit, somekuvapohjat).

Liitteet

Liite 1. Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmä vuonna 2021

Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen on pääjohtajan päätöksellä asetettu vuonna 2018 ohjausryhmä vuosille 2018–2025 laatimaan, seuraamaan ja arvioimaan kansallisia tavoitteita ja toimenpiteitä 0–17-vuotiaisiin kohdistuvan henkisen ja fyysisen ja seksuaaliväkivallan ehkäisyyn eri toimintaympäristöissä. Ohessa ohjausryhmän kokoonpano organisaatioittain vuonna 2021:

Aseman Lapset ry

Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL)

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS)

Helsingin yliopisto

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (Itla)

Itä-Uudenmaan poliisilaitos

Kuopion yliopistollinen sairaala (KYS)

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL)

Lyömätön linja Espoossa ry

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL)

Maria Akatemia ry

Mieli Suomen Mielenterveys ry

OmaKamu ry

Opetushallitus (OPH)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM)

Pelastakaa Lapset ry

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri (PSHP)

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri (PPSHP)

Poliisihallitus (POHA)

Sisäministeriö (SM)

Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus STEA

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM)

Suojellaan Lapsia ry

Suomen Kuntaliitto ry

Suomen UNICEF ry

Tampereen yliopisto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL

Turun yliopistollinen keskussairaala (TYKS)

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM)

Valtakunnansyyttäjävirasto

Väestöliitto ry

Liite 2. Taustoitus Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku luku 2

Taina Laajasalo ja Rika Rajala, THL

Monialaisen yhteistyön mahdollisuuksista ja keinoista lapsen kohdistuvien rikosepäilyjen selvittelyprosesseissa

Lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseissa hyödynnetään monialaista yhteistyötä poliisin, lastensuojelun ja terveydenhuollon välillä epätasaisesti eri puolilla maata. Selvitysvaiheen aikaiset monialaisen yhteistyön puutteet vaikuttavat lasten ja nuorten saamaan tukeen ja hoitoon, joka on vaihtelevaa ja usein riittämätöntä (ks. lisätietoa Mäkelä ym. 2019, luku 6).

Toiminnassa olevia monialaisen yhteistyön malleja ovat Varsinais-Suomen LASTA-malli (Sinkkonen & Mäkelä, 2017), Pohjois-Karjalan viranomaisyhteistyön malli LASTA-lomakkeen pohjalta sekä Espoon ns. seulamalli. Barnahus-hankkeen myötä LASTA-malli on otettu käyttöön Satakunnassa vuonna 2020 ja myös Pohjois-Karjalan viranomaisyhteistyön mallin resursseja lisätään. Mallien kansallisen jalkauttamisen tueksi kaikki käytetyt mallit pitää dokumentoida ja niiden toimivuutta ja tehokkuutta selvittää. Seurantaa ja kehittämistä varten tarvitaan myös kansallisesti yhtenäinen digitaalinen tapa tallentaa tietoa.

Tällä hetkellä lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten esitutkintaan kuluvat ajat ovat huomattavan pitkiä, keskimäärin yli puoli vuotta (Laajasalo ym. 2020). Esitutkintalain 3 luvun 11§:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Lain mukaan esitutkintatoimenpiteet voidaan olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa tärkeysjärjestykseen. Eduskunnan oikeusasiamies on antanut syyskuussa 2020 päätöksen (EOAK/5625/2020), jossa hän katsoo tarpeelliseksi, että lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittely tulisi säätää kiireelliseksi. Varhainen monialainen yhteistyö sekä taustatietojen keruu todennäköisesti vähentävät esitutkintavaiheen viiveitä.

Lapsiystävälliseen oikeusprosessiin kuuluu lapsen kuuleminen lapsiystävällisissä tiloissa (Barnahus -laatustandardit, 2017). Suurin osa väkivaltaepäilyssä asianomistajina olevista lapsista kuullaan tällä hetkellä poliisin tiloissa, jotka eivät ole lasten tarpeita ajatellen suunniteltuja. Jatkossa osa hyvinvointi-/perhekeskuksista voisi mahdollisesti toimia osassa tapauksista lapsen kuulemisen paikkoina, jonne voisi tämän jälkeen luontevasti sijoittua myös lapsen ja perheen tarvitsemia tuki- ja hoitopalveluita. Tämä vaatii pilotointia, jonka osana tulee selvittää toiminnan resurssivaatimukset esitutkinta- ja syytjäviranomaisen kannalta.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan lapsiin kohdistuvat esitutkintatoimet on mahdollisuuksien mukaan annettava niihin perehtyneille tutkijoille. Myös eurooppalaisten Barnahus – laatustandardien (Barnahus Quality Standards 2017) mukaan lapsen kuuleminen pitäisi toteutua siihen erityiskoulutuksen saaneen henkilön toimesta näyttöön perustuvalla haastattelumenetelmällä. Suomessa osan lapsista ja nuorista on tähän asti kuullut poliisi, jolla ei ole ollut tähän tarvittavaa koulutusta.

Poliisin, syyttäjälaitoksen että tuomioistuinten riittävä resursointi ja erityisosaaminen nopeuttavat tutkintaa ja varmistavat sen toteutumisen lapsiystävällisesti ja laadukkaasti. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittely on tärkeää keskittää niin poliisissa, syyttäjälaitoksessa kuin tuomioistuimessa mahdollisuuksien mukaan ammattilaisille, joilla on käsittelyyn vaadittava erityiskoulutus (ks. myös ETL 4:7§).

Edunvalvonnan tarve tulee arvioida aina lapsen ollessa epäillyn rikoksen uhrina: lapselle määrätään tuomioistuimen toimesta esitutkintalain (805/2011, 4:8) nojalla mikäli on perusteltua syytä olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa. Edunvalvonnasta tarvitaan koulutuksen lisäämistä ja alueiden välisten käytäntöjen yhdenmukaistamista: lapset ovat edunvalvonnan suhteen toistaiseksi keskenään eriarvoisessa asemassa menettelytapojen vaihtelevuuden vuoksi.

Lähisuhdeväkivalta perheessä

Yleinen väkivallan puheeksiottoa estävä tekijä on epävarmuus soveltuvista toimintavoista ja siitä, mihin väkivallan riskissä olevat tai väkivaltaa kokeneet lapset ja perheet tulisi ohjata. Mikäli toimijoilla ei ole tiedossaan selkeitä ohjeita ja menettelytapoja lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmitulosta tai siihen liittyvän epäilyn käsittelystä, on palveluiden käynnistäminen epätodennäköisempää kuin silloin, kun yhteiset linjaukset ohjaavat toimintaa (Ellonen ym. 2015; ks. myös tämän julkaisun luku 5 ja luvut 2, 6 ja 8, Korpilahti ym. 2019a).

Valtakunnallisen selvityksen (Hakulinen ym. 2018) mukaan väkivallan osalta hoito- ja palveluketjuissa perusterveydenhuollossa on puutteita:

- I. Lapsiin kohdistuvan väkivallan toimintamalli tunnistamisen käytänteistä on kirjattuna 38 prosentissa terveyskeskuksia, 51 prosentissa ei kirjattuna ja 11 prosentissa ei toimintamallia.
- II. Parisuhdeväkivallan tunnistamisen käytänteistä toimintamalli kirjattuna 60 prosentissa, 38 prosentissa ei kirjattuna, 2 prosentissa ei toimintamallia.

Kirjallinen, kaikkien saatavilla oleva alueellinen kuvaus palvelu- ja hoitoketjusta väkivallan tunnistamisen ja puheeksi oton tueksi ehkäisee tilanteita, joissa vastuu toimien käynnistämisestä jää yksittäisen työntekijän harteille. Väkivallan seurauksista ml. henkisen väkivallan muodot ja haittavaikutukset, tarvitaan päivitettyä tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon tai eroauttamisen piirissä, poliisissa ja oikeusasteissa. Lapsi- ja perhepalveluiden eri toimijoille sekä rikosoikeuden piirissä toimiville tulee järjestää koulutusta erilaisista väkivallan muodoista, niiden haittavaikutuksista ja pitkäaikais-seurauksista (ks. myös tämän julkaisun luku 4 ja luku 8, Hakulinen ym. 2019).

Seksuaaliväkivallan ehkäisy ja haittojen minimointi

Seksuaaliväkivallan ehkäisy lähtee liikkeelle prevention primaaritasolta, joka tarkoittaa väkivallalta suojaavien tekijöiden vahvistamista ja riskitekijöiden tunnistamista sekä niihin vaikuttamista esimerkiksi perusterveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa (ks. tämän julkaisun luvut 4–6 sekä laajemmin luvut 10–12 Korpilahti ym. 2019a). Sekundaari- ja tertiääritason ehkäisyssä huomioidaan sekä uhrien että tekijöiden tunnistaminen, tuki ja hoito. Kaikki ehkäisevän työn tasot vaativat eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Seksuaalirikollisille sekä henkilöille, jotka tunnistavat ja ovat huolissaan lapsiin kohdistuvista seksuaalisista mieltymyksistä, on kehitetty erilaisia hoito- ja toimintamuotoja. Ohjelmilla pyritään vähentämään riskiä lasta vahingoittavaan seksuaaliseen toimintaan. Hoito- ja toimintamallien jatkuva arviointi ja riittävä valtakunnallinen saatavuus ovat yksi keskeinen osa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja vaatii rikosseuraamus-, sosiaali- ja terveysalojen yhteistyötä. (Nurminen 2015, Taivaloja & Nurminen 2020).

Alaikäisten seksuaalirikoksen (ja muiden väkivaltarikosten) uhrien hoitoon ohjaamisessa on puutteita etenkin niiden lasten ja nuorten osalta, joiden viranomaisyhteistyö ei vaadi terveydenhuollon virka-apua epäillyn rikoksen selvitysvaiheessa. (ks. esim. Khadr ym. 2018). Tapausten arvioinnissa ja palveluohjauksessa tarvitaan poikkiallinnollista viranomaisyhteistyötä poliisin, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimijoiden välille. Tärkeitä koordinoivia toimijoita mallien kehittämisessä ja toimeenpanossa ovat erityisesti lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian/oikeuspsykologian yksiköt, nuorisokäisten osalta myös seri-tukikeskukset, joiden resursseja ja osaamista nuorisokäisiin seksuaalirikoksen uhreihin liittyen vahvistetaan. Työn tueksi tarvitaan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten alueelliset hoitopolut, joiden ajantasaisuutta ja toimivuutta seurataan.

Liite 3. Taustoitus Säädökset, sopimukset, osallisuus ja tietopohjan kehittäminen luku 3

Martta October ja Lotta Virrankari, THL

Säädösten ja sopimusten velvoitteet

Perustuslain mukaan julkisen vallan on Suomessa turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PL 22 §). Lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) perusteella Suomen on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin toimiin lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöön panemiseksi (SopS 59–60/1991, 4 artikla). YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi vuonna 2011 laajan yleiskommentin (nro 13) lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi. Komitea korostaa kommentissaan seuraavia näkökohtia: minkäänlainen lapsiin kohdistuva väkivalta ei ole oikeutettua ja kaikenlainen heihin kohdistuva väkivalta on ehkäistävissä. Lapsi on alaikäisyydestään huolimatta itsenäinen omien oikeuksiensa haltija, jota täytyy kuulla kaikissa häntä koskevissa asioissa. Sopimuksen ratifioineiden valtioiden tulisi väkivallan vastaisessa työssään painottaa nimenomaan ihmisoikeusperustaista näkökulmaa lapsen oikeuksien turvaamiseksi.

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt yleiskommentissaan (nro 13, 2011) neljä lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 59–60/1991) kohtaa keskeisiksi yleisperiaatteiksi, jotka on otettava huomioon kaikkien sopimuskohtien toimeenpanossa ja tulkinnaissa. Näitä ovat oikeus syrjimättömyyteen (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla), lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi (12 artikla). Näillä yleisperiaatteilla on olennainen merkitys myös alle 18-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisyssä. Se, ettei lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumiseen ja tunnistamiseen kohdisteta riittävästi voimavaroja ja valmiuksia, on komitean mukaan merkki toimeenpanon laiminlyönnistä (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2011a), kohta 13).

YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittelee sopimusvaltioille lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvan kansallisen lapsistrategian laatimista. Parlamentaarisisessa komiteassa valmisteltu kansallinen lapsistrategia julkaistiin Suomessa helmikuussa 2021. Lasten suojelu kaikenlaiselta väkivallalta on tärkeä osa lapsistrategiaa (VN 2021b, 21–22). Strategian toimeenpanosuunnitelma laaditaan vuoden 2021 aikana. Erilaisten lainsäädäntö- ja budjettihankkeiden laadinnassa tulisi laajentaa lapsivaikutusten arviointia huomioiden myös lapsen kasvuympäristön turvallisuuden näkökulma. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen etu on arvioitava ja otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä (3 artikla). Myös terveydenhuolto-

lain (1326/2010) 11–12 §:iin sisältyvät velvoitteet terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointiin.

Sopimusvaltion tulee tiedottaa ja valistaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteista ja määräyksistä yleisesti niin aikuisia kuin lapsia ja nuoria tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti (SopS 59–60/1991, 42 artikla). Lapsen oikeuksien komitea on kehottanut vuonna 2011 antamassaan raportissa Suomea vahvistamaan lapsen oikeuksia koskevaa tiedotusta ja koulutusta (YK:n Lapsen oikeuksien komitea 2011b).

Lapsen oikeuksien sopimus painottaa erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ja riskiryhmiin kuuluvien lasten erityistä suojelun tarvetta. Sopimus nostaa artiklatasolla esiin joitakin lapsiryhmiä, joita se pitää erityisen haavoittuvassa asemassa olevina. Artikla 23 suojaa erityisesti vammaisia lapsia (SopS 60/1991). Lapsen oikeuksia, säädöksiä ja sopimuksia käsitellään Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelman 2020-2025 luvussa neljä (Iivonen 2019).

Osallisuus ehkäisee väkivaltaa ja edistää turvallisuutta

Osallisuuden kokemusta voidaan lähestyä osallisuudesta omannäköiseen elämään, kuulumisena ja osallistumisena. Lasten ja nuorten tulee myös saada vaikuttaa ja osallistua itseään koskeviin asioihin ja palveluihin ikätasoisesti. Osallisuus on yksilöllinen kokemus, mutta siihen vaikuttavat yhteiskunnalliset valtasuhteet.

Lyhyellä aikajänteellä lapsen ja nuoren turvallisuus lisääntyy, kun hänellä on riittävästi sosiaalisia sidoksia ympärillään ja hän kokee ne niin turvalliseksi, että pystyy kertomaan itseään askarruttavista asioista. Osallisuus puolestaan lisää turvallisuutta pidemmän ajanjakson puitteissa, kun yksityisissä ja julkisissa keskusteluissa pystytään sanoittamaan uhkaavia ja epäoikeudenmukaisia kokemuksia. Näin voidaan saada sekä väkivallan tekijöitä vastuuseen teoistaan että katkaistua sukupolvelta toiselle siirtyviä haitallisia henkisen tai fyysisen väkivallan toimintamalleja.

Kun lapsi tai nuori perheineen asioi erilaisissa lapsi- ja perhepalveluissa väkivaltakokemusten vuoksi, hänen on saatava tietoa ymmärrettävällä tavalla, tulla kuulluksi ja kohdatuksi sekä vaikuttaa saamaansa tukeen. (ks. luku 5, Isola ym. 2019.) Osallistumisen edellytyksenä on, että lapset saavat tietoa siitä, että heillä on oikeus kasvaa kokematta minkäänlaisia väkivaltaa (YK:n lapsen oikeuksien yleiskommentti 12, kohta 120).

Tietopohjan kehittäminen lapsiin kohdistuvasta väkivallasta

Suomessa lasten ja nuorten turvallisuutta ja hyvinvointia seurataan viranomaistilastoilla ja kyselytutkimuksilla. Koska vain pieni osa lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta rikolli-

suudesta tulee viranomaisten tietoon, itse raportoituihin rikoskokemuksiin perustuvat edustavat kyselytutkimukset ovatkin ainoa tapa arvioida nuorten tekemää ja kokemaa kokonaisrikollisuutta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut päätelmissään vuonna 2011 Suomea vahvistamaan ja yhtenäistämään lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa koskevaa tilastointijärjestelmää ja tilastollista analysointia. Lisäksi tulee varmistaa, että sopimusvaltiossa kootaan tietoja, joita käytetään laadittaessa toimintapolitiikkaa ja -ohjelmia, jotka koskevat erityisen haavoittuvaisissa asemassa olevia lapsia. Komitea suosittelee, että Suomi vahvistaa edelleen valmiuksiaan koota ja analysoida järjestelmällisesti koko maan kattavia tietoja kaikista alle 18-vuotiaista henkilöistä yleis-sopimuksen koko soveltamisalalta muun muassa iän, sukupuolen ja etnisen taustan mukaan. (YK:n Lapsen oikeuksien komitea 2011b; ks. myös Korpilahti ym. 2019a, luvut 13 ja 14.) Komitea suosittelee lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevan tutkimus-agendan käynnistämistä (YK:n Lapsen oikeuksien komitea 2011b; ks. myös luku 3 Kaakinen ym. 2019 ja luku 4 Iivonen 2019).

Eri toimintaympäristöissä ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevista lasten ja nuorten ryhmien kohtaamasta väkivallasta saadussa tiedossa on puutteita. Esimerkiksi tietoa nuorten kohtaamasta väkivallasta, kiusaamisesta ja häirinnästä ei ole ollut toistaiseksi saatavilla työelämässä oppimisesta ja TET-jaksoilta (ks. luku 9, Salmivalli ym. 2019). Monet eri etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt jäävät katveeseen koko väestölle suunnatuissa tiedonkeruissa. Tästä syystä tarvitaan erillistutkimuksia eri etnisten ryhmien ja kieli- ja kulttuurivähemmistöjen väkivallan ja turvallisuuden kokemuksiin liittyen osana muuta hyvinvointia. (ks. luku 13.3, Castaneda & MONET 2019). Väkivaltaa koskevan tiedon ja osaamisen sekä toimintavalmiuksien ja -menetelmien vahvistamista tarvitaan lastensuojelun sijaishuollossa, jotta sen ympäristö olisi mahdollisimman turvallinen lapsille. (ks. luku 13.4, Pösö ym. 2019).

Tutkimusten mukaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret kokevat enemmän seksuaaliväkivaltaa verrattuna kaikkiin lapsiin ja nuoriin. Lapsen oikeuksien komitea on myös nostanut esiin tarpeen kerätä tietoa heidän kokemastaan kiusaamisesta. Tarvitaan kansallista, kohdennettua tietoa sukupuolivähemmistöön kuuluvien hyvinvoinnista sekä heidän kokemastaan seksuaaliväkivallasta ja häirinnästä. (ks. luku 13.5, Telakivi ym. 2019.) Suomessa ei ole toistaiseksi selvitetty lapsiin kohdistuvaa kunniaan liittyvää väkivaltaa, vaikka Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus SopS 53/2015, 11. artikla) velvoittaa tilastoimaan ja ennalta ehkäisemään tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja (ks. lisätietoja luku 14.6., Grans ym. 2019).

Liite 4. Taustoitus Lähisuhdeväkivalta perheessä luku 4.

Tuovi Hakulinen ja Jaana Tervo, THL

Henkinen ja fyysinen väkivalta sekä väkivallan todistaminen

Väkivallan puheeksiottoa estävä tekijä on epävarmuus soveltuvista toimintavoista ja siitä, mihin väkivallan riskissä olevat tai väkivaltaa kokeneet lapset ja perheet tulisi ohjata. Hoito- ja palveluketjuissa on puutteita. Tutkimusnäyttö puoltaa vanhemmuuden tuen ja strukturoitujen, psykoedukatiivisten vanhemmuusohjelmien merkitystä lapsiin kohdistuvan hoidon laiminlyönnin ja väkivallan ehkäisemisessä sekä uudelleen traumatisoitumisen ehkäisyssä. Vertaistuen hyödyistä on tutkimusnäyttöä.

Vanhempien avioeron jälkeiset pitkäkestoiset riidat ja konfliktit ovat riski lapsen kehitykselle. Viranomaisilla on velvollisuus tukea lapsen ja nuoren vanhempia eron jälkeisessä lapsen edun mukaisessa huoltajuudessa (avioliittolaki 234/1929, sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Erotilanteissa vanhempia/lapsen huoltajia kannustetaan eron jälkeisen yhteistyö- tai rinnakkaisvanhemmuuden suunnitteluun. Vanhemmuussuunnitelman laatimiseen ei voida kannustaa, mikäli ei ole varmuutta siitä, ettei se vaaranna lasten tai mahdollisesti väkivallan kohteena olevan vanhemman turvallisuutta. Yksi eron jälkeen ilmenevä väkivallan muoto on vainoaminen (Laitinen ym. 2017, Nikupeteri 2016), jossa on mukana mahdollisuus toiminnan etenemisestä henkirikokseen, kuten perhesurmaan asti (Nikupeteri ym. 2017, McFarlane ym. 1999).

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, 1 § 2 mom.) on 1.12.2019 alkaen on ollut kirjaus huoltajan velvollisuudesta suojella lasta ruumiilliselta ja henkisesti väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lapsenhuoltolain toimeenpääntö edellyttää täydennyskoulutusta väkivallan ehkäisyssä, tunnistamisessa ja varhaisessa puuttumisessa eron jälkeen. Parisuhdeväkivalta aiheuttaa etenkin kroonistessaan vakavan uhan lapsen tunne-elämän kehitykselle ja psykologiselle ja fyysiselle kehitykselle.

Väkivaltaa kokeneilla lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus saada arvio fyysisistä ja henkisistä vammoistaan oikea-aikaisesti ja laadukkaasti. Tarvittaessa lapsella tai nuorella on oikeus saada erikseen apua ja tukea sekä asiantuntijavoimin määriteltyjä mielenterveyspalveluita ja rikoksen uhrien tukipalveluita väkivaltatilanteeseen liittyvän mahdollisen poliisitutinnan tai muun selvitysvaiheen sitä hidastamatta.

Terveystieteiden lain (32 §) ja sosiaalihuoltolaki (40 § ja 41 §) velvoittavat tarvittaessa muita ammattilaisia osallistumaan lapsen palvelutarpeen arviointiin sosiaalihuollossa ja muuhun yhteistyöhön. Lapsen oikeudesta psyykkiseen tukeen säädetään Suomes-

sa lain tasoisesti voimassa olevissa valtiosopimuksissa (YK:n lapsen oikeuksien sopimus SopS 59–60/1991, nk. Lanzaroten sopimus 88/2011 ja Istanbulin sopimus VNA 53/2015) sekä kansallisessa lainsäädännössä, kuten lastensuojelulain 15 § ja terveydenhuoltolaki 53 §. (ks. lisätietoa luku 8, Hakulinen ym. 2019).

Seksuaaliväkivallan ehkäisy ja haittojen minimointi

Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen lapsuudessa lisää haavoittuvuutta erilaisille fyysisille ja psyykkisille häiriöille, erityisesti käyttäytymisen sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyden alueella. Suomi on sitoutunut kansainvälisten sopimusten mukaisesti myös lasten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseen (LOS, Lanzaroten ja Istanbulin sopimukset). Lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan ehkäisyssä eri viranomaisten välisten yhteistyöpolkujen luominen vaatii moniammatillista, monialaista ja poikkihallinnollista yhteistyötä ja toimintamallien muuttamista. Ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä nuorten terveyteen ja hyvinvointiin panostaminen voi johtaa arviolta kolminkertaisiin taloudellisiin säästöihin, kun huomioidaan välittömät nuoruusiän, myöhemmät aikuisiän ja ylisukupolviset vaikutukset seksuaalirikoksen uhreilla (Patton ym. 2016, Kosola 2018). (ks. tutkimustietoa ja kansainvälisiä suosituksia luku 10.2, Joki-Erkkilä ym. 2019).

Äitiys- ja lastenneuvolan sekä kouluterveydenhuollon universaaleissa, kaikille perheille suunnatuissa palveluissa keskeisenä tavoitteena on koko perheen yksilöllinen voimavarojen vahvistaminen (terveydenhuoltolaki, VNA 338/2011). Neuvolapalvelut ja siellä työskentelevät terveydenhoitajat ja muu henkilöstö tavoittavat lähes kaikki lasta odottavat ja alle kouluikäisten perheet Suomessa. Varhaiskasvatuksen osallistui vuonna 2019 kaksivuotiaista lapsista 69 prosenttia ja viisivuotiaista lähes 91 prosenttia (THL 2020). Perheiden kanssa tehdään varhaiskasvatuksessa tiivistä yhteistyötä.

Ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuus seksuaaliväkivalta-rikosepäilyistä on noussut vuoden 2009 13 prosentista vuoden 2018 29 prosenttiin (Tilastokeskus 2019). Ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla on myös lisääntynyt riski joutua seksuaaliväkivallan uhriksi (Wickström ym. 2017). Kotouttaminen nimetään Suomen hallituksen helmikuussa 2019 julkaisemassa ohjelmassa yhdeksi seksuaalirikollisuuden ennaltaehkäisyn toimeksi (VN 2019b). Seksuaaliväkivallan ehkäisyyn ja haittojen minimointiin liittyvistä toimenpiteistä on kirjoitettu tarkemmin tämän julkaisun luvussa 5. (ks. väkivallalta suojaavista tekijöistä ja ehkäisevän työn keinoista lisätietoa luvuista 2, 6, 7 ja 8, Korpilahti ym. 2019a).

Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt

Ulkomaista syntyperää olevat lapset ja nuoret kokevat tutkimusten mukaan useammin toistuvaa koulukiusaamista sekä fyysistä, henkistä että seksuaaliväkivaltaa. Kaikki kulttuurivähemmistöjen edustajat eivät ole haavoittuvia yksilöinä, mutta vähemmistöasema tuo mukanaan helposti vähemmistöstressin ja riskin haavoittuvuudelle. Kaikki lapset riippumatta maassaolostatuksesta, tulee nähdä aina ensisijaisesti lapsina, joilla on yhdenvertaiset lasten oikeudet.

Ammattilaiset hyötyvät tietotaidon kasvamisesta kulttuurisesta moninaisuudesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä muun muassa väkivaltaan ja turvallisuuteen liittyen, voidakseen edistää työssään yhdenvertaista ja inklusiivista työtettä. Kulttuurisensitiivisesti tuotettua materiaalia väkivallan vaikutuksista, hyvästä vanhemmuudesta, lasten oikeuksista, tasa-arvosta, itsemääräämisoikeudesta ja yhteiskuntatietoudesta on olemassa vasta vähän hiljattain maahan tulleille. Turvapaikanhakijan alkuterveystarkastuksessa on tärkeää selvittää alkuvaiheen tuen tarpeita ja hänen mahdollisesti tarvitsemiin palveluihin. Olemassa olevan tietotaidon leviäminen erityispalveluista laajemmalle ammattilais- ja toimijajoukolle vaatii valtakunnallista, koordinoitua tukirakennetta. (ks. lisätietoa luku 13.3, Castaneda & MONET 2019.)

Lapset kodin ulkopuolisissa lastensuojelun sijoituksissa

Suomessa ja monissa muissa maissa tehdyt selvitykset ovat tuoneet näkyviin lastensuojelun sijaishuollossa varttuneiden kokemuksia fyysisestä, seksuaalisesta ja henkisestä väkivallasta sijoitusten aikana (Sköld & Shurlee 2015, Hytönen ym. 2016, Laitala & Puuronen 2016). Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, että kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on merkittävästi enemmän kokemuksia väkivallasta kuin keskimäärin samanikäisillä lapsilla ja nuorilla. Koska väkivallan luonnetta sijaishuollossa ei systemaattisesti käsitellä perhe- ja laitoshoidossa työskentelevien koulutuksessa ja valmennuksessa, on tärkeää vahvistaa sijaishuollon toimijoiden osaamista väkivaltakysymyksissä. Väkivaltatietoista osaamista tulisi seurata osana sijaishuollon valvontaa. Väkivaltaosaamista tarvitaan myös sijaishuollossa olevien lasten toisiinsa kohdistaman väkivallan tunnistamiseen.

Sijaishuollossa ilmenevän väkivallan ilmoituskäytäntöjä tulee vahvistaa niin, että kodin ulkopuolisissa sijoituksissa varttuvilla lapsilla ja nuorilla sekä sijaishuollon työntekijöillä on tiedossaan ja käytössään kanavia, joiden avulla he voivat tuoda ilmi sijaishuollossa kokemaansa tai näkemäänsä väkivaltaa. Käytäntöjen muutosten ja ilmoituskeinojen vahvistamisen kautta voidaan myös lisätä kokemusta osallisuudesta. Väkivallan ilmoituskäytäntöjen seurannan tulisi olla osa sijaishuollon valvontaa, jotta varmistetaan, että lapsilla ja sijaishuoltopaikkojen aikuisilla on tieto keinoista ilmoittaa väkivallasta.

On tarpeen vahvistaa sellaisia yhteydenpitokäytäntöjä, joissa sijaishuollossa varttuvan lapsen on mahdollista pitää turvallisesti yllä suhteita läheisiinsä ja vertaisryhmiinsä sijoituksen aikana sekä luoda uusia suhteita ja sosiaalisia jäsenyyksiä. Tämä koskee myös sosiaalisen median käyttöä. Kaikki yhteydenpito ei ole kuitenkaan riskitöntä eikä lainsäädännön soveltaminen ole yksiselitteistä. Sijaishuollossa tarvitaan erityistä lasten ja nuorten turvataitokasvatusta, ja tätä tuetaan kehittämällä lapsille suunnattua materiaalia siitä, mitä väkivalta on erityisesti sijaishuollossa. Katso lisätietoa Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -toimenpidesuunnitelman luvuista 7-10 ja 13.4 (Korpilahti ym. 2019a).

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen

Arvion mukaan Suomessa voi olla tällä hetkellä noin 10 000 silpomisen läpikäynyttä tyttöä ja naista. Suomessa arvioidaan tällä hetkellä olevan noin 650 – 3 080 tyttöä, jotka voivat olla vaarassa joutua silvotuksi. Arviot vaihtelevat sen mukaan, miten maahanmuuton ajatellaan vaikuttavan perinteestä luopumiseen. Tarkkaa tietoa maahanmuuton vaikutuksesta perinteestä luopumiseen ei ole, mutta kansainväliset tutkimukset viittaavat siihen, että perinteen harjoittaminen vähenee ja asenteet sitä kohtaan muuttuvat maahanmuuton seurauksena.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen allekirjoittaneet valtiot ovat sitoutuneet kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja (24 art.). Yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova YK:n lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt erityistä huomiota tyttöjen sukuelinten silpomiseen lapselle vahingollisena käytäntönä (mm. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 18, 2014).

Myös Istanbulin sopimus velvoittaa Suomea puuttumaan silpomiseen. Tyttöjen sukuelinten silpomisen estämiseksi on laadittu Suomessa oma kansallinen toimintaohjelma, josta löytyvät ohjeet asiaan puuttumiseksi terveydenhuollossa, sosiaalihuollossa, varhaiskasvatuksessa, opetuksessa, koulutuksessa, nuorisotyössä, vastaanotto- ja kotoutustyössä, poliisissa, mediassa ja järjestöissä. (ks. luku 14.3, Koukkula ym. 2019.)

Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus

Suomessa tehdään vuosittain arviolta noin 400 poikalasten ympärileikkausta, joille ei ole lääketieteellistä perustetta (Migri & THL 2016), mutta tarkkaa lukumäärää ei tiedetä. Toimenpide voi aiheuttaa välittömiä komplikaatioita, kuten verenvuotoa, tulehduksia, peniksen kuolion tai jopa toimenpiteen kohteena olevan lapsen kuoleman. Myöhäisinä komplikaatioina on mainittu virtsaputken suun ahtautuminen, uusintaleikkauk-

sen tarve sekä seksuaalisen tunnon herkkyyden väheneminen (Lindahl 2015). Eiläketieteellisen ympärileikkauksen terveyshyödyt on osoitettu olemattomiksi tai vähäisiksi.

Lääkäriliitto on suositellut kannanotossaan, että lasta ei ympärileikkattaisi ennen kuin hän pystyy itse päättämään asiasta (Suomen Lääkäriliitto 2013). YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus korostaa lapsen oikeutta fyysiseen koskemattomuuteen (esim. 6 ja 19 art.). Jokaisella, myös lapsella, on oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen sekä turvallisuuteen. Lapsen oikeudesta päättää omasta kehostaan säädetään myös nk. Lanzaroten sopimuksessa (SopS. 88/2011). Koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti ja ilman laissa säädettyä perustetta. (perustuslaki 731/1999, 7 §). Laki elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä (101/2001) määrää, että alaikäiseltä ei saa ottaa uusiutumattomia kudosta. (ks. lisätietoa luku 14.4, Bildjuschkin ym. 2019.)

Kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvällä väkivallalla rikotaan lapsen fyysistä ja/tai henkistä koskemattomuutta tai itsemääräämisoikeutta. Kyseessä voi olla esimerkiksi lapseen kohdistuva henkinen tai ruumiillinen väkivalta, kuten ankara rajoittaminen ja kontrollointi, pahoinpitely tai avioliittoon pakottaminen. Myös tyttöjen sukuelinten silpomista pidetään kunniaan liittyvän väkivallan muotona. Istanbulin sopimus edellyttää naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan eri muotojen, myös kunniaan liittyvän väkivallan, ehkäisyä ja rankaisemista (5(2). artikla). Sopimus edellyttää, että Suomessa on ohjeet siitä, kuinka toimitaan kunniaan liittyvän väkivallan ennalta ehkäisemiseksi ja puututaan uhkatilanteisiin. Sopimus vaatii myös, että Suomi varmistaa, ettei ”kunnian” katsota oikeuttavan väkivallantekoa (12. artikla) ja edellyttää (16. artikla), että Suomessa on olemassa väkivallan uusiutumisen estämiseen ja väkivaltaisista käyttäytymismallien muuttamiseen suunnattuja ohjelmia perheväkivallan tekijöille.

Ihmisoikeusliiton selvityksen (2016) mukaan keskeiset ammattilaiset kaipaavat ohjeita siitä, miten toimia, kun he kohtaavat työssään kunniaan liittyvän väkivallan uhreja. Istanbulin sopimuksen vaatimukseen asianmukaisesta koulutuksesta väkivallantekojen uhrien tai tekijöiden parissa toimiville ammattihenkilöille (15. artikla) sisältyy vaatimus laatia selkeät toimintaohjeet eri ammattiryhmille (Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, § 99). Viranomaiset ja ammattilaiset tarvitsevat tietoa ja koulutusta aiheesta, ja yhtenäinen koulutusmateriaali edistää sekä koulutusten järjestämistä että itseopiskelua. Ilmiön käsittely ammattilehdissä motivoisi hakeutumista lisä- ja täydennyskoulutuksiin.

Ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa eri toimintaympäristössä on mahdollista estää väkivaltaa, kuten Istanbulin sopimus (11. artikla), YK:n lapsen oikeuksien sopimus (19. artikla), lastensuojelulaki (417/2007, 3a §) ja sosiaalihuoltolaki (10 §) vaativat. Perheille pitää tarjota sekä vaihtoehtoja kunniaan liittyvän väkivallan käyttöön että tietoa tyttöjen ja poikien tasa-arvosta.

Kansalaisjärjestöt, jotka tekevät työtä maahanmuuttajayhteisöjen parissa edistävät osaltaan tyttöjen ja poikien tasa-arvoa ja tiedottavat väkivallan haitoista kyseistä perinnettä harjoittavissa yhteisöissä tavoitteena muuttaa asenteita väkivaltaa vastustavaksi. Istanbulin sopimus edellyttää, että valtio tukee kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kunniaan liittyvää väkivaltaa vastaista työtä (9. artikla). (ks. lisätietoja luku 14.6, Grans ym. 2019).

Lapsiin kohdistuva väkivalta uskonyhteisöissä – kokemusasiantuntijanäkökulma

Erilaisten uskonyhteisöjen vaikutuspiirissä elää Suomessa kymmeniä tuhansia lapsia (Hurtig 2011). Uskonnollisessa yhteisössä elävälle yhteisö on merkittävä yksilön ja perheen elämään vaikuttava konteksti. Siksi yhteisön väkivallalle antamat merkitykset voivat vaikuttaa väkivaltakokemuksesta puhumiseen. Uskonyhteisöillä ei ole riittävää asiantuntemusta ennaltaehkäistä eikä toimivaltaa hoitaa vakavaa väkivaltarikollisuutta, mutta niiden palveluksessa ja luottamustehtävissä olevilla on lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa poliisille ja lastensuojeluun epäiltäessä esimerkiksi lapsiin kohdistuneen seksuaaliväkivaltaa (lastensuojelulaki 25 § 1-3 mom.). Hallinnollisissa tehtävissä ja alaikäisten kanssa toimivien pitää olla eettisesti ja rikosoikeudellisesti kelvollisia tehtäviin. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) koskee soveltuvin osin myös uskonyhteisöjen ja kirkon henkilökuntaa sekä luottamushenkilöitä.

Lapsilla on oikeus kunnioittavaan kohteluun, fyysiseen koskemattomuuteen ja tietoon oman kehon itsemääräämisoikeudesta ja siitä, että aikuiset suojelevat häntä (LOS). Julkisen vallan velvoite on turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen (perustuslaki 7 § ja 22 §). Yhteisiä toimintamalleja tarvitaan, sillä vaikeisiin asioihin on helpompi puuttua selkeiden ohjeiden tukemana. Väkivaltaepäilytilanteissa tulee tukea ulkopuoliseen, objektiiviseen viranomaisnäkemykseen, jotta lapsen etu toteutuisi. On myös tärkeää, että lisätään uskonyhteisöissä tietoisuutta lapsen oikeuksista. (ks. luku 14.7, Kilpeläinen ym. 2019).

Liite 5. Taustoitus Seksuaaliväkivalta luku 5.

Hanna Kettunen ja Satu Jokela, THL

Seksuaaliväkivalta ja haittojen minimointi

Somaattisten päivistystutkimusten laatu vaihtelee valtakunnallisesti. Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008) edellyttää asianmukaisen tutkimusten hoitamiseen vaativaa koulutusta, ammattitaitoa ja hankitun ammattitaidon ylläpitämistä. Lisäksi Lanzaroten ja Istanbulin sopimukset velvoittavat Suomea kehittämään palvelujaan seksuaaliväkivallan lapsiuhrille. Uhidirektiivin (2012/29/EU) perusteella rikoksen uhrilla on oikeus saada asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua.

Lapsen etu, yksilölliset piirteet ja tarpeet huomioidaan arvioitaessa, minkälaista tukea ja apua uhrille tarjotaan terveydenhuollossa, mukaan lukien muun muassa lääketieteellisen avun ja psykososiaalisen tuen tarve. Lapsiin kohdistuvissa seksuaaliväkivalta-, pahoinpitely- ja muissa kaltoinkohtelun epäilyissä esitutkinnan aikana epäily ei välttämättä aina vahvistu, mutta lapsen tilanteesta voi jäädä vakava huoli, joka vaatii säännöllistä ja erityisosaamista edellyttävää seurantaa. Puuttuminen ja seuranta ovat interventio itsessään, jolla voidaan katkaista seksuaaliväkivalta tai muu lapseen kohdistuva kaltoinkohtelu.

Terveydenhuoltolaki (1326/2010, 12§) ja lastensuojelulaki (417/2007, 12§) velvoittavat kuntia seuraamaan hyvinvointikertomuksella lasten ja nuorten hyvinvointia. Lastensuojelulain perusteella terveyskeskuksilla ja sairaanhoitopiireillä on velvollisuus antaa lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestää lapselle tutkimus-, hoito- ja terapiapalveluita. Istanbulin sopimus ja uhidirektiivi velvoittavat ohjaamaan uhrin tarpeenmukaisiin tukipalveluihin. Seksuaaliväkivallan haittoja minimoitaessa on huomioitava, että haittoja on ehkäistävä järjestelmällisesti sekä psykososiaalisen tuen antamisella että tarttuvien tautien (tartuntatautilaki 1227/2016) osalta perustellun epäillyn altistuksen yhteydessä.

Tieteelliseen tutkimusnäytön perusteella vaikuttaviksi todettujen menetelmien käytössä ja hoidon saatavuudessa on alueellista vaihtelua, mikä asettaa seksuaaliväkivaltaa kokeneet lapset epätasa-arvoiseen asemaan ja vaikeuttaa terveydenhuollon resurssien tehokasta käyttöä. Seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten toipumisennuste on parempi, kun hoidolliset toimenpiteet kohdennetaan oikea-aikaisesti ja ne perustuvat ajantasaiseen, tutkittuun tietoon. Terveydenhuollon henkilöstö tarvitseekin säännöllisesti koulutusta laadun varmistamiseksi.

Nuoret rikoksentekijät ohjautuvat Rikosseuraamuslaitoksen asiakkuuteen, jossa nuoret erityistä tukea tarvitsevana ryhmänä on tunnistettu. Toisaalta Suomessa on havaittu myös puutteita nuorten rikoksentekijöiden hoitoon ohjaamisessa. Heille ei ole omaa valtakunnallista järjestelmää hoidon toteuttamiseksi. Nuoriin tekijöihin kohdennetut ennalta estävät toimet ja tarvittava nuorisopsykiatrisen hoito ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä tulisivat mahdollistamaan kaikille. Psykososiaalisen tuen tahojen tulee olla ammattitaitoisia ja näihin asioihin perehtyneitä. (ks. laajemmin lisätietoa luku 10, Joki-Erkkilä ym. 2019).

Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa

Lapsilla, nuorilla ja aikuisilla tulee olla asuinpaikasta ja taustasta riippumatta yhdenvertainen mahdollisuus ilmoittaa sekä saada matalalla kynnyksellä neuvontaa ja apua väkivallasta, häirinnästä, kiristyksestä ja houkuttelusta (vrt. nk. Lanzaroten ja Istanbulin sopimukset). Lasten ja nuorten parissa toimivilla aikuisilla pitää olla tieto ja ohjeistus siitä, mistä apua saa ja minne ilmoittaa seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta (ml. digitaalisessa mediassa lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta). On tärkeää huomioida, että lapsi kertoo harvoin kokemastaan seksuaaliväkivallasta aikuiselle ja viranomaisille. Lapsen on erityisen vaikea kertoa seksuaaliväkivallasta, jos teko on tallennettu kuvana tai videona. (Cooper 2012.) Tämä vaikeuttaa väkivallan uhriksi joutuneen tunnistamista ja avun järjestämistä.

COVID-19 pandemian seurauksena koulujen opetus siirtyi erityisesti keväällä 2020 suurimmalta osin verkkovälitteiseen etäopetukseen, samoin useat lapsille ja nuorille suunnatut harrastukset jäivät tauolle tai jatkuivat etäyhteyksin tapahtuvana opetuksena. Lasten ja nuorten viettämä aika internetissä on lisääntynyt ja sen vuoksi lasten riski joutua ns. groomingin kohteeksi on kansainvälisten toimijoiden (Europol, Interpol) mukaan kasvanut. Grooming tarkoittaa tilannetta, jossa aikuinen houkuttelee lapsen tai nuoren vuorovaikutukseen kanssaan tarkoituksenaan kohdistaa häneen seksuaaliväkivaltaa.

Teknologian kehitys mahdollistaa yhä enenevässä määrin lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden seksuaalirikosten kuvaamisen ja kuvatallenteiden levittämisen netin kautta. Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa seksuaalisiin tarkoituksiin on teknologian kehittyessä saanut uusia muotoja. Esimerkiksi ns. livestreaming, eli reaaliaikainen verkkovälitteinen lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta, on yleistynyt. Seksuaaliväkivallan uhriksi joutunut lapsi tai nuori joutuu toistuvasti uudestaan uhrin asemaan, mikäli teko on kuvattu ja levitetty digitaalisessa mediassa. Näillä lapsilla on merkittävästi suurentunut riski psyykkisille ongelmille, käytöshäiriöille ja itsetuhoiselle käyttäytymiselle. (Cooper 2012.)

Toimenpiteet lasten suojelemiseksi seksuaaliväkivallalta digitaalisessa mediassa vaativat erityisasiantuntijuutta ja moniammatillista kansallista sekä kansainvälistä viranomais- ja järjestöyhteistyötä.

Lapsiin ja nuoriin digitaalisen median välityksellä kohdistetut seksuaalirikokset eivät noudata maiden rajoja ja teknologia mahdollistaa kuvamateriaalin määrän räjähdysmäisen kasvun. Laitonta kuvamateriaalia levitetään niin pimeään kuin avoimen verkon puolella ja viranomaisten on vaikeaa saada kuvia poistettua pysyvästi. Ilmiö on suurelta osin piilorikollisuutta, sillä vain osa teoista ja kuvamateriaalista tulee viranomaisten tietoon ja tilastoituu. Kansainvälinen moniammatillinen yhteistyö nopeuttaa ensisijaisesti viranomaisten lapsiuhrien tunnistamista ja laittoman kuvamateriaalin nopeaa poistamista verkosta (INTERPOL, EUROPOL, Project Archnid/Canadian Centre for Child Protection, INHOPE). (ks. myös tämän julkaisun luku 6 ja laajemmin aiheesta luku 11, Vaaranen-Valkonen & Laitinen 2019.)

Haitan arviointi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa

Lapsella on oikeus saada rikoksella aiheutettu haitta arvioiduksi, mutta haitan arvioinnista ei ole valtiovallan ohjeistusta. Lapset ovatkin valtakunnallisesti epätasa-arvoisessa asemassa epäiltyihin seksuaalirikoksiin liittyvän haitan arvioinnin suhteen. Haitan arvioita laativien terveydenhuollon asiantuntijoiden pätevyys vaihtelee ja psykiatrian alan lääkäreiltä puuttuu ohjeistus haitan arvioinnin periaatteista, jotka huomioisivat myös kansallisen lainsäädännön. Suomessa ei myöskään ole saatavissa tietoa lapsen oikeusturvan toteutumisesta haitan arvioiden osalta.

Lääkärit ja psykologit tarvitsevat jatkuvaa koulutusta haitan arvioiden laadun varmistamiseksi. Psykkisen haitan arvioimiseksi voidaan pyytää lausuntoa lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksiköstä tai lapsen hoitotaholta. Haitan arvioinnin pyytäminen ja rikoksen aiheuttaman vahingon selvittäminen kuuluvat esitutkinnan tehtäviin. Vahingonkorvauslain mukaisesti psyykkinen (esim. traumaperäinen stressihäiriö) ja fyysinen haitta ovat henkilövahinkoja, joiden aiheuttaman haitan toteamiseksi tarvitaan lääkärin lausunto. Mahdollisten fyysisten vammojen valokuvaaminen osaksi näyttöaineistoa on tärkeää.

Kun eri ammattiryhmät saavat koulutusta seksuaaliväkivallan haitallisuudesta ja haitan arvioinnin perusteista, myös lasten oikeuspsykiatrian/psykologian yksiköihin tulevat haitanarviopyynnöt kohdentuvat tasa-arvoisemmin toimijoiden välillä. Haitan arvioinnin kehittämisessä tulee lisäksi huomioida paras mahdollinen hyöty ja terveydenhuollon rajallisten resurssien tarkoituksenmukainen käyttö. Haitanarviolausuntojen laatu tulisi varmistaa auditoinnin avulla.

Tulevaisuudessa biomarkkereiden avulla voidaan todennäköisesti ennustaa mahdollista riskiä vakavaan myöhempään haittaan, sekä kohdentaa seuranta- ja hoitointerventioita paremmin. Tieteellinen tutkimus on tärkeää kehitettäessä osaamista Suomessa ja palvelee koko alan kehittymistä. Tutkimusmetodien nopea kehitys kansainvälisesti edellyttää proaktiivista lähestymistä myös Suomessa. (ks. lisätietoa aiheesta Haitan arviointi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa, luku 12, Peltola ym. 2019)

Liite 6. Taustoitus Väkivallan ehkäisy ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä luku 6.

Ulla Korpilahti ja Marke Hietanen-Peltola, THL

Varhaiskasvatus, oppilaitokset ja ohjattu harrastustoiminta

Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH 2018a) mukaan paikallisessa suunnitelmassa kuvataan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään ehkäisy, puuttuminen ja kirjattujen toimien seuranta Toistaiseksi kansallista kattavaa tietoa paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien sisällöistä, seurannasta ja toteutumisesta ei ole saatavilla. Koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) selvityksessä osa varhaiskasvatuksen johtajista näki kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmallisuudessa ja ohjeistuksessa puutteita (Repo ym. 2019).

Jotta systemaattinen, asiantunteva ja näyttöön perustuva kiusaamisen ehkäisytyö saadaan kirjatuksi paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja myös toteutumaan, tarvitaan ohjaavaa tukimateriaalia varhaiskasvatuksen järjestäjille ja toimijoille. Varhaiskasvatuksessa esiintyvän kiusaamisen ja sen ehkäisyn tutkimus on vähäistä. Marinin hallituksen ohjelmaan (2019) on kirjattu kiusaamisesta ehkäisevän ohjelman kehittäminen varhaiskasvatukseen.

Opetushallituksen julkaiseman Kiusaamisen vastainen työ -oppaan (Laitinen ym. 2020a) liitteeseen on koottu käytössä yleisimmin olevia kiusaamisen vastaisen työn menetelmiä. Perusopetuksessa Suomessa on laajalti käytössä tutkimusnäyttöön perustuva kiusaamisen vastainen työmenetelmä KivaKoulu. Tilanteen vaatiessa pitkään jatkuneiden ja vaativien kiusaamistilanteiden hoitamiseen ja selvittämiseen on myös olemassa erilaisia toimintamalleja (esim. Aseman Lapset ry:n K-0-malli), joita tarvitaan ehkäisevien toimien rinnalle ja tukemaan oppilaitoksen opiskeluhuollon työtä. WHO on julkaissut vuonna 2019 käsikirjan koulujen monialaiseen väkivallan ehkäisytyöhön (WHO 2019).

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi alkuvuodesta 2021 yhteistyössä eri ministeriöiden kanssa valmistellun 14 toimenpiteen ohjelman kiusaamisen, väkivallan sekä häirinnän ehkäisemiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Ohjelman taustalla ovat Marinin hallitusohjelman kirjaukset syrjimättömyydestä, jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta koskemattomuuteen sekä nollatoleranssista koulukiusaamiselle (VN 2019a).

Monet lapset ja nuoret eivät kerro kokemastaan kiusaamisesta, väkivallasta ja häirinnästä aikuisille tai kenellekään edes luotettavaksi kokemalleen henkilölle. Kiusaamista tai loukkaavaa kohtelua kokeneet oppilaat arvioivat MLL:n tekemässä vuosia 2018–

2020 koskevassa selvityksessä (N=17 454) muita oppilaita harvemmin, että koulussa on ainakin yksi aikuinen, jonka puoleen voisi kääntyä, jos tulee huonosti kohdelluksi koulussa tai netissä (MLL 2021b). Kouluterveyskyselyn (2019) tulokset osoittavat, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret kuten lastensuojelun sijais-huollossa olevat tai etnisiin ryhmiin tai kielivähemmistöihin kuuluvat kokevat muita oppilaita tai opiskelijoita enemmän kiusaamista (THL 2020a). Oppilaitoksilla on sää-dösten mukaan mukaan velvollisuus tehdä toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertai-suussuunnittelua.

Myös lasten ja nuorten liikunharrastustoiminnassa esiintyy kiusaamista, häirintää ja epäasiallista kohtelua. (Kokko & Mehtälä 2016, MLL 2018, MLL 2019). Urheilujärjes-töjen ja -seurojen valmiudet ehkäistä ja puuttua ongelmaan ovat osin puutteellisia. Olympiakomitea, Väestöliitto ja lajiliitot ovat yhdessä käynnistäneet tähän liittyvää työtä (mm. Et ole yksin -palvelu). Asiaan voidaan osaltaan puuttua valtionavustuksen saamisen kriteeristön ja liittojen sääntöjä kehittämällä. Lisäksi asia voidaan huomioida kuntien myöntäessä avustuksia järjestöille. Em. toimia tulee seurata ja niiden vaikut-tavuutta arvioida.

Kiusaamista ja seksuaalista häirintää esiintyy myös muunlaisessa harrastustoimin-nassa kuin liikunnassa. Sekä nykyisten liikuntaharrastuksiin liittyvien toimenpiteiden toimeenpanossa että toimenpidesuunnitelman väliarviointivaiheessa vuonna 2022 on tärkeää tarkastella kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän vähentämistä liikuntahar-rastusten lisäksi muuntyyppisessä ohjattussa harrastustoiminnassa (esim. taiteen ja kulttuurin alat).

Useissa maissa on saatavilla puolueettoman tahon tekemää arviointia erilaisten me-netelmien vaikuttavuutta koskevan näytön asteesta. Suomessa esimerkiksi Itlan Kas-vun tuki -tietolähde arvioi erilaisia lasten ja perheiden tukemiseksi kehitettyjä mene-telmiä. Eri toimintamallien toimeenpano ja käyttöönotto osaksi oppilaitosten pysyviä käytäntöjä eivät tapahdu itsestään. Tarvitaan tutkimusta siitä, mikä on implementoin-nin tuen merkitys väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää ehkäisevien toimenpiteiden toi-meenpanolle. Suomesta tällainen toimeenpanon systemaattinen tuki puuttuu tois-taiseksi, vaikka tutkimus tuottaisi tietoa, jota voidaan hyödyntää tarjottavan tuen opti-moimiseksi (ks. lisätietoa luku 9, Salmivalli ym. 2019).

Turvataitokasvatus (sosioemotionaalisten taitojen ja turvataitojen opettaminen, kehotunne- ja seksuaalikasvatus)

Lähetteet lastenpsykiatriselle poliklinikalle ovat kasvaneet reilulla viidesosalla (22 %) vuosina 2011–2015 (Huikko ym. 2017). Pienten lasten sosioemotionaalisen kehityk-sen ongelmat sekä vanhempien oman lapsuusajan haitalliset kokemukset tunniste-

taan edelleen heikosti. Vanhempien osaaminen lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemisessa ja turvataitokasvatuksessa tarvitsee vahvistusta. Tätä osaamista tulee olla myös kasvatusalan ammattilaisilla, sillä varhaiskasvatukseen osallistuu yli kolmi-vuotiaista lapsista jo valtaosa, ja säädösten perusteella esi- ja perusopetukseen Suomessa osallistuvat käytännössä kaikki lapset.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH 2018a) mukaan lapsiryhmä on keskeinen toimintaympäristö, jossa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Sosioemotionaalisten taitojen tukeminen mainitaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, mutta sitä ei ole nostettu erilliseksi velvoittavaksi sisällöksi varhaiskasvatuksen järjestäjälle. Myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2014) todetaan, että perusopetuksen tulee kehittää oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Näiden taitojen opettamista ei ole kirjattu sisältöön erillisenä oppiaineena eikä sitä ole erikseen sisällytetty minkään oppiaineen oppisisältöihin perustetekstiin.

Kansalliset varhaiskasvatussuunnitelman (2018a) ja esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman (2014) perusteet mahdollistavat tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistämisen sekä seksuaalikasvatuksen varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Pienten oppilaiden osalta, joille terveystietoa opetetaan integroituneena ympäristöoppiin, opetussuunnitelmien perusteet eivät ole tähän mennessä sisältäneet esimerkiksi seksuaalikasvatusta yksilöitynä nimettynä velvoitteena.

Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret, kuten toimintarajoitteiset, seksuaalivähemmistöihin kuuluvat, ulkomaalaistaustaiset ja sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret, kokevat Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan syrjintää, häirintää ja väkivaltaa enemmän kuin muut vastaavan ikäiset (Ikonen & Helakorpi 2019, Ikonen ym. 2020). Turvataito- ja seksuaalikasvatuksessa ei kuitenkaan säännönmukaisesti huomioida sellaisia tilanteita ja vaaratekijöitä, joille nimenomaan vammaiset ja toimintarajoitteiset lapset usein altistuvat, kuten erilaisia avustamistilanteita. Lisäksi turvataito- ja seksuaalikasvatusmateriaali ja -menetelmät eivät välttämättä sovellu sellaisina vammaisille ja toimintarajoitteisille lapsille, joiden voi olla esimerkiksi vaikea tunnistaa tai sanoittaa kokemaansa väkivaltaa tai poistua ahdistavasta tilanteesta.

Eri säädösten ja kansainvälisten sopimusten (esim. LOS ja perusopetuslaki 628/1998) mukaan jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön. Tämä tarkoittaa myös sosioemotionaalisten taitojen ja tasa-arvoisen seksuaalikehityksen tukemista sekä turvaamista eri toimintaympäristöissä ml. digitaaliset ympäristöt (ks. esim. CoE 2018).

Lasten ja nuorten vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa järjestävien tahojen pitää turvata lapsen etu ja turvallisuus toiminnassaan ja monilla niistä on luotuna hyviä toimivia käytäntöjä. Tukihenkilötoimintaa järjestävien tahojen turvallisuuskäytänteistä ei ole toistaiseksi saatavilla luotettavaa ja kattavaa tietoa. On tärkeää pohtia toimintamalleja, miten voidaan estää epäasiallista käyttäytymistä tai jopa rikollista toimintaa ja toisaalta myös luoda nopeasti käyttöön otettavat kansalliset toimintakäytänteet mahdollisesti tapahtuvien tekojen ilmitulon jälkeen. (ks. lisätietoa turvataitokasvatuksesta luku 7, Kalland ym. 2019.)

Lapset, nuoret ja väkivaltainen ekstremismi

Eryteisesti koulun ja oppilaitosten henkilöstö, nuorisotyöntekijät ja poliisi saattavat kohdata työssään nuoria, jotka ovat kiinnostuneita väkivaltaisista ääriliikkeistä ja näiden toiminnasta. Eri toimijoiden tietoisuutta ja kykyä tunnistaa väkivaltaisia ääriliikkeitä ja niiden toimintaa tulee lisätä (OPH 2018b). Nuoria kohtaavien ammattilaisten ja vapaaehtoistyöntekijöiden osaamista käydä nuorten kanssa keskusteluja, joissa väkivaltaisten ääriliikkeiden aatemaailma ja ideologia kyseenalaistetaan asiaperustein, tulee myös lisätä. Lisäämällä koulutusta vahvistetaan eri ammattikuntien kykyjä ja valmiuksia tunnistaa sekä tukea väkivaltaisesti radikalisoituneita henkilöitä.

Osallisuuden vahvistamisessa moniammatillinen ja monialainen yhteistyö on keskeisessä roolissa ja sen merkitys korostuu myös väkivaltaisesti radikalisoituneen lapsen tai nuoren auttamisessa. Suomessa on käytössä sosiaali- ja terveydenhuollon, nuorisotoimen ja opetustoimen toimijoiden monialainen poliisilaitosten koordinoima Ankkuritoiminta, jonka avulla pyritään auttamaan ja puuttumaan varhain rikoksia tehneiden lasten ja nuorten tilanteeseen. Yhteistyö perustuu Ankkuritoiminnan käsikirjaan sekä kansalliseen toimenpideohjelmaan. (SM 2019.)

Lasten ja nuorten väkivaltaisesta extremismistä ja radikalisoitumisesta irrottautumisen tuki ja hoito on hyvin haastavaa ja vaatii erityisosaamista. Yhteistyöalueilla voidaan jakaa asiantuntija-apua sivistystoimelle ja sote-ammattilaisille perus- ja erityistasolla yhdenvertaisesti koko alueelle. Tieteellinen tutkimus on merkittävässä asemassa kehitettäessä ammattilaisten toimintaa, työkaluja ja koulutusta sekä alan lainsäädäntöä, tiedonvaihtoa ja moniammatillista yhteistyötä. Radikalisoituneen tunnistamiseen ja soveltuvien hoito- ja tukikeinojen tutkimiseen ja kehittämiseen liittyviä tutkimushankkeita on tärkeää tukea. (SM 2020; ks. lisätietoa myös luku 14.5, Nyström ym. 2019).

Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa

Suomessa ei ole vuoteen 2021 asti ollut voimassa olevaa ihmiskaupan vastaista toimintaohjelmaa. Marinin hallitus asetti valtioneuvoston yhteisen ihmiskaupan vastainen

työn koordinaattorin oikeusministeriöön keväällä 2020, joka toimi myös poikkihallinnollisen ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman laatimista valmistelevan työryhmän puheenjohtajana. (OM 2020.) Kansallisen tason ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma julkaistiin keväällä 2021 ja on voimassa ainakin nykyisen hallituskauden loppuun (Roth & Luhtasaari 2021).

Ihmiskaupan vastainen toiminta edellyttää poikkihallinnollisia toimenpiteitä ja jatkuvaa seurantaa. Tällä hetkellä Suomessa ei ole vielä ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjaamissuunnitelmaa (NRM) (OSCE/ ODIHR 2004), mutta sen loppuunsaattaminen on vireillä. Laadittavassa NRM-suunnitelmassa kuvataan ihmiskaupan uhriksi joutuneiden lasten ja ihmiskaupan uhrien lasten palveluohjaus, sekä millaiseen apuun lapset ovat oikeutettuja. (Kervinen & Ollus 2019.) Ihmiskaupan uhrien avunsaanti, auttamistoimet ja palveluihin pääsy vaihtelevat kunnittain (Koskenoja ym. 2018). Hyviä kansainvälisiä kokemuksia avun alueellisesta koordinoinnista on muun muassa Ruotsista ja Hollannista.

Ihmiskaupan uhriksi joutuneet lapset ja nuoret voivat olla hyvin traumatisoituneita johtuen väkivaltakokemuksista ja oireilla sekä psyykkisesti että fyysisesti. Ihmiskaupan uhrien pääsyssä mielenterveyspalveluihin on alueellista ja kuntakohtaista vaihtelua (Koskenoja ym. 2018). Myös ihmiskaupan uhrien lapset voivat tarvita erityistä tukea. Tuen tarve pitää yksilöllisesti arvioida jokaisen lapsen kohdalla ja päivittää säännöllisesti. Ihmiskaupan tilastointia tulee parantaa, jotta pystytään takaamaan auttamistoimet kaikille mahdollisille ihmiskaupan lapsiuhreille ja varaamaan auttamistyöhön tarvittavat resurssit eri toimijoille (Kervinen & Ollus 2019). Tilastoinnissa on huomioitava myös henkilöt, joiden kohdalla ihmiskauppa on alkanut alaikäisenä, mutta jotka päätyvät palveluihin vasta täysi-ikäisinä.

Tietoisuus lapsiin kohdistuvasta ja yleisellä tasollakin ihmiskaupasta ja ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta vaihtelee kunnittain ja siinä on puutteita (Koskenoja ym. 2018). Poliisin ja syyttäjien tietoisuutta erityisesti ihmiskaupan eri muodoista tulee lisätä esimerkiksi liittyen rikolliseen toimintaan. Ihmiskaupan uhreja kohtaavien toimijoiden ymmärrystä ihmiskaupan dynamiikasta, seurauksista, traumasta, uhrien riippuvaisesta asemasta ja turvattomasta tilasta tulee lisätä.

Lasten ja nuorten tietoisuudesta ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä erityyppisestä väkivallasta ei ole toistaiseksi ollut saatavilla kattavaa tietoa. Lasten ja nuorten tietoisuuden lapsen oikeuksista ja oikeudesta myös seksuaalikasvatukseen on kiinnittävä huomiota ja varmistettava, että jokainen lapsi saa tietoa siitä, mitä erityyppinen väkivalta ja hyväksikäyttö rikoksena tarkoittavat. Erityisesti alaikäiset turvapaikanhakijana Suomeen tulleet lapset ja nuoret ovat riskissä joutua työvoiman hyväksikäytön tai rikolliseen toimintaan pakottamisen uhreiksi. Alaikäisten kohdalla myös riski joutua pakkoavioliittoon on korostunut. Tiedot seksuaalioikeuksista: turvataidot, omien rajo-

jen ja koskemattomuuden turvaaminen, toimiminen vaaratilanteissa ovat keskeisiä sisältöjä turvataitojen ja seksuaalikasvatuksen osalta myös ihmiskaupan piirissä tavalla tai toisella oleville lapsille ja nuorille. (ks. lisätietoa luku 14.2, Kervinen ym. 2019 ja Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, Roth & Luhtasaari 2021)

Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa

Lapsille ja nuorille on melko yleistä pyytää ja lähettää toisilleen tai keskusteluryhmiin seksuaalissävytteisiä kuvia ja videoita eri media- ja somekanavien kautta. Lapsilla ja nuorilla ei ole välttämättä kykyä tunnistaa tilanteita, joissa kuvamateriaalia pyydetäänkin väärinkäytettäväksi aikuisen seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming). Lasten ja nuorten tulee tietää digitaaliseen mediaan liittyvät riskit seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan osalta ja heillä tulee olla keinoja suojata itseään. Lasten turvallisuudesta huolehtiminen on aikuisten vastuulla myös, kun kyse on digitaalisesta mediasta.

Pelastakaa Lapset ry:n vuoden 2021 kyselyn (n=1 762 iältään 11–17-vuotiasta lasta)mukaan 62 prosenttia vastaajista kertoi, että heihin on ollut netin välityksellä yhteydessä henkilö, jonka he tiesivät tai epäilivät olleen aikuinen tai lasta vähintään viisi vuotta vanhempi. Kolmasosa vastaajista, jotka olivat saaneet seksuaalivälitteisiä viestejä ei ollut kertonut asiasta kenellekään. Vain 12 prosenttia lapsista kertoi asiasta viranomaiselle. (Pelastakaa Lapset ry 2021b.)

Lasten ja nuorten parissa toimivilla aikuisilla ja ammattilaisilla tulee olla ajantasaista tietoa lasten ja nuorten sosiaalisista ympäristöistä kuten digitaalisen median eri kanavista ja niihin liittyvistä riskeistä (esim. seksuaalinen häirintä, houkuttelu ”grooming”). Varhaiskasvatussuunnitelman (OPH 2018a) ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH 2014) sisältävät myös turvallisen tieto- ja viestintäteknologian käytön, mutta se on saatettu joissain yhteyksissä käsittää lähinnä tietoturvana eikä lasten omiin digiturvaitoihin ole kiinnitetty riittävästi huomiota.

Lasten ja nuorten kokemaa erityyppistä väkivaltaa ja sen mahdollisuutta digitaalisessa mediassa (ml. somekanavat) ei usein tunnisteta tai oteta puheeksi riittävästi. Tunnistamista tulee tehostaa, jotta jokainen seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan kohteeksi joutunut lapsi ja nuori saa apua. Vanhemmilla, muilla aikuisilla ja lasten sekä nuorten parissa toimivilla ammattilaisilla tulee olla taitoa ottaa digitaalisen median seksuaalisuutta ja seksuaaliväkivaltaa sisältävät sisällöt puheeksi. Psykososiaalista tukea tarjoavien tahojen tulee olla ammattitaitoisia ja ilmiöön perehtyneitä. Ohjausta, tukea ja neuvontaa pitää olla saatavilla viiveettä. Myös nuorisotyössä on tärkeää olla valmiuksia tukea nuoria digitaalisessa mediassa esiintyvän seksuaalisen

häirinnän varalta (Oinas ym. 2020). (ks. myös tämän julkaisun luku 5 ja luku 11 Vaaranen-Valkonen & Laitinen 2019).

Sukupuoli ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla ja nuorilla on tutkimusten mukaan mielenterveysongelmia kuten masennusta, ahdistusta ja itsetuhoajatuksia enemmän kuin enemmistöön kuuluvilla nuorilla ja kokevat muita samaan ikäryhmään kuuluvia enemmän kiusaamista ja häirintää. He kokevat myös henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja myös painostusta eri toimintaympäristössään enemmän kuin vertaisensa. (Kouluterveyskysely 2019.) Stigman ja torjutuksi tulemisen pelosta asioita voi olla lapsen ja nuoren itse vaikea ottaa puheeksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon- ja opetusalan ammattilaiset tarvitsevat lisätietoa seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta ml. monimuotoiset perheet sekä taitoja väkivallan ja mielenterveysongelmien puheeksiottamiseen. Lisäksi ammattilaisten tulee paremmin tiedostaa omat mahdolliset syrjivät asenteet sekä omaa työtä velvoittava syrjimättömyyslainsäädäntö. (ks. lisätietoa luku 13.5, Telakivi ym. 2019).

Lisämateriaalia

(ks. myös luvun 7 materiaalit, Kalland ym. 2019, Väkivallaton lapsuus 2020-2025)

Holford N, Renold E. & Huuki T. 2013. What (else) can a kiss do?: Theorizing the power plays in young children's sexual cultures. *Sexualities* 6(5-6) 710-729.
<http://oro.open.ac.uk/37819/2/3BCD6F66.pdf>

Huuki T. 2016. Pinoa, pusua ja puserrusta: Vallan sukupuolistuneet virtaukset lasten leikissä. *Sukupuolentutkimus* 29(3), 11–24.

Huuki T. 2018. Pojat ja (väki)valta kolmen metodologisen kehyksen näkökulmasta. Teoksessa Kivijärvi, A. Huuki, T., & Lunabba, H. (toim.) *Poikatutkimus. Vastapaino & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto*, julkaisuja 205, 175–196.

Laitinen K, Lahtinen M, Haanpää S, Järvinen J, Granskog P. & Turunen-Zwinger S. 2020. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisemiseksi-ja-siihen>

Lajunen K, Andell M & Ylenius-Lehtonen M (toim). 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille - Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. THL Opas 39/2015.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-467-0>

Manninen S, Huuki T. & Sunnari V. 2011. 'Earn Yo' Respect!' Respect in the Status Struggle of Finnish School Boys. *Men and Masculinities* 14(3): 335–357.

Oinas M, Pietilä M. & Tuohino V. (toim.). 2020. Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Koordinaatti, Oulun kaupunki & OKM. <https://www.koordinaatti.fi/system/files/2020-07/Kysyy%20kohtaa%20kuuntelee%20opas%20verkkoversio.pdf>

Pihkala S. & Huuki T. 2019. How a hashtag matters: Reconfiguring research-activist encounters to address sexual harassment in pre-teen peer cultures. *Reconceptualizing Educational Research Methodology* 10(2-3) 242-258. Special Issue.
<https://journals.hioa.no/index.php/rerm/issue/view/397>

Pihkala S, Huuki T. & Sunnari V. 2019. 'Moving with touch: Entanglements of a child, Valentine's Day cards, and research-activism against sexual harassment in pre-teen peer cultures', *Social Sciences*, special issue: 'Feminist new materialisms: Activating ethico-politics through genealogies in social sciences', 8:8, p. 226,
 doi:10.3390/socsci8080226

Selkoseks.fi. Seksuaalisuusteemainen selkokuva- ja puhevammaisille ja heidän lähipiirilleen ja ammattilaisille. <https://selkoseks.fi/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2020a. Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2020b. Turvataitokasvatus. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta/turvataitokasvatus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021. Seksuaalikasvatus seksuaaliväkivallan ehkäisyssä. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seksuaalikasvatus-seksuaalivakivallan-ehkaisyssa>

Lähteet

Ahola S, Nordlund-Spiby R. & Lind S. 2019. Vammaiset ja toimintakyvyltään rajoitettiset lapset ja nuoret. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.), 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 13.2, 421–427. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Ahtiainen H, Mäki N, Määttä S, Saukkonen P. & Yijälä A. Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä. Tutkimuksia 2020:5. Helsingin kaupunki. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_02_04_Tutkimuksia_5_Ahtiainen_Maki_Maatta_Saukkonen_Yijala.pdf

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta SopS 60/1991. <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Avioliittolaki 234/1929. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>

Barnahus -laatustandardit. 2017. Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence. PROMISE project series. https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/FI_StandardsSummary_FINAL.pdf

Benjamin S. & Vallinkoski K. 2021. Huolena radikalisoituminen? Opas nuorten kanssa työskenteleville. Helsingin yliopisto, Kulttuuri- ja uskontofoorumi FOKUS ry 2021. <http://hdl.handle.net/10138/328548>

Bildjuschkin K. (toim.). 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. THL Työpaperi 35/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>

Bildjuschkin K. (toim.). 2018. Perheoikeudelliset palvelut – lastenvalvojien ja olosuhdeselvittäjien työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely. THL Työpaperi 39/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-239-0>

Bildjuschkin K, Helander M. & Vilponen T. 2019. Poikien ei-lääketieteellinen ympäri-leikkaus. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.), 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 14.4, 489–495. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

- Chen M. & Chan KL. 2016. Effects of Parenting Programs on Child Maltreatment Prevention: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence & Abuse*, 17, 88–104.
- Castaneda A, Mäki-Opas J, Jokela S, Kivi N, Lähteenmäki M, Miettinen T, Nieminen S. & Santalahti P. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa: PALO-MA-käsikirja. THL Ohjaus 5/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-100-3>
- Castaneda A. & MONET. 2019. Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 13.3, s. 428–438. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>
- Council of Europe (CoE). 2018. Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment - Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers. <https://edoc.coe.int/en/children-and-the-internet/7921-guidelines-to-respect-protect-and-fulfil-the-rights-of-the-child-in-the-digital-environment-recommendation-cmrec20187-of-the-committee-of-ministers.html>
- Cooper S. 2012. The impact on children who have been victims of child pornography https://www.usssc.gov/sites/default/files/pdf/amendment-process/public-hearings-and-meetings/20120215/Testimony_15_Cooper.pdf
- Ellonen N, Pösö T. & Peltonen K. 2015. Äidit ja lapsiin kohdistuva väkivalta. Kyselytutkimuksen tulosten pohdintaa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(1), 72–80.
- End Violence Against Children. 2021. Pathfinder countries: Finland. <https://www.end-violence.org/impact/countries/finland>
- Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL). 2017a. Turvapaikanhakijaperheiden kohtaamisen ja tuen käsikirja. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen
- Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL). 2017b. My Space Not Yours! Menetelmäopas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden käsittelemiseen nuorten kanssa. https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/wp-content/uploads/sites/31/2020/03/MSNY-opaskirja_.pdf?x14354
- Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL). 2019. Seurustelun ei kuulu satuttaa. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/seurusteluvv_2019_verkkojulkaisu_final

Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL), Nettiturvakoti-verkkopalvelu. 2021. Turvakamuvsovellus lasten turvaksi. <https://nettiturvakoti.fi/turvakamu/>

EOAK/5625/2020. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu: Lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyn kestoa koskeva sääntely. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5625/2020>

Esitutkintalaki 805/2011. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>

Eriksson P, Nelimarkka S, Paasivirta A, Tiili A. & Yliruka L. 2021. Koronan vaikutukset lastensuojeluun : osa 2. THL Tutkimuksesta tiiviisti 16/2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-644-2>

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (nk. Istanbulin sopimus SopS 53/2015). <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>

European Union's law enforcement agency EUROPOL. <https://www.europol.europa.eu/>

Felitti V, Anda RF, Nordenberg D, Williamson DF, Spitz AM, Edwards V, Koss MP. & Marks JS. 2019. Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *Am J Prev Med.* 56; 6:774–86.

Folkhälsans förbund rf. 2021. Alla med – på riktigt. Videor och arbetsmaterial. <https://www.folkhalsan.fi/allamed/>

Grans L, Lillsunde P. & Latvala J. 2019. Kunniaan liittyvä väkivalta. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 14.6, s. 509–516. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Gromada A, Richardson D. & Rees G. 2020. Childcare in a Global Crisis: The Impact of COVID-19 on work and family life. Innocenti Research Briefs no. 2020-18, UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence. <https://www.unicef-irc.org/publications/1109-childcare-in-a-global-crisis-the-impact-of-covid-19-on-work-and-family-life.html>

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Vaara S, Merikukka M. & Pelkonen M. 2018. Ajankuvaiset käytänteet ja pitkät perinteet neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Palvelujen seurantatutkimus 2016–2017. THL Raportti 11/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-190-4>

Hakulinen T, Riihonen R, Laajasalo T, Järvillehto V, Keiski P, Koulu S, Nikupeteri A, Korpilahti U, Muukkonen T, Paavilainen E. & Säävälä M. 2019. Lähisuhteiden väkivalta perheessä lapsen ja nuoren näkökulmasta. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkipollaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 8, 187–234. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen J. & Varonen P. 2020. "Pahin syksy ikinä" : Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. THL Työpapery : 37: 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-579-7>

Hansen S, Sams A, Jäppinen M. & Latvala J. 2016. Kunniakäsitykset ja väkivalta. Ihmisoikeusliitto 2016. https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/06/Kunniak%C3%A4sitykset-ja-v%C3%A4kivalta_B5_nettiliite.pdf

Helsingin yliopisto. 2021. Resilienssi ja väkivaltaistuneet asenteet opetustoimessa. <https://www2.helsinki.fi/fi/verkostot/resilienssi-ja-vakivaltaistuneet-asenteet-opetustoimessa>

Hietanen P, Keinonen V. & Kettunen M. 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/yhteistyovanhemmuus._yhteistyovanhe

Hietanen-Peltola M, Vaara S, Hakulinen T. & Hastrup A. 2020. Koronavaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin: Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020: Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. THL Työpapery 2020: 26. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-521-6>

Huikko L, Kovanen M, Torniainen-Holm, M, Vuori R, Lämsä R, Tuulio-Henriksson A. & Santalahti P. 2017. Selvitys 5–12-vuotiaiden lasten mielenterveyshäiriöiden hoito- ja kuntoutuspalvelujärjestelmästä Suomessa. THL Raportti 14/2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-987-3>

Hurtig J. 2011. Tuntematon turvattomuus – uskonnollinen yhteisö lapsena koetun väkivallan ympäristönä, Teoksessa Simola J, Ihalainen J, Kuusinen-James K, Seppänen M, Rytönen T. (toim.). 2011. Turvallinen perhe-elämä ei synny sattumalta. Kuntien palvelurakenteiden kehittämisprojekti. Päijät-Hämeen Liitto A189. 2011. <https://docplayer.fi/6492029-Turvallinen-perhe-elama-ei-synny-sattumalta.html>

Hytönen KM, Malinen A, Salenius P, Haikari J, Markkola P, Kuronen M. & Koivisto J. 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3806-9>

Iivonen E. & Pollari K. 2020. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>

Iivonen E. 2019. Lapsen oikeudet. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 4, s. 88–111. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Ikonen R. & Helakorpi S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi : Kouluterveyskysely 2019. THL Tilastoraportti 33/2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>

Ikonen R, Eriksson P. & Heino T. 2020. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset : Kouluterveyskyselyn tuloksia. THL Työpaperi 35/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-570-4>

INHOPE Association. We are a global network of 46 member hotlines. <https://www.inhope.org/EN>

International Criminal Police Organization INTERPOL. <https://www.interpol.int/>

International Criminal Police Organization INTERPOL. 2020. Threats and Trends – Child Sexual Exploitation and Abuse. COVID-19 Impact. Raportti on ladattavissa 7.9.2020 INTERPOLin julkaisemasta tiedotteesta ” INTERPOL report highlights impact of COVID-19 on child sexual abuse”. <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/INTERPOL-report-highlights-impact-of-COVID-19-on-child-sexual-abuse>

Isola A-M, Tulensalo H & Laitinen K. 2019. Osallisuus edistää turvallisuutta ja ehkäisee väkivaltaa. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja 2019:27, luku 5, s. 112–121. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Joki-Erkkilä M, Salmivalli A-M, Tenhunen T, Darth M. & Lehrbäck H. 2019. Lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy ja haittojen minimointi. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja 2019:27, luku 10, 273–341. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Kaakinen M, Raeste A, Impinen A, Ikonen R & Wiss K. 2019. Tilastokatsaus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja 2019:27, luku 3, s. 50–87. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Kalland M, Tenhunen T, Andell M, Ylenius-Lehtonen M, Lajunen K, Karjalainen P, Cacciatore R. & Porras K. 2019. Turvataitokasvatus. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja 2019:27, luku 7, 139–186. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Khadr S, Clarce V, Wellings K, Villaltam L, Goddard A, Welch J, Bewley S, Kramer T. & Viner R. 2018. Mental and sexual health outcomes following sexual assault in adolescents: a prospective cohort study. *Lancet*, Vol 2, 654–665.

Kervinen E, Jokinen A. & Mäkelä V. 2019. Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa ja siihen liittyvä hyväksikäyttö. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja 2019:27, luku 14.2, s. 463-477. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Kervinen E. & Ollus N. 2019. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. HEUNI Publication Series No. 89. Helsinki: HEUNI.

Kilpeläinen K, Ylinen E, Ristolainen S. & Kortosalmi R. 2019. Lapsiin kohdistuva väkivalta uskonyhteisöissä – kokemusasiantuntijänäkökulma. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 14.7, s. 517–528.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Kokko S. & Mehtälä A (toim.). 2016. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Valtion liikuntaneuvosto.

<https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/lasten-ja-nuorten-liikuntakayttaytyminen-suomessa-liitu-tutkimuksen-tuloksia-2016/>

Korpilahti U, Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V-M. & Lillsunde P. (toim.). 2019a. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. STM julkaisuja 2019:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Korpilahti U, Hakulinen T, Tupola S, Kettunen H, Lillsunde P. & Aronen E. 2019b. Lapsiin kohdistuva väkivalta – suojaavat tekijät, riskitekijät ja seuraukset. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 2, 28–51.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Korpilahti U. & Hakulinen T. 2020. Poikkeusoloissakin lapsilla on oikeus toivoon ja turvallisiin aikuisiin. Väkivallaton lapsuus –blogi 19.5.2020, THL.

<https://blogi.thl.fi/poikkeusoloissakin-lapsilla-on-oikeus-toivoon-ja-turvallisiin-aikuisiin/>

Korpilahti U, Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V-M. & Lillsunde P. 2020. Non-Violent Childhoods : Action Plan for the Prevention of Violence against Children 2020–2025. Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:34.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8351-9>

Korpilahti U, Korhonen L, Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V-M. & Lillsunde P. 2021. En barndom utan våld : Åtgärdsplan för förebyggande av våld mot barn 2020–2025. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2021:3.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8467-7>

Koskenoja M, Ollus N, Roth V, Viuhko M. & Turkia L. 2018. Tuntematon tulevaisuus – selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2018.

Kosola S. 2018. Tavallisten nuorten tavalliset vaivat: kenen niitä tulisi hoitaa ja millä resursseilla? *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*. 134;8:837–9.

Koukkula M, Helander M. & Klemetti R. 2019. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 14.3, s. 478–488. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Koukkula M, Gissler M, Ikonen R. & Klemetti R. 2020. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus : Esiintyvyys Kouluterveyskyselyssä ja syntyneiden lasten rekisterissä. THL Tutkimuksesta tiiviisti 11/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-514-8>

Koukkula M. & Klemetti R. 2021. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estäminen. Toimintaohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9715-8>

Kuoppamäki S-M, Kääriäinen J. & Ellonen N. 2011. Physical violence against children reported to the police : Discrepancies between Register-based Data and Child Victim Survey. *Violence and Victims*. 26; 2:257–268.

Kuusio H, Seppänen A, Jokela S, Somersalo L. & Lilja E. (toim.). 2020. Ulkomaalais- taustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa : FinMonik-tutkimus 2018-2019. THL Raportti 1/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>

Laajasalo T, Korkman J. & Rajala R. 2020. Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkintaa nopeutettava. THL Päätösten tueksi 3/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-477-6>

Laajasalo T. (toim.). 2020. Miten toteutuu väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tuki? – Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. THL Raportti 2020: 17. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-587-2>

Laitala M. & Puuronen V. 2016. Yhteiskunnan tahra. Koulukotien kasvattien vaietut kokemukset. Tampere: Vastapaino.

Laitinen M, Kinnunen J. & Hannus R. (toim.). 2017. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

Laitinen K, Haanpää S, Francke L. & Lahtinen M. 2020a. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

Laitinen K, Lahtinen M, Haanpää S, Järvinen J, Granskog P. & Turunen-Zwinger S. 2020b. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisemiseksi-ja-siihen>

Laki elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä 101/2001. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010101>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laki lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 59/1991. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910059>

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504>

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä 1009/2008. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20081009>

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä. 2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7164-6>

Lindahl H. 2015. Ympärileikkaus. Lääketieteellinen näkökulma. Esitys lapsiasiavaltuutetun pyöreän pöydän keskustelussa 15.6.2015, lähteineen.

Luo luottamusta - puutu väkivaltaan –verkkokoulu. THL rekisteröityminen: <https://verkkokoulut.thl.fi/login/index.php>

Maahanmuuttovirasto (Migri) & Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). 2016. Poikien ympärileikkaus. <https://migri.fi/documents/5202425/6198040/Poikien+ymp%C3%A4rileikkaus+%28fi%29>

McFarlane JM, Campbell JC, Wilt S, Sachs CJ, Ulrich Y. & Xu X. 1999. Stalking and intimate partner femicide. *Homicide Studies* 3(4): 300–316.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2018. ”Jos siel ois joku kaveri.” Lasten ja nuorten kokemuksia liikuntaharrastuksista. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/tietoa-teemoittain/turvallinen-ja-viihtyisa-harrastusryhma/lasten-ja-nuorten-liikuntaharrastuksia-kartoittavan-kyselyn-tulokset/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2019. Tämän ikäisenä pitäisi vielä harrastaa monipuolisesti erilaisia asioita. Vanhempien ja valmentajien näkemyksiä turvallisesta harrastusryhmästä. Raportti kyselyistä ja kehittämissuhteita urheiluseuroille. <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2019/03/07091017/Raportti-vanhempien-ja-valmentajien-urheilukyselyist%C3%A4-6.3.20191.pdf>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2021a. Nuoret ja nettikiusaaminen 12–17-vuotiaiden näkemyksiä netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Kyselyraportti. <https://cdn.mll.fi/prod/2021/04/21124054/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyraportti-mll-2021.pdf>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2021b. MLL:n Hyvinvointikyselyn raportti vuosilta 2018–2020. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. https://cdn.mll.fi/prod/2021/01/02050454/hyvinvointikyselyn-raportti-28.1.2021-final_v.4.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2021c. Turvallinen ja viihtyisä harrastusryhmä. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/tietoa-teemoittain/turvallinen-ja-viihtyisa-harrastusryhma/>

Moilanen, T, Airaksinen M. & Kangasniemi M. 2019. Ankkuritoiminnan käsikirja. Sisäministeriön julkaisuja 2019:16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-256-2>

Mäkelä J, Bildjuschkin K, Kettunen H. & Laajasalo T. 2019. Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 6, s. 124–140. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Määttä S, Koivula M, Huttunen K, Paananen M, Närhi V, Savolainen H. & Laakso M-L. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilanekartoitus. Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2017:17.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf

Naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean ja lapsen oikeuksien komitean yhteinen yleissuositus/yleiskommentti (CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18). 2014. Yleiskommentti nro 18 (2014) haitallisista käytännöistä..

https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37289406/CRC_C_GC_18_julkaisu.pdf/3c6b9803-2043-3720-918e-901ae0a85318/CRC_C_GC_18_julkaisu.pdf?t=1494586058000

Nikupeteri A. 2016. Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Nikupeteri A, Ervasti P, Marttala P. & Laitinen Merja. 2017. Vaino lasten ja nuorten arjessa. Teoksessa M Laitinen, J Kinnunen, R Hannus (toim.). 2017. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki, 102–125.

Nurminen N. 2015. Uusi suunta -yksilökuntoutusohjelma. Ohjelma- ja teoriakäsikirja. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 1/2015.

Nyström A, Mikkola M, Lillsunde P, Mankkinen T. & Honkala S. 2019. Lapset, nuoret ja väkivaltainen extremismi. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, V-M Nummi, P Lillsunde. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 14.5, s. 496–511. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Näsi M. 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/169509/Katsauksia_18_N%C3%A4si_2016.pdf?sequence=1

Oikeusministeriö (OM). 2020. Ministerityöryhmä: ihmiskaupan vastaisen ohjelman valmistelu käyntiin. Oikeusministeriö tiedote 27.3.2020.

https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ministerityoryhma-ihmiskaupan-vastaisen-ohjelman-valmistelu-kayntiin

Oinas M, Pietilä M. & Tuohino V. (toim.). 2020. Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Koordinaatti, Oulun kaupunki & OKM. <https://www.koordinaatti.fi/system/files/2020-07/Kysyy%20kohtaa%20kuuntelee%20opas%20verkkoversio.pdf>

Olympiakomitea. Tähtiseurat – seurojen laatuohjelma. <https://www.olympiakomitea.fi/seuratoiminta/tahtiseurat-seurojen-laatuohjelma/>

Olympiakomitea. Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020–2024. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2020/02/ee3bcc3b-urheiluyhteison-vastuullisuusohjelma-2020-2024.pdf>

Olympiakomitea. 2019. Lupa välittää – lupa puuttua. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintäurheilussa. Pikaopas. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2019/10/64dcb932-lupa-valittaa-lupa-puuttua.pdf>

Opetushallitus (OPH). 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus (OPH). 2017a. Rakentavaa vuorovaikutusta. Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/rakentavaa-vuorovaikutusta>

Opetushallitus (OPH). 2017b. Kiistanalaisia aiheita opettamassa. Kiistanalaisten aiheiden opettaminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen keinoin. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiistanalaisia-aiheita-opettamassa>

Opetushallitus (OPH). 2017c. Kiistoja hallinnoimassa. Strategian kehittäminen kiistojen ja kiistanalaisten aiheiden käsittelemiseksi kouluissa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiistoja-hallinnoimassa>

Opetushallitus (OPH). 2018a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Opetushallitus (OPH). 2018b. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus 2018:1. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vakivaltaisen-radikalisoitumisen-ennaltaehkaisy-kouluissa-ja>

Opetushallitus (OPH). 2019. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vakivaltaisen-radikalisoitumisen-ennaltaehkaisy>

Opetushallitus (OPH). 2020a. Resilienssiä rakentamassa - demokratiakasvatuksen tueksi. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/resilienssia-rakentamassa-demokratiakasvatuksen-tueksi>

Opetushallitus (OPH). 2020b. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisy ammatillisessa koulutuksessa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vakivaltaisen-radikalisoitumisen-ja-ekstremismin-ennaltaehkaisy>

Opetushallitus (OPH). 2021a. Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opetustoimen-ja-varhaiskasvatuksen-turvallisuus>

Opetushallitus (OPH). 2021b. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lasten-sosioemotionaalisten-taitojen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus (OPH). 2021c. Väkivaltainen ekstremismi. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vakivaltainen-ekstremismi>

Opetushallitus (OPH). 2021d. Demokratia, ihmisoikeudet ja osallisuus. <https://www.oph.fi/fi/opettajille/demokratia-ihmisoikeudet-ja-osallisuus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2021. Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://minedu.fi/kiusaamisen-ehkaisemisohjelma>

Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE/ODIHR. 2004. National Referral Mechanisms. Joining efforts to protect the rights of trafficked persons. A practical handbook. Warsaw: OSCE/ODIHR.

Paju P. 2020. Paikoiltaan siirretty arki - Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään -selvitys. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020. <https://www.lskl.fi/julkaisut/paikoiltaan-siirretty-arki-selvitys/>

Paju P. 2021. Paikoillaan pyörivä arki – Selvitys lapsiperheiden arjesta koronakriisin toisen aallon aikana. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2021. <https://www.lskl.fi/julkaisut/paikoillaan-pyoriva-arki/>

Palloliitto. Harrastamisen ilmapiiri ja arvot.

<https://www.palloliitto.fi/palvelut/harrastamisen-ilmapiiri-ja-arvot>

Patton GC, Sawyer SM. & Santelli JS. ym. 2016. Our future: a Lancet commission on adolescent health and wellbeing. *The Lancet* 387:2423–78.

[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)00579-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00579-1)

Pelastakaa Lapset ry. 2021a. RadicalWeb-hanke.

<https://www.pelastakaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/digitaalinen-hyvinvointi-ja-lapsen-oikeudet/radicalweb-hanke/>

Pelastakaa Lapset ry. 2021b. Grooming lasten silmin -selvitys 11–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/04/20114405/grooming_lasten_silmin_2021.pdf

Peltola M, Lahtinen H, Peltola J. & Puura K. 2019. Haitan arviointi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 12, s. 517–528. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Peltonen R, Pollari P. & Tiili A. 2021. Kaikkein tärkeimmät asiat – Nuoren oikeus oikeuksiaan koskevaan tietoon sijaishuollossa. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 3/2021. ISSN 2489-4885, ISBN 978-952-7002-46-9.

<https://www.lskl.fi/julkaisut/kaikkein-tarkeimmat-asiat/>

Perusopetuslaki 628/1998. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pesäpuu ry. 2021. Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke.

<https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/turvallisen-sijaishuollon-puolesta-x-ketju-hanke/>

Prinz RJ, Sanders MR, Shapiro CJ, Whitaker DJ. & Lutzker JR. 2009. Population-based prevention of child maltreatment: the U.S. Triple p system population trial. *Prevention Science* 2009 10(1), 1-12. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19160053>

Project Archnid/Canadian Centre for Child Protection. <https://projectarchnid.ca/en/>

Psykologiliitto. 2020. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus – opas. <https://www.psyli.fi/me/suosituks-ohjeet-ja-julkaisut/muut/>

Pösö T, Lönnqvist T, Petrelius P, Salminen M. & Väkeväinen N. 2019. Lapset kodin ulkopuolisissa lasten suojelun sijoituksissa. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 13.4, s. 439–438.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Repo L, Paananen M, Eskelinen M, Mattila V, Lerkkanen M-K, Gammelgård L, Ulvinen J, Marjanen J, Kivistö A. & Hjelt H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Arviointiraportti, teema- tai järjestelmäarviointi. Julkaisu 15:2019. Tampere: PunaMusta.

Roth V. & Luhtasaari M. 2021. Suomi torjuu ihmiskauppaa : Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-901-8>

Ruuskanen E. 2020. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma (NKVT) 2020–2023. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:15.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162499/OM_2020_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Saastamoinen K. 2021. Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020 : Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta. STM Raportteja ja muistioita 2021:6.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8678-7>

Salmivalli C, Rissanen M, Kola-Torvinen P, Hietanen-Peltola M, Korpilahti U, Helenius J, Rautava M. & Porras K. 2019. Väkipalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 9, s. 235–269.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Sethi D, Bellis M, Hughes K, Gilbert R, Mitis F. & Galea G. (eds.). 2013. European Report on preventing child maltreatment. http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf

Sinkkonen M. & Mäkelä J. (toim.). 2017. LASTA-hake. Kokemuksia viranomaisten yhteistyön ja tietojenvaihdon koordinoinnista lapsen kohdistuneissa pahoinpitely- tai seksuaalirikoksen epäilytilanteissa. THL Rapoortti 2017:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-850-0>

Sisäministeriö (SM). 2020. Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma 2019–2023. Periaatepäätös 19.12.2019. Sisäministeriön julkaisuja 2020:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-311-8>

Sisäministeriö (SM). 2021. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisy 2020 : Vuosiraportti. Sisäministeriön julkaisuja 2021:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-627-0>

Skogberg N. & Laajasalo T. 2020. Vanhempana Suomessa. Ulkomaalaistaustaisille suunnatun psykoedukatiivisen pilottiryhmän käsikirja. THL Muu 336/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-586-5>

Sköld J. & Shurlee S. (toim.). 2015. Apologies and the Legacy of Abuse of Children in Care. London: Palgrave Macmillan.

Sosiaalihuoltolaki 1031/2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2020. Työryhmän lakiesitys lausunnolla – lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa uudistetaan vastaamaan paremmin erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin. STM Uutinen 7.12.2020. <https://stm.fi/-/tyoryhman-lakiesitys-lausunnolla-lastensuojelun-vaativaa-sijaishuoltoa-uudistetaan-vastaamaan-paremmen-erityista-tukea-tarvitsevien-lasten-tarpeisiin>

Stenvall E. 2020a. Osallisuutta ja osallistumista - Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>

Stenvall E. 2020b. Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa : Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa.. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:34. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6>

Suojellaan Lapsia ry. ReDirection –hanke. <https://suojellaanlapsia.fi/redirection-fi/>

Suojellaan Lapsia ry. Turvallisesti Digiliikenteessä. <https://suojellaanlapsia.fi/digiliikenteessa/>

Suomen eettisen urheilun keskus SUEK ry. 2020. Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa. <https://suek.fi/wp-content/uploads/2020/09/Ha%CC%88irinta%CC%88-suomalaisessa-kilpaurheilussa.pdf>

Suomen Jääkiekkoliitto. Jääkiekkoa, vastuullisesti. <http://www.finhockey.fi/index.php/vastuullisuus>

Suomen Jääkiekkoliitto. Kunnioita Peliä. <http://www.finhockey.fi/index.php/vastuullisuus/kunnioita-pelia>

Suomen Lääkäriliitto. 2013. Lääkärin etiikka. Suomen Lääkäriliitto 7. painos. <https://docplayer.fi/94118-Laakarini-etiikka-7-painos.html>

Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suomen Salibandyliitto ry. 2021. Ohjeet epäasiallisen käytöksen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn ja käsittelyyn. <https://salibandy.fi/fi/palvelut/seuralle/ohjeet-epaasiallisen-kaytoksen-ja-hairinnan-ennaltaehkaisyyn-ja-kasittelyyn/>

Suomen Taitoluisteluliitto. Turvallisen toimintaympäristön luominen. <https://www.stil.fi/vastuullisuus/seuralle-ja-valmentajalle/turvallisen-toimintaympariston-luominen/>

Suomen Tennisliitto. Vastuullisuusohjelma. <https://www.tennis.fi/tennisiitto/vastuullisuusohjelma/>

Suomen Valmentajat. 2020. Ohjeistus valmentajille urheilussa tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseksi. Suomen Valmentajien hallituksen päätös 20.11.2020. https://www.suomenvalmentajat.fi/site/assets/files/4627/ohjeistus_hairinnan_ehkaimiseksi.pdf

Suomen Valmentajat. 2021. Valmentajalla on väliä – kampanja. <https://www.suomenvalmentajat.fi/arvostus/valmentajalla-on-valia-kampanja/>

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2019. Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. Perhe- Ja Lähisuhdeväkivalta 2017. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen Voimisteluliitto. Lasten oikeudet voimistelussa. https://409bd6e0-4ec0-4f56-b286-8f516e4b7777.filesusr.com/ugd/966b6c_a880d06a76a94ef3b08b1812639d2201.pdf

Suomen Voimisteluliitto. Mitä on sopu-toiminta? https://409bd6e0-4ec0-4f56-b286-8f516e4b7777.filesusr.com/ugd/966b6c_2faaf08e5d1a4b78bc82b62cd73f4946.pdf

Suomen Voimisteluliitto. Vastuullisuusaskeleet.
<https://www.voimisteluklubi.fi/vastuullisuusaskeleet>

Suomen Voimisteluliitto. Vastuullisuus voimistelussa.
<https://www.voimistelu.fi/vastuullisuus> ja materiaalit kokoava sivusto:
<https://www.voimisteluklubi.fi/vastuullisuus>

Suomen Voimisteluliitto. Voimistelijan keho ja turvataidot. https://409bd6e0-4ec0-4f56-b286-8f516e4b7777.filesusr.com/ugd/966b6c_42be76d481534c479f98491978c2c33e.pdf

Suomen Voimisteluliitto. Voimistelun eettiset periaatteet.
https://static.wixstatic.com/media/966b6c_c1ada8cc60674d67a452fb0fea5c5784~mv2.jpg

Taivaloja N. & Nurminen N. 2020. Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Teoksessa: Laajasalo T. (toim.). 2020. Miten toteutuu väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tuki? – Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. THL Raportti 2020: 17, osa C, s. 125–151.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-587-2>

Tartuntatautilaki 1227/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161227>

Tasavallan presidentin asetus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta SopS 88/2011 (nk. Lanzaroten sopimus). <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088>

Telakivi L, Moring A. & Huuska M. 2019. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret. Teoksessa U Korpilahti, H Kettunen, E Nuotio, S Jokela, V-M Nummi & P Lillsunde (toim.). 2019. Väkipallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 13.5, s. 449–457. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2019. Vanhemmuussuunnitelma. Lapset, nuoret ja perheet -aihesivusto. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/kasvatus-ja-perheneuvonta/vanhemmuussuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2020a. Kouluterveyskysely. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2020b. Varhaiskasvatus 2019, tilastoraportti 2020. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021a. Verkkokoulut. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/verkkokoulut>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021b. PALOMA-koulutus. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/paloma-koulutus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021c. Sijaishuollon valvonta. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-valvonta>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021d. Kysy ja kuuntele - sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kysy-ja-kuuntele-sijoitettujen-lasten-hyvinvointi-ja-systemaattinen-kuuleminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021e. Tyttöjen sukuelinten silpomisen estäminen koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. THL Tiedä ja toimi –kortti. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202101262688>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021f. Barnahus-hanke. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021g. Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelma -verkkosivut. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vakivallaton-lapsuus-toimenpidesuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja PROCHILD-hanke. 2021. Väkivallaton lapsuus -webinaarisarja. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/protection-and-support-of-abused-children-through-multidisciplinary-intervention-prochild-/vakivallaton-lapsuus-webinaarisarja>

Tiittala P, Garoff F, Ahmed Haji Omar A, Hieta P, Viuhkonen M, Skogberg N, Klemetti-
lä K-L, Koponen P, Turunen T, Kontunen K, Snellman O. & Castaneda AE. THL Oh-
jaus 1/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-469-1>

Tilastokeskus. 2019. Väestörakenne.
https://www.stat.fi/til/vaerak/2019/vaerak_2019_2020-03-24_tie_001_fi.html

Turun yliopisto (UTU). Voimaperheet – digitaaliset ohjelmat lasten ja perheiden hyvin-
voinnin tukena. <https://sites.utu.fi/voimaperheet/>

Uhridirektiivi 29/EU/2012. [https://eur-lex.europa.eu/legal-
content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029)

United Nations (UN). 2019. Guidelines regarding the implementation of the Optional
Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child
prostitution and child pornography.
[https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/CRC.C.156_OPSC%20Guidelines.
pdf](https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/CRC.C.156_OPSC%20Guidelines.pdf)

United Nations Committee on the Rights of the Child. 2011. General comment No. 13
(2011) The right of the child to freedom from all forms of violence, CRC/C/GC/13.
https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization UNESCO. 2016.
Teacher's Guide on the Prevention of Violent Extremism.
https://en.unesco.org/sites/default/files/lala_0.pdf

Vaaranen-Valkonen N. & Laitinen H-L. 2019. Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja
seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa. Teoksessa Korpilahti U, Kettunen H, Nuotio
E, Nummi VM. & Lillsunde P. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpide-
suunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja ter-
veysministeriön julkaisuja 2019:27, luku 11, s. 517–528. [http://urn.fi/URN:ISBN:978-
952-00-4123-6](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6)

Valiola V, Solantaus T. & Söderblom B. Lapset puheeksi vastaanottopalveluissa - hankkeen loppuraportti 1.8.2017 - 31.7.2020 (AMIF). Maahanmuuttovirasto, Turva- paikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto ja Mieli ry.
https://mieli.fi/sites/default/files/inline/Hankkeet/TLP/lapset_puheeksi_loppuraportti_fin_al_1.0.pdf

Valtioneuvosto (VN). 2019a. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>

Valtioneuvosto (VN). 2019b. Seksuaalirikosten ennaltaehkäisy ja torjunta. Hallituksen lisätoimet 2019. Valtioneuvosto 20.2.2019.
<https://vnk.fi/documents/10616/11449843/Seksuaalirikollisuuden+ennaltaehk%C3%A4isy+ja+torjunta/315d9b46-b6ee-79af-d0c4-67a3b17ec0b6/Seksuaalirikollisuuden+ennaltaehk%C3%A4isy+ja+torjunta.pdf>

Valtioneuvosto (VN). 2020a. Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2020: 21. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-883-0>

Valtioneuvosto (VN). 2020b. Hakuilmoitus: Valtioneuvoston päätöksentekoa tukevan selvitys- ja tutkimustoiminnan vuoden 2021 haku.
https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/43970578/Hakuilmoitus_VN_TEAS+2021.pdf/8a2f8a3c-49e2-803c-a52a-628b6ee17ef0/Hakuilmoitus_VN_TEAS+2021.pdf?t=1604905363362

Valtioneuvosto (VN). 2021a. Lapset, nuoret ja koronakriisi : Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-674-7>

Valtioneuvosto (VN). 2021b. Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö. Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta VNA 338/2011.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Väestöliitto ja hankekumppanit. Et ole yksin –palvelun materiaalipankki.
<https://www.etoyleysin.fi/materiaalipankki/>

Väestöliitto. Seksuaalioikeudet ja kotoutuminen.
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/seksuaalioikeudet-ja-kotoutuminen/>

Väestöliitto. 2020. Lasten kehotunnekasvatus.
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>

Wickström K, Lindström J, Halme N. & Laatikainen T. 2017. Kiusaaminen ja fyysien uhan kokemukset ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. THL Tutkimuksesta tiiviisti 36/2017.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-960-6>

World Health Organization (WHO). 2016. INSPIRE: Seven Strategies for Ending Violence Against Children.
<http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/207717/1/9789241565356-eng.pdf?ua=1>

World Health Organization (WHO). 2019. School-based violence prevention: a practical handbook. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/324930>

World Health Organization (WHO). 2020. Global status report on preventing violence against children 2020. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240004191>

World Health Organization (WHO). 2021. European regional status report on preventing violence against children 2020. World Health Organization Regional Office for Europe. <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/european-regional-status-report-on-preventing-violence-against-children-2020>

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2009. Lapsen oikeus tulla kuulluksi (yleiskommentti nro 12, 2009).
https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2011a. Lapsen oikeus olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi (yleiskommentti nro 13, 2011).
https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_13_julkaisu.pdf/2afdd448-aa96-398b-a09f-4c49d46ba09a/CRC_C_GC_13_julkaisu.pdf?t=1465381159000

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2011b. Sopimusvaltioiden yleisopimuksen 44 artiklan mukaisesti annettujen raporttien käsittely. Suomea koskevat päätelmät. 57.istunto, CRC/C//FIN/CO/4, päivitetty versio 7.9.2011.

<https://um.fi/documents/35732/0/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomeksi.pdf/783448d4-6e3f-d7c2-36ee-4b89978a795e?t=1553604441852>

